

1

00:00:00,000 --> 00:00:10,030

Wil je alsjeblieft beginnen door te vertellen wie je bent en wat je naam is?

2

00:00:10,030 --> 00:00:19,322

Ik ben Marcus de Groot. Mijn roepnaam is Marco. Dat hebben mijn ouders zo uitgekozen, omdat ze een

3

00:00:19,322 --> 00:00:28,615

baby'tje met de naam Marcus te zwaar vonden klinken. Ik ben genoemd naar mijn grootvader, Marcus

4

00:00:28,615 --> 00:00:37,340

de Groot. Ik ben geboren op 23 oktober 1939, dus ik word toevallig morgen zeventig jaar oud.

5

00:00:37,340 --> 00:00:45,800

Ja, dan had ik een cadeautje bij me moeten hebben [lacht]. Waar ben je geboren?

6

00:00:45,800 --> 00:00:56,168

Ik ben geboren in Amsterdam. In mijn geboorteakte staat de Nieuwe Kerkstraat, maar wij woonden op de

7

00:00:56,168 --> 00:01:06,640

toenmalige Noorder Amstellaan, nummer 97. Daar hadden mijn vader en moeder twee etages gehuurd. In de

8

00:01:06,640 --> 00:01:17,734

Nieuwe Kerkstraat was een kliniekje voor Joodse vrouwen die bevallen moesten. Dat was wel of niet verbonden

9

00:01:17,734 --> 00:01:28,206

met een kleine synagoge, dat weet ik niet meer. Maar in mijn geboorteakte staat dat ik geboren ben in

10

00:01:28,206 --> 00:01:37,020

de Nieuwe Kerkstraat. Mijn vader was chef of bedrijfsleider bij Hollandia-Kattenburg.

11

00:01:37,020 --> 00:01:38,470

Dat was textiel hè?

12

00:01:38,470 --> 00:01:46,418

Dat was textiel, een regenjassenfabriek. Een regenjassenfabriek in Amsterdam- Noord. En

13

00:01:46,418 --> 00:01:54,457

volgens de verhalen, want ik ben er natuurlijk niet bij geweest, heeft hij daar ook mijn

14

00:01:54,457 --> 00:02:02,040

mijn moeder leren kennen. Ze zijn in 1938 getrouwd. In oktober 1939 ben ik geboren.

15

00:02:06,550 --> 00:02:08,260

Kan je ze herinneren?

16

00:02:08,260 --> 00:02:17,657

Ja, ik kan het me precies herinneren. Ik kan me het huis herinneren. Ik kan me mijn ouders herinneren.

17

00:02:17,657 --> 00:02:27,884

Ik heb ze gekend tot en met april, mei 1943, totdat ze afgevoerd werden naar Sobibor. Ik weet de gebeurtenissen

18

00:02:27,884 --> 00:02:37,281

nog thuis. Ik weet dat ik in bad gezet werd. Ik weet dat mijn vader me naar bed bracht. Ik weet dat ik

19

00:02:37,281 --> 00:02:46,863

mijn moeder hielp in de keuken en ik heb zelfs nog beelden van hun gezichten. Wat ik volkomen kwijt ben,

20

00:02:46,863 --> 00:02:56,629

en dat vind ik heel erg, dat zijn hun stemmen. Ik zou zo graag hun stemmen nog eens een keer willen horen,

21

00:02:56,629 --> 00:03:06,395

maar dat is mij niet gegeven. Maar beelden van ze heb ik altijd gehad. Altijd. En ja, het waren natuurlijk

22

00:03:06,395 --> 00:03:15,885

de aller, allerbeste ouders van de wereld, want deze twee mensen staan voor mij op een voetstuk. Ik heb

23

00:03:15,885 --> 00:03:25,466

ook uit verhalen gehoord dat mijn moeder een ongelooflijk lieve vrouw was. Mijn vader was een leidertje.

24

00:03:25,466 --> 00:03:30,350

Mijn moeder moet een fantastische vrouw geweest zijn.

25

00:03:30,350 --> 00:03:41,290

Kun je iets meer vertellen over die beelden alsjeblieft? Als het niet te veel pijn doet.

26

00:03:41,290 --> 00:03:46,310

Het doet niet pijn, maar die beelden zijn momenten.

27

00:03:46,310 --> 00:03:46,830

Ja.

28

00:03:46,830 --> 00:03:52,020

Het is niet zo dat ik een hele gebeurtenis achter elkaar zie.

29

00:03:52,020 --> 00:03:52,020

Nee.

30

00:03:52,020 --> 00:03:53,570

Maar het zijn flitsen.

31

00:03:53,570 --> 00:03:54,130

Ja.

32

00:03:54,130 --> 00:04:02,398

Een flits dat ik bij mijn moeder in de keuken stond. En ik weet nog goed dat op de Noorder Amstellaan,

33

00:04:02,398 --> 00:04:10,180

tegenwoordig het Victoriaplein, daar heb je die wolkenkrabber. En op die wolkenkrabber stond een

34

00:04:10,180 --> 00:04:18,043

sirene. Ik weet nog verschrikkelijk goed dat toen de sirene ging mijn moeder vroeg of ik iets van

35

00:04:18,043 --> 00:04:25,825

het balkon wilde pakken. Dat moest ik heel vlug doen, want het was gevaarlijk buiten. Of het was

36

00:04:25,825 --> 00:04:33,606

niet het balkon, het was de veranda achter. Ik dacht dat het een stoffer en blik was en ik holde

37

00:04:33,606 --> 00:04:41,469

die veranda op, ik pakte het stoffer en blik, en ik holde weer terug naar binnen. Dat is iets wat

38

00:04:41,469 --> 00:04:49,414

ik me herinner. Ik herinner me dat mijn moeder mij in bad gezet heeft. Ik herinner mij dat er toen

39

00:04:49,414 --> 00:04:57,358

ook een fotograaf in huis geweest is die foto's van me gemaakt heeft. Het grappige is dat ik die

40

00:04:57,358 --> 00:05:05,221

foto's via via gekregen heb. En ik herinner me dat mijn vader me naar bed bracht. Omdat we twee

41

00:05:05,221 --> 00:05:13,002

etages hadden, sliep ik kennelijk boven. Ik weet ook dat hij me op bed legde en dat hij naast me

42

00:05:13,002 --> 00:05:20,946

kwam liggen. Dat kan ik me herinneren. En ik weet ook dat er twee gezichten boven mijn bed hingen.

43

00:05:20,946 --> 00:05:28,890

Dat kan ik me ook herinneren. Dat waren waarschijnlijk zusters van mijn vader. Mijn vader had vier

44

00:05:28,890 --> 00:05:34,159

zusters, die de uitspraak deden, 'hij lijkt sprekend op Louitje'.

45

00:05:34,160 --> 00:05:36,540

En Louitje is je vader?

46

00:05:36,540 --> 00:05:45,162

Mijn vader heette Levi, maar die werd in de wandelgangen Louitje genoemd. En ja, dat zijn

47

00:05:45,162 --> 00:05:53,979

beelden die ik koester, die ik mijn hele leven bij me gehad heb. Dat is het zo ongeveer. Ik

48

00:05:53,979 --> 00:06:02,892

voel me gelukkig als ik daar aan denk. Uiteindelijk heb ik via via toch twee fotootjes weten

49

00:06:02,892 --> 00:06:11,902

te bemachtigen. Eén waarop mijn vader staat en één waarop mijn moeder staat. Het zijn geen

50

00:06:11,902 --> 00:06:20,719

mooie opnames, maar ik heb in ieder geval foto's van hoe ze er uitzagen. Die heb ik boven

51

00:06:20,719 --> 00:06:29,535

staan, op mijn kamer. Ik kijk er vaak naar. Ik praat ook wel eens met ze. Hoe denken jullie

52

00:06:29,535 --> 00:06:38,643

hierover of gewoon als ik het moeilijk heb. Dan ga ik in gesprek met ze, eventjes en dat geeft

53

00:06:38,643 --> 00:06:44,650

rust. Het mag misschien heel gek klinken, maar het geeft rust.

54

00:06:44,650 --> 00:06:44,650

Helemaal niet.

55

00:06:44,650 --> 00:06:54,922

Het geeft rust. Natuurlijk heb ik ze altijd verschrikkelijk gemist. Een kindje van drie en een halfjaar.

56

00:06:54,922 --> 00:07:03,220

Ik speelde bij de burens toen ze weggehaald werden. We waren ondergedoken in Tilburg.

57

00:07:03,810 --> 00:07:10,962

Bij een weduwe. Ik zal haar naam niet noemen, want vermoedelijk

58

00:07:10,962 --> 00:07:15,390

heeft die weduwe zelf verraad gepleegd.

59

00:07:15,430 --> 00:07:17,140

Waarom mag je dan de naam niet noemen?

60

00:07:17,140 --> 00:07:26,357

Het was weduwe Stroot, waarom eigenlijk ook niet? Daar ben ik pas een paar jaar geleden achter gekomen,

61

00:07:26,357 --> 00:07:36,200

dat het verraad is geweest. Sinds een jaar of tien, twaalf ken ik een volle neef. Mijn moeder was ondergedoken

62

00:07:36,200 --> 00:07:45,328

met haar broer en haar schoonzuster en aanvankelijk met mijn vader, maar mijn vader kreeg heimwee naar

63

00:07:45,328 --> 00:07:54,455

Amsterdam. Hij hield het niet uit en is regelmatig naar Amsterdam gegaan. Mijn moeder was hoog zwanger

64

00:07:54,455 --> 00:08:03,583

van het tweede kindje en bleef dus in Tilburg bij haar broer en haar schoonzuster en met mij. De broer

65

00:08:03,583 --> 00:08:13,337

en schoonzuster hadden ook twee kinderen, een zoon en een dochter. Nou, die zoon is in Tilburg achtergebleven

66

00:08:13,337 --> 00:08:22,464

en is later katholiek getrouwd. En op een avond, [klokkengeluid] ik kan het me nog precies herinneren,

67

00:08:22,464 --> 00:08:32,219

de telefoon gaat en ik neem op. Ik kreeg een man aan de telefoon die zegt 'u spreekt met Max, Max Roozendaal.

68

00:08:32,219 --> 00:08:41,704

Zegt mijn naam u iets?' Ik zeg, ja, ook toevallig, ik zeg, mijn moeder haar achternaam was ook Roozendaal.

69

00:08:41,704 --> 00:08:50,563

Ja, zegt hij, dat klopt. Mijn vader en uw moeder, dat waren broer en zus. Nou, dan weet je niet wat

70

00:08:50,563 --> 00:08:59,691

er door je heen gaat, als je zo'n telefoontje op je zestigste krijgt en je wist niet eens dat je nog

71

00:08:59,691 --> 00:09:08,639

een volle neef had. Dus we hebben afgesproken. Hij woont in Berkel-Enschot en dat ligt tegen Tilburg

72

00:09:08,639 --> 00:09:18,483

aan. Hij heeft een echt Joods uiterlijk, maar is met een katholieke vrouw getrouwd. Hij is, zoals gebruikelijk

73

00:09:18,483 --> 00:09:27,342

was in die tijd, ook katholiek getrouwd. Maar we hebben een goed contact. In het begin was het heel

74

00:09:27,342 --> 00:09:36,470

onwennig, want ja, hoe moet je met elkaar omgaan na al die tijd? Uiteindelijk heb ik georganiseerd dat

75

00:09:36,470 --> 00:09:45,776

we met twee gezinnetjes samen naar Israël gegaan zijn. Ik kom daar regelmatig, zij waren daar nog nooit

76

00:09:45,776 --> 00:09:54,904

geweest. Ik heb daar vrienden. We hebben daar een rondreis van een week of twee, drie gemaakt. Ik weet

77

00:09:54,904 --> 00:10:04,389

niet meer precies hoe lang. Dat was begin of midden jaren negentig, ik geloof 1995 of 1996. En dat contact

78

00:10:04,389 --> 00:10:13,249

is gebleven. Het contact is goed, maar we hebben nog sporadisch contact, laat ik het zo zeggen. Eh,

79

00:10:13,249 --> 00:10:22,466

als er moeilijke dingen zijn, dan weten we elkaar te vinden. Maar ja, hij heeft twee kinderen, getrouwd

80

00:10:22,466 --> 00:10:31,772

allebei, kleinkinderen. Wij hebben twee kinderen, kleinkinderen. Berkel-Enschot ligt niet naast de deur,

81

00:10:31,772 --> 00:10:40,721

dus het is toch een beetje uit elkaar gegroeid. Maar we weten dat we er zijn voor elkaar en we weten

82

00:10:40,721 --> 00:10:46,358

elkaar te vinden. Nooit een onvertogen woord gehad met elkaar.-

83

00:10:46,180 --> 00:10:48,180

Daar gaat het toch om?

84

00:10:48,180 --> 00:10:48,180

Wat zeg je?

85

00:10:48,180 --> 00:10:49,060

Daar gaat het om.

86

00:10:49,060 --> 00:10:58,807

Precies. We weten dat we er zijn. Ook hij heeft het psychisch verschrikkelijk moeilijk gehad. Soms

87

00:10:58,807 --> 00:11:08,554

denk ik wel eens dat hij het nog moeilijker gehad heeft dan ik. Ik heb tenminste nog herinneringen

88

00:11:08,554 --> 00:11:19,097

aan mijn ouders. Hij is twee jaar jonger en onze ouders werden tegelijk weggehaald, dus hij heeft helemaal

89

00:11:19,097 --> 00:11:28,944

geen herinneringen. Hij is ook vroeg afgekeurd. Net als ik gebruikt hij ook antidepressiva, maar de

90

00:11:28,944 --> 00:11:37,100

hoeveelheid die hij tot zich neemt is denk ik aanzienlijk meer dan wat ik gebruik.

91

00:11:37,100 --> 00:11:42,180

Hij kan het rustgevende gesprek niet voeren.

92

00:11:42,180 --> 00:11:46,710

Hij kan het wel voeren, maar je hebt dan het gevoel dat het niet echt is.

93

00:11:46,710 --> 00:11:46,710

Ja.

94

00:11:46,710 --> 00:11:56,423

Dan heb je het gevoel dat hij wordt gedempt. Hij wordt rustig gehouden. Het zijn geen tranquillizers.

95

00:11:56,423 --> 00:12:04,982

Hij gebruikt geloof ik Prozac. Ja, Prozac. Dat begrijp ik niet, maar hij gebruikt Prozac.

96

00:12:04,982 --> 00:12:14,022

Dat drukt emoties weg en dat merk je ook heel erg in een gesprek. Hij kan eigenlijk emotioneel

97

00:12:14,022 --> 00:12:19,600

praten en dat merk ik in een gesprek met hem. Dat merk ik.

98

00:12:19,600 --> 00:12:20,710

Het is rotzooi [hoest].

99

00:12:20,710 --> 00:12:22,590

Het is troep.

100

00:12:22,590 --> 00:12:24,400

Het is troep, ja.

101

00:12:24,400 --> 00:12:30,975

Maar wat ik gebruik is ook troep. Ik gebruik Fevarin. Dat is een bepaalde stof die

102

00:12:30,975 --> 00:12:37,551

in je hersenen wordt aangemaakt, maar wat bij mij is achtergebleven. Dit komt door

103

00:12:37,551 --> 00:12:44,126

het verleden zegt de psychiater. Ik moet het vergelijken met iemand die suikerziek

104

00:12:44,126 --> 00:12:49,820

is. Die moet insuline gebruiken en ik gebruik dit en dat is levenslang.

105

00:12:49,820 --> 00:12:51,290

En je bent niet emotieloos.

106

00:12:51,290 --> 00:12:53,020

Absoluut niet.

107

00:12:53,020 --> 00:12:54,090

Nee, inderdaad.

108

00:12:54,090 --> 00:12:55,590

Absoluut niet, integendeel.

109

00:12:55,590 --> 00:12:56,210

Ja, precies.

110

00:12:56,210 --> 00:12:56,210

Integendeel.

111

00:12:56,210 --> 00:13:04,260

We gaan terug naar de Van Ostadestraat, naar die hele vroege tijd als je het goed vindt.

112

00:13:04,350 --> 00:13:12,908

De hele vroege tijd was niet in de Van Ostadestraat, dat was in de Rustenburgerstraat. Zoals ik gezegd

113

00:13:12,908 --> 00:13:21,550

heb, ben ik geboren in de Nieuwe Kerkstraat. We woonden op de Noorder Amstellaan. We waren ondergedoken

114

00:13:21,550 --> 00:13:29,773

in Tilburg, vader ging terug. Via een razzia zijn mijn moeder en haar broer en schoonzus opgepakt.

115

00:13:29,773 --> 00:13:38,919

Mijn vader was op dat moment in Amsterdam. Ik speelde bij de burens. Ik ben op dat moment de dans ontsprongen.

116

00:13:38,919 --> 00:13:47,309

Of dat bewust was of niet bewust, dat weet ik niet, maar ik speelde bij de burens. En toen mijn vader

117

00:13:47,309 --> 00:13:55,616

hoorde dat zijn familie opgepakt was, zijn vrouw opgepakt was, heeft hij mij opgehaald. Ik ben toen

118

00:13:55,616 --> 00:14:04,006

gebracht naar een stukje familie wat ook in Tilburg woonde. Wij waren in Tilburg ondergedoken, omdat

119

00:14:04,006 --> 00:14:12,397

de zuster van mijn vader directeur was van Hollandia-Kattenburg Fabrieken in Tilburg. Ze hadden daar

120

00:14:12,397 --> 00:14:20,788

ook een vestiging en daar was mijn vader directeur. Nee, de zuster van mijn vader was daar directeur

121

00:14:20,788 --> 00:14:29,010

en daardoor wist zij aan adressen in Tilburg te komen waar we konden verblijven. Hij heeft me toen

122

00:14:29,010 --> 00:14:37,149

meegenomen naar Amsterdam. In Amsterdam heeft hij mij bij vrienden gebracht en dat was de familie

123

00:14:37,149 --> 00:14:45,456

Lessink in de Jekerstraat, ik dacht nummer negen. En daar ben ik een paar maanden geweest, maar die

124

00:14:45,456 --> 00:14:53,679

wilden mij niet houden. De man was op redelijke leeftijd. Ik denk dat hij al in de zestig was. Ja,

125

00:14:53,679 --> 00:15:02,153

een jongetje van drie en een half, druktemakertje. Hij was gemengd getrouwd. Oom Sam en tante Agaath.

126

00:15:02,153 --> 00:15:10,292

Tante Agaath was niet Joods, oom Sam was wel. Toch vonden ze het een beetje link om mij te houden

127

00:15:10,292 --> 00:15:18,766

en toen hebben ze een adres gevonden bij een katholiek gezin in Soest. Dat was een gezin met ik schat

128

00:15:18,766 --> 00:15:27,325

acht, negen kinderen en daar kwam ik dan bij. Daar werd ik ongelooflijk gepest, want ik was natuurlijk

129

00:15:27,325 --> 00:15:35,715

een vreemde eend in de bijt met zoveel kinderen. Ik werd toen ongelooflijk gepest door die kinderen.

130

00:15:35,715 --> 00:15:37,310

Ik kreeg ook slaag.

131

00:15:37,310 --> 00:15:37,590

Van wie?

132

00:15:37,590 --> 00:15:46,674

Van die pseudomoeder. Ik weet het nog goed. Ik moest 's middags naar bed, maar ik kon niet altijd

133

00:15:46,674 --> 00:15:56,126

slapen. Als ik wat hoorde, achter het gordijn vandaan, dan deed ik stiekem het gordijn een stukje opzij

134

00:15:56,126 --> 00:16:05,210

om naar buiten te kijken. En dat heeft één van die kinderen gezien. 'Mama, hij ligt niet in bed.'

135

00:16:05,210 --> 00:16:14,203

Ik weet dat ik toen een pak slaag kreeg, omdat ik mijn bed uitgekomen was. Dat is het enige wat ik

136

00:16:14,203 --> 00:16:23,380

me herinner. Verder heb ik ook wel eens klappen gehad van één van de zonen die een stuk ouder was.

137

00:16:23,380 --> 00:16:32,740

Ik was een vreemde eend in de bijt en dat voelde ik ook. Er was geen warmte voor zover ik me herinner.

138

00:16:32,740 --> 00:16:41,733

Niet voor mij althans. Ik ben daar, denk ik, een jaar geweest. Van 1943 tot begin 1944 en toen, om

139

00:16:41,733 --> 00:16:50,909

wat voor reden dan ook, werd het ze te heet onder de voeten om een Joods jongetje in huis te hebben.

140

00:16:50,909 --> 00:16:59,994

Ik ben toen weer teruggebracht naar die familie Lessink in de Jekerstraat. Maar goed, die wilden me

141

00:16:59,994 --> 00:17:09,445

ook niet houden. Ze hadden een grote dochter en die dochter had verkering met ene Louis Assink en Louis

142

00:17:09,445 --> 00:17:18,897

Assink zijn ouders hadden een klein kruidenierswinkeltje in de Rustenburgerstraat, vlakbij de Ferdinand

143

00:17:18,897 --> 00:17:28,165

Bol. Hij heeft toen aan zijn ouders gevraagd of die bereid waren een Joods jongetje in huis te nemen.

144

00:17:28,165 --> 00:17:37,158

En die vonden dat goed, dus hij heeft mij meegenomen van zijn verloofde naar de Rustenburgerstraat

145

00:17:37,158 --> 00:17:46,151

nummer 393 en daar ben ik in augustus 1944 gekomen. Daar ben ik ondergedoken gebleven tot het eind

146

00:17:46,151 --> 00:17:55,419

van de oorlog, voor zover onderduiken op dat moment nog nodig was. Deze mensen zijn na de oorlog mijn

147

00:17:55,419 --> 00:18:04,687

voogd geworden. De vader werd voogd en de moeder toeziend voogdes. Onder strenge controle van de OPK.

148

00:18:04,687 --> 00:18:08,450

Le-ezrath Ha-jeled heet het geloof ik nu.

149

00:18:08,450 --> 00:18:08,450

Ezrath Ha-Jeled, ja.

150

00:18:08,450 --> 00:18:21,100

Ja, die kwamen regelmatig kijken hoe het mij verging. En daar ben ik dus gebleven, ook na de oorlog.

151

00:18:22,770 --> 00:18:30,400

En nu heb je de oorlog in twaalf minuten gedaan, dus mogen we even terug. [lacht]

152

00:18:30,400 --> 00:18:32,700

[lacht] Even snel, ja.

153

00:18:32,700 --> 00:18:33,500

Als je het niet erg vindt? [lacht]

154

00:18:33,500 --> 00:18:33,500

Nee, nee, nee, prima.

155

00:18:33,500 --> 00:18:40,900

Goed. Nee, sorry, dat is mijn rol natuurlijk. Je moeder werd gearresteerd.

156

00:18:40,900 --> 00:18:41,770

Ja.

157

00:18:42,090 --> 00:18:43,940

Je speelde ergens anders.

158

00:18:43,940 --> 00:18:48,240

Ik speelde ergens anders. Mijn moeder werd gearresteerd en die werd

159

00:18:48,240 --> 00:18:51,900

toen, zoals de Moffen, ja, ik zeg altijd nog Moffen hoor.

160

00:18:51,900 --> 00:18:53,800

Ga je gang.

161

00:18:53,800 --> 00:18:55,620

Zoals de Moffen dat noemen, verhafted.

162

00:18:55,620 --> 00:18:56,790

Jawohl.

163

00:18:56,790 --> 00:19:02,030

Ze brachten haar naar Kamp Vught.

164

00:19:02,030 --> 00:19:05,950

Jij speelde, hoe hoorde je het?

165

00:19:05,950 --> 00:19:08,350

Veel later, veel later.

166

00:19:08,350 --> 00:19:12,560

Nee, ik bedoel, je speelde en je ging terug naar huis.

167

00:19:12,560 --> 00:19:16,040

Dat kan ik me niet herinneren, dat kan ik me niet herinneren.

168

00:19:16,040 --> 00:19:16,650

Die schok kan je je niet herinneren?

169

00:19:16,650 --> 00:19:20,930

Die schok kan ik me niet herinneren.

170

00:19:20,930 --> 00:19:21,320

Was je te klein voor.

171

00:19:21,320 --> 00:19:30,012

Dat is weg, daar was ik te klein voor. Dus wel de gebeurtenissen daarvoor, maar van het onderduiken

172

00:19:30,012 --> 00:19:38,178

weet ik heel weinig. Hoe dat uit elkaar gegaan is, daar weet ik helemaal niets van. Kan ik me

173

00:19:38,178 --> 00:19:46,608

niets van herinneren. Ook niet dat mijn vader me ophaalde en me naar Amsterdam terugbracht, weet

174

00:19:46,608 --> 00:19:55,037

ik ook niets van. Ik weet wel dat ik bij de familie Lessing in huis was. Dat er een luchtgevecht

175

00:19:55,037 --> 00:20:03,203

boven de stad gaande was, kan ik me heel goed herinneren. Dat ik met de familie Lessing, man,

176

00:20:03,203 --> 00:20:11,984

vrouw, dochter en ik, met z'n vieren, in het grote bed angstig zat te wachten tot het luchtgevecht

177

00:20:11,984 --> 00:20:20,765

over was en de sirenes weer op veilig gingen. Dat kan ik me ook herinneren. Ik kan me ook herinneren

178

00:20:20,765 --> 00:20:28,931

dat ik in de oorlog naar de Rustenburgerstraat getransporteerd werd en bij die mensen in huis

179

00:20:28,931 --> 00:20:37,448

kwam, aanvankelijk een oom en tante. Later vader en moeder. En voor de rest, het was oorlog, maar

180

00:20:37,448 --> 00:20:41,400

ik was te jong om te beseffen wat oorlog was.

181

00:20:41,400 --> 00:20:50,500

Toen je vader je wegbracht, heb je hem toen voor het laatst gezien?

182

00:20:50,500 --> 00:20:57,680

Nu moet ik altijd uitkijken dat ik niet zelf ga fantaseren wat ik gezien en wat ik gehoord heb.

183

00:20:57,680 --> 00:20:58,270

Ja.

184

00:20:58,270 --> 00:21:07,485

Maar ik ken sinds twee jaar ook een achterneef in België, René Storm. En René Storm zijn moeder was

185

00:21:07,485 --> 00:21:16,610

een zuster van mijn grootmoeder. Mijn grootmoeder heette Betje Lap en haar zus was Annie Lap. En deze

186

00:21:16,610 --> 00:21:25,555

man vertelt mij, want hij is tien jaar ouder dan ik, dat mijn vader bij hem voor de deur met mij op

187

00:21:25,555 --> 00:21:34,590

zijn arm stond. Ze hadden een kapperzaak in de Javastraat en kennelijk is mijn vader met mij aan het

188

00:21:34,590 --> 00:21:43,806

shoppen geweest om te kijken of hij me ergens onder kon brengen. Hij heeft me toen dat verhaal verteld

189

00:21:43,806 --> 00:21:52,841

van 'je stond voor de deur, op de arm bij je vader'. Toen kreeg ik ineens een flits van. Het kwam me

190

00:21:52,841 --> 00:22:00,339

bekend voor, maar ik kan het me, ik kon het me absoluut niet uit mezelf herinneren.

191

00:22:00,340 --> 00:22:00,340

Nee, maar dat kan.

192

00:22:00,340 --> 00:22:08,145

En dat bedoel ik dus. Ineens kreeg ik die flits van. Jeetje man, nu je dat vertelt. Ja, ik

193

00:22:08,145 --> 00:22:16,124

geloof dat ik me dat herinneren kan. Dat ik bij mijn vader op de arm bij jullie voor de deur

194

00:22:16,124 --> 00:22:23,843

stond. Hij was zoekende, want ja, hij kon niet voor mij zorgen. Ik weet ook niet waar hij

195

00:22:23,843 --> 00:22:32,082

verder ondergedoken was. Ik denk dat hij veel bij die familie Lessing was, want die man Lessing

196

00:22:32,082 --> 00:22:39,714

had ook een staffunctie bij Hollandia Kattenburg en het waren dikke vrienden. Ik heb wel

197

00:22:39,714 --> 00:22:47,953

in de OPK-dossiers gelezen waarom de familie Lessing me niet wilde houden. Dat had voornamelijk

198

00:22:47,953 --> 00:22:53,070

met de leeftijd van oom Sam, zoals ik hem noemde, te maken.

199

00:22:53,070 --> 00:22:55,770

Ze waren wel lief voor je?

200

00:22:55,770 --> 00:23:05,625

Die familie Lessing, daar was ik uitermate op gesteld. Ik had later ook het gevoel dat ik meer op hun

201

00:23:05,625 --> 00:23:15,675

gesteld was dan zij op mij. Want anders doe je niet een kind van drie en een half, vier jaar, weg. Maar

202

00:23:15,675 --> 00:23:25,822

ik kwam er heel erg graag. Ik eh, ik kwam er ook nog graag in de periode dat ik dus een voogd en
voogdes

203

00:23:25,822 --> 00:23:36,361

had. Ik merkte alleen dat mijn pleegvader, die ontzettend dominant was en overdreven gevoelig en
emotioneel,

204

00:23:36,361 --> 00:23:46,216

er niet gelukkig mee was als ik naar hun toeging. Hij zei altijd, 'je ouders die hadden veel sieraden

205

00:23:46,216 --> 00:23:55,875

en die hadden een rijk leven. Ik denk dat jouw ouders die sieraden met jou meegegeven hebben aan de

206

00:23:55,875 --> 00:24:06,023

familie Lessing en ik denk dat die ze achterovergedrukt hebben. Dat ze die gestolen en verkocht hebben.'

207

00:24:06,023 --> 00:24:15,781

Met andere woorden, hij probeerde op één of andere manier toch die Lessing zwart te maken. Ik denk

208

00:24:15,781 --> 00:24:25,538

uit angst om mij op één of andere manier misschien toch later aan hun te verliezen. Hij wilde niet

209

00:24:25,538 --> 00:24:35,588

dat ik er kwam. Hij vond het bijzonder onprettig. Net zo min als dat hij het prettig vond dat de Joodse

210

00:24:35,588 --> 00:24:40,370

organisatie kwam controleren hoe het mij verging.

211

00:24:40,370 --> 00:24:42,620

Dat heb ik ook gelezen in de OPK-dossiers.

212

00:24:42,620 --> 00:24:48,384

OPK is Oorlogspleegkinderen. Er kijken mensen naar deze band die dat niet weten.

213

00:24:48,384 --> 00:24:53,140

Goed, je kwam dus bij die familie Lessing, die waren lief voor je.

214

00:24:53,140 --> 00:24:54,630

Die waren heel erg lief voor me.

215

00:24:54,630 --> 00:24:57,430

Maar het was geen Joods milieu.

216

00:24:57,430 --> 00:25:05,421

Nee, het was geen Joodse familie. Er werd ook helemaal niets gedaan aan het Jodendom. Ik

217

00:25:05,421 --> 00:25:13,595

heb later begrepen en gelezen dat ook mijn ouders uitermate liberaal waren en, behalve Jom

218

00:25:13,595 --> 00:25:21,587

Kippoer, niets aan het Jodendom deden. Anderzijds, ze hebben wel een gewone Choepa gehad

219

00:25:21,587 --> 00:25:28,580

en ik ben besneden. Daar kan ik me trouwens niks van herinneren hoor. [lacht]

220

00:25:28,580 --> 00:25:29,710

Nee, natuurlijk niet. [lacht]

221

00:25:29,710 --> 00:25:39,960

Maar ik ben besneden en dat heeft toch ook in de oorlog wel consequenties gehad.

222

00:25:39,960 --> 00:25:41,620

Ja, je bent herkenbaar.

223

00:25:41,620 --> 00:25:49,662

Je bent herkenbaar, maar ik kan me daar een geschiedenis van herinneren. Ik had nogal wat

224

00:25:49,662 --> 00:25:57,795

fysieke klachten en ik heb ook, ik denk tot mijn twaalfde, dertiende jaar, regelmatig 's

225

00:25:57,795 --> 00:26:05,837

nachts in bed geplast. Daar schaam ik me niet voor, maar ik schaamde me er toen wel voor.

226

00:26:05,837 --> 00:26:13,789

Ik vond dat niet normaal, want mijn vriendjes deden dat niet. En ik kreeg toen een keer,

227

00:26:13,789 --> 00:26:21,922

dat was nog in de oorlog, een onderzoek van de huisarts van mijn pleegouders, toen nog oom

228

00:26:21,922 --> 00:26:28,880

en tante. Hij ging mijn buik onderzoeken en toen zag hij dat ik besneden was.

229

00:26:29,130 --> 00:26:30,150

Tuurlijk.

230

00:26:30,150 --> 00:26:38,768

En toen heeft hij gezegd, 'heb jij een Joods jongetje in huis?' En mijn pleegvader schrok

231

00:26:38,768 --> 00:26:47,773

zich wezenloos, want die wist natuurlijk niet aan welke kant die huisarts stond. Die spanning

232

00:26:47,773 --> 00:26:56,198

op dat moment, die voel ik als ik er aan denk, nu nog. Toen schijnt die huisarts gezegd

233

00:26:56,198 --> 00:27:05,010

te hebben, 'maakt u zich maar niet ongerust, ik sta aan de goede kant, geen probleem.' Maar

234

00:27:05,010 --> 00:27:13,435

die spanning van die herkenbaarheid, dat vergeet ik nooit. Hoe klein ik ook was. Ik was

235

00:27:13,435 --> 00:27:20,020

al vijf jaar geweest. Ik was vijf en een half. Dat vergeet ik nooit.

236

00:27:22,240 --> 00:27:23,469

Dat is ongelooflijk hè, je was gewoon een klein kind. In

237

00:27:23,469 --> 00:27:24,570

de steek gelaten en dus plaste je gewoon in je bed.

238

00:27:24,570 --> 00:27:24,570

Ja.

239

00:27:24,570 --> 00:27:26,400

Zo zou ik er nu naar kijken.

240

00:27:28,470 --> 00:27:28,470

[lacht] Ja.

241

00:27:28,470 --> 00:27:37,747

Ja, oké, maar later, nou ja, ik spring een beetje van de hak op de tak, maar dat moet je me maar vergeven.

242

00:27:37,747 --> 00:27:46,679

Het aller, allerergste wat toen gebeurd is, het moment dat het zwart voor mijn ogen werd, was toen mijn

243

00:27:46,679 --> 00:27:55,350

pleegouders, ik zal elf jaar geweest zijn, zeiden dat ze gingen scheiden. En ik moest met vader mee,

244

00:27:55,350 --> 00:28:04,281

want dat was de voogd en moeder was toeziend voogdes. Nou moet ik ook eerlijk zeggen, in die tijd hield

245

00:28:04,281 --> 00:28:13,125

ik meer van mijn vader dan mijn, van mijn moeder. Mijn vader, door zijn emotionele betrokkenheid en de

246

00:28:13,125 --> 00:28:22,056

beschermengel, daar hing ik aan, dat was een godheid voor me. Hij had een andere vrouw leren kennen met

247

00:28:22,056 --> 00:28:31,421

vier kinderen en zij hadden alleen die oudere zoon die inmiddels het huis uit was gegaan, omdat hij getrouwd

248

00:28:31,421 --> 00:28:40,092

was. En ik als jongetje van elf kreeg dan te maken met een echtscheiding en dat kon ik niet aan. Dat

249

00:28:40,092 --> 00:28:49,456

kon ik absoluut niet aan. Ik weet nog toen ik het hoorde en me realiseerde wat er gebeurde. Ik werd helemaal

250

00:28:49,456 --> 00:28:58,474

zwart voor mijn ogen, ik was helemaal weg even. Alsof ik een korte flauwte had en ik ben daar ontzettend

251

00:28:58,474 --> 00:29:07,579

ziek van geweest, vreselijke huilbuien gehad. Ik kon dat niet aan. En ik accepteerde ook dat nieuwe gezin

252

00:29:07,579 --> 00:29:17,204

niet. Ik was dus met mijn pleegvader mee en werd heen en weer geslingerd tussen mijn pleegmoeder en pleegvader.

253

00:29:17,204 --> 00:29:27,609

Tussen de middag eten bij pleegmoeder, want die woonde nog in de Rustenburgerstraat op 393, in het kruidenierswinkeltje.

254

00:29:27,609 --> 00:29:36,540

Dat nieuwe gezin woonde op 417 twee hoog. Pleegvader had inmiddels een andere kruidenierswinkel gekocht

255

00:29:36,540 --> 00:29:45,471

in de Reggestraat, in Amsterdam-Zuid. Eh, die twee zagen elkaar dus niet. En het gemene was hoe hij het

256

00:29:45,471 --> 00:29:54,142

vertelde. Dat was niet, wij gaan scheiden. Nee, hij zegt moeder die blijft deze winkel doen, hier in

257

00:29:54,142 --> 00:30:02,813

de Rustenburgerstraat 393 en ik heb een andere winkel gekocht, maar er zijn inbraakpogingen geweest.

258

00:30:02,813 --> 00:30:11,744

Het kan niet zo zijn dat ik hier nog thuiskom, want ik moet daar permanent blijven. Als de winkel dicht

259

00:30:11,744 --> 00:30:20,415

is, dan is er bewaking nodig. Toen realiseerde ik me dat hij nooit meer thuis zou komen. Alleen, ja,

260

00:30:20,415 --> 00:30:29,259

dat is dan ook in het weekend, dat is 's avonds. Hij komt hier nooit meer. En toen, toen werd het me

261

00:30:29,259 --> 00:30:38,277

zwart voor de ogen. Hij heeft me niet gezegd, ik ga scheiden, maar ik begreep precies wat er aan de hand

262

00:30:38,277 --> 00:30:46,948

was en toen kende ik die andere vrouw nog niet. Nou, daar ben ik mee naartoe genomen. Het is een hel

263

00:30:46,948 --> 00:30:55,619

geweest, van m'n elfde tot mijn negentiende in ieder geval. Waarom zeg ik tot mijn negentiende? Ik

264

00:30:55,619 --> 00:31:04,550

kreeg een oproep voor militaire dienst en ik hoefde niet. Ik mocht vrijstelling vragen op grond van het

265

00:31:04,550 --> 00:31:13,395

slachtoffer zijnde. Ik heb dat niet gedaan. Woest, woest was mijn pleegvader dat ik dat niet deed. Hij

266

00:31:13,395 --> 00:31:22,152

had het allemaal al voor kunnen en kruiken, ik hoefde alleen maar een handtekening te zetten. Ik zeg,

267

00:31:22,152 --> 00:31:30,910

nee, ik wil de dienst in, ik wil het leger in. Ik heb nooit gezegd dat ik het huis uit wilde, maar ik

268

00:31:30,910 --> 00:31:39,754

was zo ontzettend blij dat ik het huis uit kon. En ik heb een geweldige dienstdienst gehad en ik zou het

269

00:31:39,754 --> 00:31:48,772

zo weer overdoen. Ik vond het in het leger zelfs prettiger dan in dat huisgezin. Maar dat klopt ook wel,

270

00:31:48,772 --> 00:31:58,310

in dat huisgezin, er was altijd ruzie om mij, dat Jodenjong. Ik denk dat die vrouw toch wel wat antisemitische

271

00:31:58,310 --> 00:32:07,068

gevoelens had. Misschien wel gekregen, want door mij en mijn verdriet is vader wel een keer, een paar

272

00:32:07,068 --> 00:32:16,172

keer zelfs, teruggeweest naar zijn eerste vrouw. Om te kijken of het weer goed ging, maar dat lukte niet,

273

00:32:16,172 --> 00:32:24,930

dus weer terug. Dat is zeker een keer of twee, drie gebeurd. Ik kreeg daar altijd de schuld van, want

274

00:32:24,930 --> 00:32:33,688

het was om mij dat vader weer naar zijn eerste vrouw terugging. Dat heeft in dat gezin nooit geklikt,

275

00:32:33,688 --> 00:32:42,619

noch met die vrouw, mijn tweede pleegmoeder, noch met die kinderen. En het vervelende was, als ze ruzie

276

00:32:42,619 --> 00:32:51,377

hadden, dan werd er twee, drie weken niet met elkaar gesproken. Ik zat toen op school, op de Mulo, en

277

00:32:51,377 --> 00:33:00,134

ik weet het nog goed. Ik vond het verschrikkelijk als de bel ging om vier uur, want dan moest ik weer

278

00:33:00,134 --> 00:33:08,979

naar dat huis toe waar niet gesproken werd. En dan zat ik onderweg op de fiets en dacht ik, o God, als

279

00:33:08,979 --> 00:33:17,910

ze maar weer tegen elkaar praten, wat zal ik dan gelukkig zijn. Ik schets hiermee eigenlijk de gevolgen

280

00:33:17,910 --> 00:33:27,014

van mijn ervaringen met een jeugd die niet goed geweest is, die niet prettig geweest is, die is vreselijk

281

00:33:27,014 --> 00:33:36,032

geweest. En dan denk ik vaak, hoe gelukkig was ik geweest als er geen Shoah geweest was en ik mijn eigen

282

00:33:36,032 --> 00:33:44,877

ouders had gehad. Ik had een heel andere jeugd gehad, een heel ander leven. Misschien wel, ik wil niet

283

00:33:44,877 --> 00:33:53,548

zeggen dat ik nu ongelukkig ben hoor, maar dat is een ander verhaal, maar het had zo anders geweest.

284

00:33:53,548 --> 00:34:02,479

Ik had geen depressies gehad, ik was niet ziek geworden en daar ben ik van overtuigd. En waarom?
Waarom

285

00:34:02,479 --> 00:34:11,236

zijn ze vermoord? Omdat het Joden waren, fantastische mensen en het waren Joden. Ik ben me dat
steeds

286

00:34:11,236 --> 00:34:19,907

meer gaan realiseren en het is voor mij steeds onacceptabeler geworden. De boosheid is in me gekomen

287

00:34:19,907 --> 00:34:28,752

en, zoals ik het er nu over heb, wword ik weer een beetje boos. Maar ik kan er nu verschrikkelijk goed

288

00:34:28,752 --> 00:34:37,509

mee omgaan. Ik heb hele goede therapieën gehad, maar er gaat geen dag voorbij of ik denk eraan. Geen

289

00:34:37,509 --> 00:34:37,943

dag.-

290

00:34:37,770 --> 00:34:37,770

Dat is toch erg.

291

00:34:37,770 --> 00:34:44,017

Elke dag ben ik met mijn ouders bezig. Ik word nu zeventig jaar, mijn vader had nu

292

00:34:44,017 --> 00:34:50,264

honderd en acht geweest, geloof ik. Hij is van 1909, nee, hij is van 1905, die had

293

00:34:50,264 --> 00:34:56,512

honderd en vier geweest. Mijn moeder is van 1914, die had nu 95 geweest. Ze zouden

294

00:34:56,512 --> 00:35:02,759

er al niet meer geweest zijn, maar het zijn nog steeds twee jonge mensen voor mij.

295

00:35:02,759 --> 00:35:08,550

Ik heb ze op een voetstuk staan, ik adoreer ze. Hoe gek het ook mag klinken.

296

00:35:08,550 --> 00:35:08,860

Nee.

297

00:35:08,860 --> 00:35:09,300

ik adoreer ze.

298

00:35:09,300 --> 00:35:10,330

Dat is een goed beeld.

299

00:35:10,330 --> 00:35:12,200

Tot op de dag van vandaag.

300

00:35:12,200 --> 00:35:12,440

Lijkt me een heel goed beeld.

301

00:35:12,440 --> 00:35:22,988

Ik ben dus een paar keer in Sobibor geweest. Daar kan ik ook nog een hoop over vertellen, maar de eerste

302

00:35:22,988 --> 00:35:33,131

keer dat ik in Sobibor was, ik ben daar gelukkig geworden. Hoe gek het ook moge klinken, want ik heb

303

00:35:33,131 --> 00:35:43,376

het rouwproces kunnen afsluiten in 1996. Dat was de eerste keer dat ik naar Sobibor ging. Ik ben niet

304

00:35:43,376 --> 00:35:53,519

met een groep gegaan. Ik ben met mijn neef uit Berkel-Enschot gegaan en onze twee vrouwen en dat was

305

00:35:53,519 --> 00:36:03,865

wel een heel bijzondere reis. Ik ben met de auto gegaan, want ik wilde de afstand weten vanaf ons hier

306

00:36:03,865 --> 00:36:14,313

vandaan via Tilburg naar Sobibor. Ik heb het hele stuk gereden, drie dagen over gedaan, 1750 kilometer.

307

00:36:14,313 --> 00:36:24,760

En de eerste dag, één en al grapjes en grolletjes in de auto met ons vieren. En overnacht in, het was

308

00:36:24,760 --> 00:36:35,005

geen Oost-Duitsland, maar het arme deel van Duitsland en dan de tweede nacht overnacht in Polen en de

309

00:36:35,005 --> 00:36:45,858

derde dag naar Sobibor. Je merkte gewoon vanaf het moment van vertrekken tot aankomst in Sobibor of vlakbij

310

00:36:45,858 --> 00:36:56,204

Sobibor dat de stemming aan het dalen was. We werden stil. En toen ik nog één, twee uur rijden moest

311

00:36:56,204 --> 00:37:06,550

naar Sobibor kwam de gedachte in me op, en de gevoelens althans, papa en mama, ik kom eraan, ik ben zo

312

00:37:06,550 --> 00:37:16,693

bij jullie. En dat is een gevoel, ja, ik word er weer verdrietig van, dat was zo emotioneel. En toen

313

00:37:16,693 --> 00:37:26,836

ik daar was, toen was ik zo bij ze, bij immense asberg die er ligt. Daar ligt hun as en ik heb daar,

314

00:37:26,836 --> 00:37:36,979

voor zover ik het kon, met ze gesproken, helemaal alleen. De vrouwen bleven achter en mijn neef ging

315

00:37:36,979 --> 00:37:47,122

de ene kant op en ik de andere. We kwamen elkaar aan de achterkant tegen en toen vielen we elkaar in

316

00:37:47,122 --> 00:37:57,468

de armen [emotioneel]. We hebben we staan huilen, ongelooflijk. Ongelooflijk, het was een heel sombere

317

00:37:57,468 --> 00:38:07,814

dag en op dat moment brak even de zon door, of het zo moest zijn [klokkengeluid]. En de psychiaters en

318

00:38:07,814 --> 00:38:17,957

psychologen die ik had, hebben altijd gezegd, jij moet niet naar Sobibor gaan. Dat kun jij niet aan.

319

00:38:17,957 --> 00:38:28,202

Je staat nog net niet met je rug tegen de muur, maar als je dat doet, dan weten we niet wat er met je

320

00:38:28,202 --> 00:38:38,649

gebeurt. En ik wilde het al heel lang en toen ben ik zonder toestemming van mijn psychiater gegaan. Het

321

00:38:38,649 --> 00:38:48,995

was denk ik oktober, november. Ik heb mijn neef gebeld en ik zeg, ik ga. Ik ga met de auto, het kan me

322

00:38:48,995 --> 00:38:59,645

niet schelen, ik voel van binnenuit dat ik dit moet doen. En toen ben ik gegaan. Niet de eerste dag hoor,

323

00:38:59,645 --> 00:39:10,803

maar uiteindelijk na een paar dagen. Ik ben er gelouderd vandaan gekomen, een heel blij gevoel. Ik fantaseerde

324

00:39:10,803 --> 00:39:21,047

niet meer over die plek, ik had er afscheid genomen. Heel simpel gezegd, daar heb ik mijn rouwproces,

325

00:39:21,047 --> 00:39:31,292

wat vijftig jaar geduurd heeft, af kunnen sluiten. Ik heb daar rust gevonden. Ik ben ook drie maanden

326

00:39:31,292 --> 00:39:42,044

later gestopt met mijn groepstherapie die ik had van Sinai Ambulant. En ik heb daarna niet één depressie

327

00:39:42,044 --> 00:39:43,160

meer gehad.

328

00:39:44,960 --> 00:39:50,130

Psychiaters weten ook niet wat de lange termijngevolgen zijn want ze hebben geen voorbeeld.

329

00:39:50,130 --> 00:40:00,989

Ik heb drie psychiaters gehad. Als eerste kwam ik terecht bij dokter Weyel, een zenuwarts in Amsterdam-Zuid.

330

00:40:00,989 --> 00:40:11,445

Nou ja, drankjes, poedertjes, pilletjes. Fenobarbital, Librium, Nobrium, noem maar op. Hielp geen fluit,

331

00:40:11,445 --> 00:40:21,400

ik bleef in een andere wereld leven. Toen heb ik zelf gevraagd om een psychiater en ben ik gestuurd

332

00:40:21,400 --> 00:40:31,655

naar de Valeriuskliniek. Daar had ik een dokter Visser met wie ik een jaar lang iedere week een sessie

333

00:40:31,655 --> 00:40:41,911

heb gehad, vice a vice. Maar iedere keer als je bij zo iemand bent, dan zeg je, ik praat wel over mijn

334

00:40:41,911 --> 00:40:51,765

gevoelens, maar ik heb het gevoel dat je er geen bal van snapt. Het lijkt wel of ik tegen een muur

335

00:40:51,765 --> 00:41:01,719

praat. Je zit maar te schrijven, je stelt maar vragen, maar ik heb het gevoel dat mijn emoties niet

336

00:41:01,719 --> 00:41:11,673

overkomen. Nou, toen zei die dokter Visser na een jaar, u moet niet meer bij uw pleegouders over de

337

00:41:11,673 --> 00:41:21,728

vloer komen, want daar zit het probleem. Ik zeg, dat kan niet. Deze mensen hebben mij gered, dat kan

338

00:41:21,728 --> 00:41:31,582

niet. Dan kan ik niks meer voor u doen, einde van de behandeling. En dat zal geweest zijn in 1966,

339

00:41:31,582 --> 00:41:41,737

1967, in die tijd. Nou, dan ga je maar weer via je huisarts proberen om toch maar weer tranquillizers

340

00:41:41,737 --> 00:41:51,691

tot je te nemen. Maar die was daar helemaal niet gelukkig mee, want iedere keer moest ik bedelen om

341

00:41:51,691 --> 00:42:01,645

tranquillizers en uiteindelijk ben ik daar wel van afgekomen. Het heeft een jaar geduurd, maar toen

342

00:42:01,645 --> 00:42:11,499

ben ik naar een alternatieve genezeres gegaan. Die heeft met handoplegging en een jaar lang iedere

343

00:42:11,499 --> 00:42:21,553

keer een klein beetje minder, me er helemaal van afgeholpen. Maar goed, ik vertel even hoe ik van de

344

00:42:21,553 --> 00:42:31,407

tranquillizers afgekomen ben. Toen ging het op een gegeven moment weer niet goed en toen hebben ze

345

00:42:31,407 --> 00:42:41,361

me geadviseerd om naar professor Bastiaans te gaan in Oegstgeest. Althans, naar zijn kliniek [...].

346

00:42:41,361 --> 00:42:51,215

Ik was zo verschrikkelijk neurotisch en met name een dwangneurose in zo'n verschrikkelijke mate.

347

00:42:51,215 --> 00:43:01,270

Ik was overal bang voor. Je kan je niet voorstellen waar ik niet bang voor was. Ik kon een uur in de

348

00:43:01,270 --> 00:43:11,123

kamer staan, in het donker, om zeker te weten dat het licht uit was. Ik dacht dat ik gek werd. Nou

349

00:43:11,123 --> 00:43:21,077

ja, ik ben naar de kliniek van dokter Bastiaans gegaan en daar heb ik een therapie gehad waarbij ik

350

00:43:21,077 --> 00:43:31,333

die herhalingsdrang extreem moest gaan herhalen. Met andere woorden, als ik iets tien keer gedaan had,

351

00:43:31,333 --> 00:43:41,388

moest ik het nog tien keer doen. Ik begreep ook wel waarom. Maar juist het vervelende is, dat als je

352

00:43:41,388 --> 00:43:51,443

begrijpt waarom ze jou zo'n therapie laten doen, dat je dan ook meteen weet dat het je niet helpt.

353

00:43:51,443 --> 00:44:01,397

Want na iets tien keer extra gedaan hebben ging ik nog een elfde keer ook, als je begrijpt wat ik -

354

00:44:01,397 --> 00:44:02,101

bedoel.

355

00:44:01,900 --> 00:44:01,900

Dan nog tien keer.

356

00:44:01,900 --> 00:44:09,955

Het was verschrikkelijk, het was verschrikkelijk en toen ben ik terechtgekomen in een gespreksgroep bij

357

00:44:09,955 --> 00:44:18,558

Sinai Ambulant, toen was ik inmiddels vijftig. Allemaal Joodse mannen, allemaal nagenoeg dezelfde achtergrond.

358

00:44:18,558 --> 00:44:26,692

Hoe lang heb ik er gezeten? Ja, vier jaar ben ik daar geweest, iedere week een sessie van een halve dag,

359

00:44:26,692 --> 00:44:34,904

top. Die herkenbaarheid bij elkaar, ik had geen psychiater nodig, ik had geen psycholoog nodig. Ze zeiden

360

00:44:34,904 --> 00:44:42,881

ook niks als ze er bijzaten, alleen als het dreigde moord en doodslag te worden, want dat gebeurt wel,

361

00:44:42,881 --> 00:44:50,780

zeker als je zeven Joden bij elkaar zet. Dan is er wel eens een meningsverschil en dat is top geweest

362

00:44:50,780 --> 00:44:58,679

voor mij. En daar, door die sessies, heb ik toen na drie jaar besloten om naar Sobibor te gaan. En na

363

00:44:58,679 --> 00:45:06,735

mij, en dat is wel grappig, zijn er nog twee gegaan uit de groep. Ze hadden exact dezelfde ervaring als

364

00:45:06,735 --> 00:45:14,556

had, dit hadden ze veel eerder moeten doen. En daarom ben ik zo blij dat ik dat verhaal toen nog heb

365

00:45:14,556 --> 00:45:22,455

kunnen vertellen aan hun en ik ben ook heel blij dat zij diezelfde ervaring hadden. Ik heb ook aan de

366

00:45:22,455 --> 00:45:30,354

Survivors of the Shoah meegedaan en toen heb ik datzelfde verhaal verteld. Want ik vind het een soort

367

00:45:30,354 --> 00:45:38,331

boodschap. Als je dit wilt van binnenuit, moet je het doen, moet je absoluut doen. Trek je van de hele

368

00:45:38,331 --> 00:45:46,152

wereld niks aan, wie er ook op tegen is. Mijn ervaring is dat het mij goed heeft gedaan. Degenen die

369

00:45:46,152 --> 00:45:53,973

na mij zijn gegaan zijn, die hebben het goed gedaan en degene die er niet aan toe is, die gaat niet,

370

00:45:53,973 --> 00:46:01,950

want die wil dat niet. Ik heb een vriend of ik had een vriend, hij is pas overleden, Jaap Huisman, een

371

00:46:01,950 --> 00:46:09,928

schat van een man. Hij is tien jaar ouder dan ik, ouders ook omgekomen in Sobibor. Hij zegt, Marco, ik

372

00:46:09,928 --> 00:46:17,748

zou dolgraag met je meegaan, maar ik durf het niet. En dan zit je dus in een andere situatie als ik.

373

00:46:17,748 --> 00:46:25,960

Als je erg graag wilt en je hebt het gevoel dat het moet, dan ben ik ervan overtuigd dat het een heilzame

374

00:46:25,960 --> 00:46:28,620

werking heeft, absoluut, absoluut.

375

00:46:29,210 --> 00:46:47,319

Dat is een prachtig verhaal. Je hebt net verteld hoe moeilijk het is verder te leven en de psychische

376

00:46:47,319 --> 00:47:04,354

problemen te krijgen na wat jou is overkomen, nadat je je ouders bent kwijt geraakt. Als je het

377

00:47:04,354 --> 00:47:18,340

goed vindt wil ik toch nog kijken of we stap voor stap je leven kunnen afgaan.

378

00:47:18,340 --> 00:47:18,930

Perfect.

379

00:47:18,930 --> 00:47:25,650

En ik denk dat dat ook ietsje makkelijker is. Je zat in de Jekerstraat.

380

00:47:25,650 --> 00:47:26,290

Ja.

381

00:47:27,180 --> 00:47:32,060

Daar komen we iedere keer weer terug. Op een gegeven ogenblik moest je weg uit de Jekerstraat.

382

00:47:32,060 --> 00:47:32,580

Ja.

383

00:47:32,580 --> 00:47:36,650

Werd je verteld dat je naar iets anders ging of weet je daar nog iets van, van die overgang?

384

00:47:36,650 --> 00:47:39,250

Nee, dat kan ik me niet herinneren.

385

00:47:39,250 --> 00:47:39,250

Je kwam in dat nieuwe huis.

386

00:47:39,520 --> 00:47:43,780

Ik kwam in dat nieuwe huis in de Rustenburgerstraat.

387

00:47:43,780 --> 00:47:46,980

In dat grote gezin kwam je.

388

00:47:47,010 --> 00:47:50,160

Nee, dat was nog man, vrouw en een oudere zoon.

389

00:47:50,160 --> 00:47:50,160

Ja.

390

00:47:50,160 --> 00:47:58,258

En pas toen ik elf was, toen ze zijn gaan scheiden, kwam ik in dat grotere gezin. Dus ik kwam vanuit

391

00:47:58,258 --> 00:48:06,032

de Jekerstraat bij mijn latere voogd en toezienend voogdes, die hadden één zoon, die was toen al

392

00:48:06,032 --> 00:48:14,293

een jaar of twintig. Die verloofd geweest was met die dochter uit de Jekerstraat. Daar ben ik gebleven

393

00:48:14,293 --> 00:48:20,609

tot mijn elfde en toen ze gingen scheiden, kwam ik in dat grote gezin terecht.

394

00:48:20,610 --> 00:48:23,802

Maar nu ren je toch een paar jaar verder dan ik je wil hebben,

395

00:48:23,802 --> 00:48:26,840

want voor die tijd ben je een tijdje geweest bij een gezin.

396

00:48:26,840 --> 00:48:31,000

Sorry, je bedoelt in de oorlog.

397

00:48:31,000 --> 00:48:31,000

Ja, in de oorlog.

398

00:48:31,000 --> 00:48:31,500

Niet na de oorlog, in de oorlog

399

00:48:31,500 --> 00:48:33,310

Dat gezin hebben we nog niet gehad.

400

00:48:33,310 --> 00:48:38,540

Dat katholieke gezin met die negen kinderen. Ja, dat grote gezin.

401

00:48:38,540 --> 00:48:38,540

Waar was dat?

402

00:48:38,540 --> 00:48:41,290

Dat was in Soest.

403

00:48:41,580 --> 00:48:43,470

Herinner je dat je daar kwam?

404

00:48:43,740 --> 00:48:44,050

Nee.

405

00:48:44,050 --> 00:48:47,736

Kan je iets meer vertellen over dat gezin, over die periode daar? Ik weet dat

406

00:48:47,736 --> 00:48:51,040

je heel klein was en dat je niet alles kan vertellen, dat begrijp ik.

407

00:48:52,800 --> 00:49:12,725

Het was een groot gezin. Je kan je natuurlijk op deze leeftijd of later niet herinneren wat je

408

00:49:12,725 --> 00:49:32,862

als kind van die leeftijd voelde. Ik voelde mij daar, en dat heb ik daarnet ook gezegd, als een

409

00:49:32,862 --> 00:49:51,940

[klokkengeluid] vreemde eend in de bijt. Ik werd gepest, zeker door één van die jongens.

410

00:49:51,940 --> 00:49:51,940

Ik denk dat we eventjes moeten wachten.

411

00:49:51,940 --> 00:49:51,940

Twaalf uur hè.

412

00:49:51,940 --> 00:49:51,940

We beginnen opnieuw, je kwam in dat gezin en daar werd je gepest.

413

00:49:51,940 --> 00:50:00,723

Daar werd ik gepest. Ik kan me nog heel goed herinneren dat één van die zonen die me aan het plagen

414

00:50:00,723 --> 00:50:09,507

was zei, 'ik moet nu naar school en je gaat op die stoel zitten en als ik tussen de middag thuis kom,

415

00:50:09,507 --> 00:50:18,378

dan zit jij nog op die stoel en waag het niet eraf te komen'. En dan kan ik me herinneren dat ik, toen

416

00:50:18,378 --> 00:50:27,075

hij weg was, toch de stoel afgegaan ben en [lacht] voordat hij thuis zou komen weer op die stoel ben

417

00:50:27,075 --> 00:50:36,120

gaan zitten, alsof ik er de hele ochtend gezeten had. Nou, dat soort voorvalletjes kan ik me herinneren.

418

00:50:36,120 --> 00:50:45,078

Maar ik kan me niet herinneren dat tante Fie, of Fien heette ze. Ik heb die mensen later nog één keer

419

00:50:45,078 --> 00:50:53,949

ontmoet, maar daar had ik geen goed gevoel bij. Ik weet er te weinig van, want ik was drie en een half

420

00:50:53,949 --> 00:51:03,255

toen ik er kwam en na driekwart jaar ging ik daar weer weg. En ook dat zijn flitsen. Maar ik weet eigenlijk

421

00:51:03,255 --> 00:51:12,039

veel meer van mijn eigen ouders, hoe gek het ook moge klinken, dan flitsen vanuit dat gezin. Het zijn

422

00:51:12,039 --> 00:51:20,996

eigenlijk een paar voorvalletjes, de klappen die ik kreeg toen ik voor het raam stond, terwijl ik moest

423

00:51:20,996 --> 00:51:29,693

slapen. De stoel waar ik op moest zitten tot hij uit school terugkwam. Ik weet ook dat toen hij zijn

424

00:51:29,693 --> 00:51:38,390

schoenen een keer aan het poetsen was, diezelfde jongen, sloeg hij met de schoenenborstel tegen mijn

425

00:51:38,390 --> 00:51:47,435

schenen. Dat soort fysieke dingetjes kan ik me herinneren. Voor de rest weet ik er heel weinig van, want

426

00:51:47,435 --> 00:51:52,480

het heeft kennelijk bijzonder weinig indruk op me gemaakt.

427

00:51:52,480 --> 00:51:54,360

Je kunt je ook niet herinneren of die moeder lief tegen je was?

428

00:51:54,360 --> 00:51:54,360

Nee. Afstandelijk.

429

00:51:54,360 --> 00:51:57,460

Was ze niet lief?

430

00:51:57,460 --> 00:51:59,940

Dat gevoel had ik, afstandelijk.

431

00:51:59,940 --> 00:52:03,620

Was je bang?

432

00:52:03,620 --> 00:52:14,147

Dat weet ik niet. Ik dacht het niet. Ik dacht niet dat ik bang was. Nee, dat kan ik me niet herinneren.

433

00:52:14,147 --> 00:52:24,164

Ja, ik was bang voor die jongen die me altijd pestte. Dat weet ik wel. Ik weet ook niet of ik daar

434

00:52:24,164 --> 00:52:34,385

gelukkig of ongelukkig was. Ik denk dat ik daar een heleboel van verdrongen heb. Bewust of onbewust,

435

00:52:34,385 --> 00:52:44,606

maar ik denk niet dat ik daar een prettige tijd gehad heb. Dat zegt mijn gevoel en dat is bevestigd.

436

00:52:44,606 --> 00:52:54,418

Eigenlijk toen ik later nog eem keer bij die familie Lessink kwam en zij zaten daar en de manier

437

00:52:54,418 --> 00:53:04,332

waarop zij mij gedag zeiden. Toen dacht ik, nee, deze mensen waren me liever kwijt dan rijk, laat

438

00:53:04,332 --> 00:53:14,145

ik het zo zeggen. Dat is wat ik me herinner van die onderduik in Soest. Ik herinner me veel meer

439

00:53:14,145 --> 00:53:20,380

van de onderduik in de Rustenburgerstraat en bij de Lessinks.

440

00:53:20,380 --> 00:53:22,470

Ja, je ging dus terug naar die Jekerstraat.

441

00:53:22,470 --> 00:53:24,470

Die Lessinks, naar de Jekerstraat, ja.

442

00:53:24,470 --> 00:53:25,290

En toen was je alweer wat ouder.

443

00:53:25,890 --> 00:53:27,690

Kan je je die periode herinneren?

444

00:53:27,690 --> 00:53:31,120

Ja, die kan ik me wel herinneren, maar dat is een korte periode geweest.

445

00:53:31,120 --> 00:53:31,120

Vertel daar eens over?

446

00:53:33,300 --> 00:53:42,387

Het waren hele lieve mensen. Ik voelde me daar vele malen prettiger dan bij het gezin in Soest.

447

00:53:42,387 --> 00:53:51,187

Nu ik daarover praat komt dat weer bij me naar boven. Ik vond het ook helemaal niet leuk dat

448

00:53:51,187 --> 00:54:00,275

ik bij ze weg moest. Ze waren heel lief voor me, hartelijk. Ik werd overal mee naartoe genomen,

449

00:54:00,275 --> 00:54:08,980

ze deden veel met me. Ik voelde me daar eigenlijk als kind in huis, als echt kind, alsof ik

450

00:54:08,980 --> 00:54:17,780

hun kind was. Dat gevoel had ik en ik was ook gek op hun dochter, Lia heette ze. Die is heel

451

00:54:17,780 --> 00:54:26,868

jong overleden aan tuberculose. Ik was daar gelukkig. Ik was daar echt gelukkig. Maar dat heeft

452

00:54:26,868 --> 00:54:36,338

heel kort geduurd en toen kwam ik dus bij de familie Assink in de Rustenburgerstraat. Een zakelijke

453

00:54:36,338 --> 00:54:40,930

kille vrouw en een overdreven of emotionele man.

454

00:54:40,930 --> 00:54:43,720

Werd je gezegd dat je daar ging wonen? Weet je dat nog?

455

00:54:43,720 --> 00:54:43,720

Nee, dat weet ik niet

456

00:54:43,880 --> 00:54:46,170

Weet je nog hoe die overgang ging?

457

00:54:46,170 --> 00:54:54,962

Nee, dat weet ik niet. Dat heb ik later gehoord. Ik heb later gehoord dat die verloofde van

458

00:54:54,962 --> 00:55:03,561

Lia mij heeft meegenomen naar de Rustenburgerstraat. Eerst aan zijn ouders gevraagd of ze

459

00:55:03,561 --> 00:55:12,160

een Joods jongetje wel in huis wilden nemen en dat wilden ze. Maar ik merkte toen ook wel

460

00:55:12,160 --> 00:55:20,855

dat na een hele korte periode die mensen mijn adoreerden. Want, en dat besef je later pas,

461

00:55:20,855 --> 00:55:29,937

het was een heel slecht huwelijk en ik gaf natuurlijk een geweldige afleiding in dat huwelijk.

462

00:55:29,937 --> 00:55:38,729

Ze hadden weer een kind waar ze ongelooflijk veel van hielden. Dat heb ik later gemerkt. Ik

463

00:55:38,729 --> 00:55:45,299

was een prachtige afleiding in dat zakelijke, kille, koude gebeuren.

464

00:55:45,300 --> 00:55:47,630

Waren er ook andere kinderen daar dan in huis?

465

00:55:47,630 --> 00:55:56,384

Die zoon alleen, maar die was van 1923 en ik ben van 1939. Hij was zestien jaar ouder, die was al

466

00:55:56,384 --> 00:56:05,139

in de twintig. En die werkte, hij was heel erg kunstzinnig, kon heel mooi tekenen. Hij volgde een

467

00:56:05,139 --> 00:56:13,894

opleiding voor tuinarchitect. Ik heb ook later heel goed contact met hem gehouden. Hij is in 1956

468

00:56:13,894 --> 00:56:22,559

naar Amerika geëmigreerd. Hij vroeg of ik mee wilde. Ik durfde niet mee, om mijn pleegouders te

469

00:56:22,559 --> 00:56:29,960

beschadigen. Had ik het maar gedaan. Sorry, jij wilt steeds over de oorlog praten.

470

00:56:29,960 --> 00:56:31,970

Ik wil niet steeds over de oorlog praten. Ik wil..

471

00:56:31,970 --> 00:56:34,180

Maar ik ga steeds verder.

472

00:56:34,180 --> 00:56:34,450

Ik wil het stapje voor stapje doen.

473

00:56:34,450 --> 00:56:41,250

Nou ja, oké. Misschien ga ik nu weer te ver, dus misschien moeten we even bij oorlogsgebeuren

474

00:56:41,250 --> 00:56:47,544

blijven., Maar waarom ik steeds van die oorlog afpraat, want de oorlog op zich heeft op

475

00:56:47,544 --> 00:56:52,970

mij natuurlijk weinig tot geen indruk gemaakt. De naweeën van de oorlog...

476

00:56:52,970 --> 00:56:53,870

Natuurlijk

477

00:56:56,150 --> 00:57:02,350

Het vreselijke gebeuren.

478

00:57:02,350 --> 00:57:04,896

Maar we gaan nu eventjes door. Je komt in dat gezin, die

479

00:57:04,896 --> 00:57:07,080

mensen steken al hun liefde die ze hebben in je.

480

00:57:07,080 --> 00:57:07,190

Ja.

481

00:57:07,190 --> 00:57:09,180

Ga je naar school?

482

00:57:09,180 --> 00:57:09,560

Ja.

483

00:57:09,560 --> 00:57:11,780

Ben je niet meer echt ondergedoken?

484

00:57:11,780 --> 00:57:21,612

Nee, ik was het neefje. Ik heette ook anders, ik heette De Bruin. Ik was een neefje uit het zuiden.

485

00:57:21,612 --> 00:57:31,444

Ik was blond in die tijd. Ik ben later pas donker geworden. Ik was blond in die tijd en ik herinner

486

00:57:31,444 --> 00:57:40,780

mij dat ik naar de kleuterschool ging op de hoek van de Ruysdaelkade en de Rustenburgerstraat.

487

00:57:40,780 --> 00:57:48,464

Daar was een klein kleuterschooltje, want ik kan me nog herinneren dat ik daar op zat. Dat ik met

488

00:57:48,464 --> 00:57:56,228

mijn trommeltje met een boterhammetje en een klein flesje melk daar tussen de middag overbleef. Ik

489

00:57:56,228 --> 00:58:04,070

herinner me de Hongerwinter. Ik herinner me dat ik voor hun wel buiten kwam en ook hout en kooltjes

490

00:58:04,070 --> 00:58:12,151

gesprokkeld heb om de kachel aan te houden. Eh, ik herinner me dat er 's morgens mensen een boterham

491

00:58:12,151 --> 00:58:19,994

kwamen halen in de winkel. En er werd niet betaald. Nee, dat werd uitgedeeld door mijn pleegouders.

492

00:58:19,994 --> 00:58:27,678

Het waren gewoon goede mensen, absoluut. Het was niet zo dat ik verstopt werd in die periode. Het

493

00:58:27,678 --> 00:58:35,442

kon wel, ze hadden een aparte ruimte gemaakt, en daar kon ik dan in en hun zoon. Dat was achter de

494

00:58:35,442 --> 00:58:43,601

winkel. Er was een kastje, een soort kast in de muur en die was helemaal dichtgemetseld en met dezelfde

495

00:58:43,601 --> 00:58:51,286

steentjes dichtgemaakt. Je kon niet zien dat er een kast achter was. We gingen via een luik in de

496

00:58:51,286 --> 00:58:59,287

gang over de balken onder de grond door om in die kast te komen. Als er dan iets dreigends was, omdat

497

00:58:59,287 --> 00:59:04,120

hij, mijn pleegbroer, die moest voor de Arbeitseinsatz komen.

498

00:59:04,120 --> 00:59:04,120

Natuurlijk.

499

00:59:04,120 --> 00:59:13,974

Ik was jong en dan werden we daar gestopt. Mijn vader, mijn pleegvader was ook blokhoofd.

500

00:59:13,974 --> 00:59:24,161

Dat had je in die tijd. Van de Bescherming Bevolking, wat het later geworden is. Ja, die was

501

00:59:24,161 --> 00:59:34,237

altijd wel in de weer. Los van zijn kruidenierswinkel, met de oorlog en alles wat er omheen

502

00:59:34,237 --> 00:59:44,313

zat. Ik weet ook dat we in de oorlog, en dat vond ik heerlijke avonden, aan het eind van de

503

00:59:44,313 --> 00:59:52,950

week alle bonnen eerste gesorteerd en daarna op vellen geplakt moesten worden.

504

00:59:52,950 --> 00:59:54,900

Want jullie leverden op vertoon van bonnen.

505

00:59:54,900 --> 00:59:59,130

Ja, wij moesten inleveren bij het distributiekantoor.

506

00:59:59,130 --> 00:59:59,290

Ja.

507

00:59:59,290 --> 01:00:04,770

En die bonnen moesten dan op vellen geplakt worden. Eerst gesorteerd en dan op vellen.

508

01:00:04,770 --> 01:00:10,377

Dat vond ik heerlijk werk, die nummertjes allemaal bij elkaar leggen en dan met stijfsel

509

01:00:10,377 --> 01:00:15,985

de velletjes insmeren en de bonnetjes op die velletjes plakken. Dan zaten we 's avonds

510

01:00:15,985 --> 01:00:21,274

te luisteren naar de radio. Ik weet niet of het nog in de oorlog was of dat het ook

511

01:00:21,274 --> 01:00:24,970

lang na de oorlog op de bon gebleven is. Dat weet ik niet.

512

01:00:24,970 --> 01:00:24,970

Ja, natuurlijk

513

01:00:24,970 --> 01:00:30,908

Ik weet dus niet of die periode in de oorlog of na de oorlog viel. Maar

514

01:00:30,908 --> 01:00:36,930

ik weet wel dat we daar heerlijke avonden hadden en dan zaten we naar de

515

01:00:36,930 --> 01:00:42,200

distributieradio te luisteren. Je had niets anders in die tijd.

516

01:00:42,200 --> 01:00:43,580

Dat was zeker na de oorlog [lacht].

517

01:00:43,580 --> 01:00:48,555

En dan had je Peter Pech op zaterdagvond op de radio. Dat vond

518

01:00:48,555 --> 01:00:53,290

ik fantastisch. Ik koesterde die avonden. Dat was heerlijk.

519

01:00:54,060 --> 01:00:56,830

Maar ze hadden dus pais en vree, omdat ze jou in huis hadden?

520

01:00:56,830 --> 01:01:00,470

Dat ben ik me later gaan realiseren, ja. Absoluut.

521

01:01:00,470 --> 01:01:02,880

Je zei dat deze vader heel emotioneel was?

522

01:01:02,880 --> 01:01:07,020

Ja, overdreven emotioneel.

523

01:01:07,830 --> 01:01:16,454

Hij kwam regelmatig naar school toe. Wat de reden was weet ik niet. Om me op te halen, te kijken of

524

01:01:16,454 --> 01:01:25,079

ik wel voorzichtig genoeg van school naar huis ging. Of ik geen gekke dingen deed. Ik moest hem, en

525

01:01:25,079 --> 01:01:33,616

dat vond ik verschrikkelijk, ik moest hem ook altijd een zoen geven, op straat. Dan schaamde ik me

526

01:01:33,616 --> 01:01:42,154

vreselijk, want er was geen ander kind waarbij dat voorkwam. Ik moest hem altijd een zoen geven op

527

01:01:42,154 --> 01:01:51,214

straat. Dat vond ik verschrikkelijk. Ik keek ook altijd even om me heen of er niemand keek.

Tegenwoordig

528

01:01:51,214 --> 01:02:00,013

is dat heel anders, maar in die tijd vond ik het in ieder geval heel gek. Je zag het nooit om je heen

529

01:02:00,013 --> 01:02:08,724

gebeuren als ouders bij kinderen waren. En dat is ook later gebleken. Ja, omdat hij voor mij nog een

530

01:02:08,724 --> 01:02:17,349

paar keer na de scheiding teruggedaan is naar zijn eerste vrouw. Toen ik pas getrouwd was kwam hij,

531

01:02:17,349 --> 01:02:25,973

zeker de eerste weken, iedere dag even beneden aan de deur bellen of het wel goed met me ging. Toen

532

01:02:25,973 --> 01:02:34,511

ik werkte belde hij me iedere dag op om te vragen hoe het met me ging. Sterk overdreven. Als ik op

533

01:02:34,511 --> 01:02:39,389

vakantie ging moest ik bellen of ik goed aangekomen was.

534

01:02:39,390 --> 01:02:40,640

Het lijkt wel een Joodse moeder.

535

01:02:40,970 --> 01:02:49,360

Als ik niet belde, en het gebeurde wel eens dat ik het helemaal vergeten was, dan kwam de politie.

536

01:02:49,360 --> 01:02:49,910

Werkelijk?

537

01:02:49,910 --> 01:02:59,214

Ja, meneer Assink heeft gebeld of je dringend, god, mijn vrouw werd er doodziek van. Het klikte ook

538

01:02:59,214 --> 01:03:08,612

helemaal niet tussen mijn vrouw en mijn vader. Dat was water en vuur, die kon er niet tegen. Ik weet

539

01:03:08,612 --> 01:03:18,199

nog goed dat ik in militaire dienst eens een geintje had uitgehaald. Ik kreeg zes dagen streng arrest,

540

01:03:18,199 --> 01:03:27,691

dus de cel in. Nou, de wereld was te klein. Mijn pleegvader stond bij mijn verloofde te huilen in het

541

01:03:27,691 --> 01:03:37,371

trapportaal. Moet je nagaan, bij mijn meisje stond hij te huilen en mijn meisje zegt, 'nou, dat is toch

542

01:03:37,371 --> 01:03:46,770

zijn eigen schuld' [lacht]. Het was vlak voor de Pasen of de Pinksteren. Dan moet je uitgerekend die

543

01:03:46,770 --> 01:03:56,638

dagen de cel in. Het was zijn eigen schuld, ik ga lekker nergens naartoe. Ik ga niet thuis zitten kniezen

544

01:03:56,638 --> 01:04:06,224

hoor, omdat hij zo nodig iets moest uithalen. Nou, dat begreep hij niet. Dat klikte helemaal niet. Ja,

545

01:04:06,224 --> 01:04:15,905

zo'n man was het. Ik kreeg allerlei dingen toegezonden van de Joodse controle op oorlogspleegkinderen

546

01:04:15,905 --> 01:04:21,919

en die pakjes kwamen nooit bij mij. Hij zond het allemaal terug.

547

01:04:21,920 --> 01:04:22,870

Want?

548

01:04:22,870 --> 01:04:24,120

Die zond hij terug.

549

01:04:24,120 --> 01:04:25,320

Maar waarom?

550

01:04:25,320 --> 01:04:33,275

[klokkengeluid] Hij had een enorme aversie tegen alles wat Joods was. Ik denk omdat

551

01:04:33,275 --> 01:04:41,327

er in 1947 of 1948, na de proclamatie van de Staat Israël, geprobeerd is mij los te

552

01:04:41,327 --> 01:04:49,953

weken uit dat niet Joodse gezin, om mij naar Israël te krijgen. Dat heeft zo ongelooflijk

553

01:04:49,953 --> 01:04:58,580

veel kwaad bloed gezet, zeker bij mijn pleegvader en ik denk ook wel bij mijn pleegmoeder.

554

01:04:58,580 --> 01:05:04,139

Alles wat Joods was werd ver, ver buiten de deur gehouden.

555

01:05:04,140 --> 01:05:08,240

Je zei dat je vrij snel controle kreeg na de oorlog.

556

01:05:08,240 --> 01:05:08,890

Ja.

557

01:05:09,580 --> 01:05:10,870

Van Oorlogspleegkinderen, OPK.

558

01:05:12,140 --> 01:05:15,800

Van Ezrath Ha-Jeled.

559

01:05:15,800 --> 01:05:16,590

Ja.

560

01:05:16,590 --> 01:05:22,760

Toen zat je nog op de lagere school, neem ik aan.

561

01:05:22,760 --> 01:05:31,343

Ja, ik ging in 1945 naar de lagere school, toen ik zes was. In 1946, want ik ben van oktober.

562

01:05:31,343 --> 01:05:38,820

Ik ben zo'n late leerling, dus ik ging in september 1946 naar de lagere school.

563

01:05:38,820 --> 01:05:45,620

Kun je jouw eerste confrontatie met OPK, Ezrath Ha-Jeled, herinneren?

564

01:05:45,830 --> 01:05:48,010

Ja.

565

01:05:48,170 --> 01:05:50,130

Ze kwamen je leven in.

566

01:05:50,390 --> 01:05:50,910

Wat zeg je?

567

01:05:50,910 --> 01:05:51,510

Ze kwamen je leven in.

568

01:05:51,510 --> 01:06:02,247

Ja, maar ik had geen contact met ze. Vader zorgde er wel voor dat we elkaar niet zagen. Wat ik weet

569

01:06:02,247 --> 01:06:12,660

heb ik uit mijn OPK-dossier. De Joodse organisatie kwam tussen de middag. Laten we zeggen dat ik

570

01:06:12,660 --> 01:06:23,506

thuis was uit school. Dan staat daar in dat dossier dat meneer Assink verschrikkelijk boos was omdat

571

01:06:23,506 --> 01:06:34,244

ze tussen de middag kwamen. Ze kwamen natuurlijk Marcootje controleren en dat vond hij heel gemeen.

572

01:06:34,244 --> 01:06:44,982

Ze moesten maar komen als Marcootje op school zat en niet als hij toevallig thuis was. Zo staat het

573

01:06:44,982 --> 01:06:52,899

in het OPK-dossier. Die man was zo verschrikkelijk bang mij te verliezen.

574

01:06:52,900 --> 01:06:53,820

Nou, niet onterecht hoor.

575

01:06:53,820 --> 01:06:54,040

[lacht]

576

01:06:54,040 --> 01:06:54,590

[lacht]

577

01:06:54,590 --> 01:07:03,070

Nee, maar het was gewoon obsessief. Ik weet niet hoe ik het noemen moet. Buiten proporties.

578

01:07:03,550 --> 01:07:09,833

Dat vind ik. En ik heb er een hoop van geleerd, want ik ben nooit zo met mijn kinderen omgegaan.

579

01:07:09,833 --> 01:07:16,117

Ik denk, dat overkomt jullie niet. Nou krijg ik wel weer tegen dat ze wel eens het gevoel hebben

580

01:07:16,117 --> 01:07:22,140

dat ik niet van ze houd, maar dat is weer een ander verhaal. Dan krijg je weer de keerzijde.

581

01:07:22,140 --> 01:07:26,060

Hoe oud was je toen het gezin begon op te breken?

582

01:07:26,060 --> 01:07:26,870

Toen ze uit elkaar gingen?

583

01:07:26,870 --> 01:07:27,220

Ja.

584

01:07:27,220 --> 01:07:27,970

Elf jaar.

585

01:07:28,340 --> 01:07:29,960

Je was elf.

586

01:07:29,960 --> 01:07:29,960

Ja.

587

01:07:30,230 --> 01:07:36,170

En dat is een tijd geweest dat je natuurlijk wist dat je ouders niet terugkwamen.

588

01:07:36,170 --> 01:07:44,805

Dat is me toen ook verteld. Maar ik heb altijd geweten, vanaf de eerste dag dat ik bij ze over de

589

01:07:44,805 --> 01:07:53,530

vloer kwam, dat ze niet mijn ouders waren. Zij hebben altijd gedacht dat ik dacht dat zij wel mijn

590

01:07:53,530 --> 01:08:02,344

ouders waren. Wij hebben jaren verstoppertje voor elkaar gespeeld. Ik vond het pijnlijk om te laten

591

01:08:02,344 --> 01:08:10,980

merken dat ze mijn vader en moeder niet waren. Zij vonden het, dat bleek achteraf, te pijnlijk om

592

01:08:10,980 --> 01:08:19,972

mij te vertellen dat ze mijn echte ouders niet waren. Natuurlijk wist ik het, want zij heetten Assink

593

01:08:19,972 --> 01:08:28,697

en ze hebben mij mijn eigen naam laten houden, De Groot. En hoe dat gelopen is. Uiteindelijk heeft

594

01:08:28,697 --> 01:08:37,510

Meir van der Sluis van Joods Maatschappelijk Werk, dat kan ik me nog herinneren, ervoor gezorgd dat

595

01:08:37,510 --> 01:08:44,010

het gesprek geopend werd en dat we niet om elkaar heen liepen te draaien.

596

01:08:44,010 --> 01:08:45,250

Hoe oud was je toen?

597

01:08:45,250 --> 01:08:51,810

Toen zat ik op de middelbare school. Toen zal ik een jaar of veertien geweest zijn.

598

01:08:51,810 --> 01:08:59,090

En wanneer wist je zelf dat je ouders niet terugkwamen?

599

01:08:59,090 --> 01:09:06,650

Dat heb ik altijd gevoeld. Dat voel je. Dat voel je. Ik denk dat ik dat al vanaf 1947,

600

01:09:06,650 --> 01:09:14,299

1948 voelde, want ik wist dat het mijn ouders niet waren. Ik heb dat altijd gevoeld. Ik

601

01:09:14,299 --> 01:09:21,420

durfde daar alleen niet over te praten om die aardige mensen niet te beschadigen.

602

01:09:21,420 --> 01:09:25,310

En je wist dat je Joods was?

603

01:09:25,310 --> 01:09:33,598

Ik heb het wel altijd vermoed, maar ik wist het niet. Hoe ik daar achter ben gekomen?

604

01:09:33,598 --> 01:09:41,984

Omdat het zo slecht ging in dat gezin ben ik dat laatste jaar, voordat mijn pleegbroer

605

01:09:41,984 --> 01:09:50,565

naar Amerika vertrok, bij hem en zijn vrouw in huis geweest. In Zaandijk. Op een gegeven

606

01:09:50,565 --> 01:09:58,659

moment hebben we het met zijn schoonzuster over Joden. Ik zei toen, ja, ik vind die

607

01:09:58,659 --> 01:10:04,510

Joden met die pijpenkrullen en die hoeden zulke rare mensen.

608

01:10:04,510 --> 01:10:05,480

Dat zei jij?

609

01:10:05,480 --> 01:10:11,534

Dat zei ik. En toen had ze het niet meer van het lachen en toen dacht

610

01:10:11,534 --> 01:10:17,150

ik, o god, ik hoor ook bij die club. Zo ben ik er achtergekomen.

611

01:10:17,150 --> 01:10:22,590

Heeft ze het je gezegd?

612

01:10:22,590 --> 01:10:27,861

Nee, dat werd me pas duidelijk in dat gesprek met Meir van der Sluis. Toen hij zei dat

613

01:10:27,861 --> 01:10:33,072

we open moesten zijn voor elkaar en geen verstoppertje meer moesten spelen. Toen werd

614

01:10:33,072 --> 01:10:37,670

me dat pas verteld. Toen werd ook alles verteld. Dat ik een BEM-boekje had.

615

01:10:37,670 --> 01:10:39,880

Wat is een BEM-boekje?

616

01:10:39,880 --> 01:10:42,350

Belegging Erfenissen Minderjarigen.

617

01:10:43,630 --> 01:10:43,740

Ja.

618

01:10:43,740 --> 01:10:50,006

Dat ik een uitkering ontvangen had van de Wiedergutmachung en wat er opstond. En dat ik

619

01:10:50,006 --> 01:10:56,129

uitkeringen van JOKOS gekregen had die er opstonden. Wat dat betreft zijn ze ook heel

620

01:10:56,129 --> 01:11:02,683

netjes geweest. Alle gelden die in die tijd door welke organisatie dan ook voor mij betaald

621

01:11:02,683 --> 01:11:07,870

werden, die hebben ze niet gebruikt. Dat hebben ze allemaal apart gezet.

622

01:11:07,870 --> 01:11:08,510

Geweldig.

623

01:11:08,510 --> 01:11:14,940

Op een BEM-boekje dus, Belegging Erfenis Minderjarigen, tot mijn eenentwintigste.

624

01:11:14,940 --> 01:11:14,940

Toen kreeg je het.

625

01:11:14,940 --> 01:11:14,940

Ja.

626

01:11:15,310 --> 01:11:20,530

Je zat op school en je ging naar de ULO. Ging eerst het gezin uit elkaar of wat is de volgorde?

627

01:11:20,530 --> 01:11:26,299

In de laatste klas van de lagere school, eerste klas van

628

01:11:26,299 --> 01:11:31,450

de MULO, in die periode ging het gezin uit elkaar.

629

01:11:31,450 --> 01:11:34,360

En toen heb je een tijdje in Zaandijk gezeten.

630

01:11:34,360 --> 01:11:35,590

Toen heb ik een jaar in Zaandijk gezeten.

631

01:11:35,590 --> 01:11:37,430

En daar ben je ook op school gegaan?

632

01:11:37,430 --> 01:11:44,880

Nee, ik bleef op de MULO in Amsterdam. Ik ben niet meteen naar Zaandijk gegaan. Eerst ben ik met mijn

633

01:11:44,880 --> 01:11:52,109

vader meegegaan naar dat nieuwe gezin. Tot hij weer terug wilde naar die tweede vrouw. Toen ben ik

634

01:11:52,109 --> 01:11:59,485

naar Zaandijk gegaan, dus dat zal in de tweede klas van de MULO geweest zijn. Maar in de periode van

635

01:11:59,485 --> 01:12:06,936

de scheiding zat ik op de lagere school. Op de Bouwmanschool in de Rustenburgerstraat, op de hoek van

636

01:12:06,936 --> 01:12:14,386

de Henrick de Keijserstraat. Ik had een geweldige schooltijd. Ik vond het zo heerlijk op school, maar

637

01:12:14,386 --> 01:12:21,837

ik was, althans ogenschijnlijk, een zeer middelmatige leerling. Ik had toen al concentratieproblemen.

638

01:12:21,837 --> 01:12:29,066

Ik was altijd met mijn gedachten ergens anders, dus ik was een zesjes of zeventjesmannetje. En die

639

01:12:29,066 --> 01:12:36,368

Bouwmanschool sloot niet aan op het echte middelbare onderwijs. Zeker niet op de HBS, maar ook niet

640

01:12:36,368 --> 01:12:43,671

op de MULO. Het was een school die min of meer niet verder ging. Het was een volksbuurt. Aan de ene

641

01:12:43,671 --> 01:12:51,122

kant de ambachtsschool en de andere kant de huishoudschool. Tachtig, negentig procent van de kinderen

642

01:12:51,122 --> 01:12:58,572

ging vanuit die school naar dat soort scholen toe. Dat onderscheid had je nog heel sterk in die tijd.

643

01:12:58,572 --> 01:13:05,801

Maar ik wilde absoluut niet naar de ambachtsschool. Nou, probeer het dan maar op de MULO. Toen ben

644

01:13:05,801 --> 01:13:13,030

ik naar de Amstelschool gegaan in de Lepelstraat. Wel grappig, die Amstelschool in de Lepelstraat.

645

01:13:13,030 --> 01:13:20,480

Je had die Joodse HBS in de Stadstimmertuinen en als iemand daar niet mee kon komen, dan gingen negen

646

01:13:20,480 --> 01:13:27,857

van de tien naar de Amstelschool in de Lepelstraat. Een derde van onze klas was Joods en op de één

647

01:13:27,857 --> 01:13:35,455

of andere manier had ik daar een geweldig contact mee. Gevoelsmatig trok ik altijd juist met die Joodse

648

01:13:35,455 --> 01:13:42,905

kinderen op. Ja, bloed kruipt waar het niet gaan kan, maar ik voelde me daar op een aparte manier toe

649

01:13:42,905 --> 01:13:50,134

aangetrokken. Maar goed, de eerste klas van de MULO, ik geloof dat mijn hoogste cijfer een drie is

650

01:13:50,134 --> 01:13:57,363

geweest, zeker voor talen. Voor Duits had ik een één, want dat verdomde ik om te leren. Door die

651

01:13:57,363 --> 01:14:04,740

hele problematiek van die scheiding, afschuwelijk. Ik had wel twee voldoende, dat was voor wiskunde

652

01:14:04,740 --> 01:14:12,043

en voor de rest was het een puinhoop. Ik ben dus blijven zitten. Nou, wel of niet van school af. Ik

653

01:14:12,043 --> 01:14:19,493

dacht dat het me wel zou lukken en wilde het nog een jaar proberen. Toen heb ik in één keer de hele

654

01:14:19,493 --> 01:14:26,722

MULO afgemaakt. Ik heb MULO B gedaan, de wiskundekant, met vlag en wimpel. Ik geloof een tien voor

655

01:14:26,722 --> 01:14:34,025

algebra en een negen voor meetkunde, want dat onderscheid had je toen ook nog. Ik heb een heel mooi

656

01:14:34,025 --> 01:14:41,992

eindexamen gedaan. Ik was niet zozeer een talenmens en ik had één onvoldoende, een drie voor geschiedenis.

657

01:14:41,992 --> 01:14:49,147

Daar wilde ik me toen niet in verdiepen. Maar dat was mijn enige onvoldoende op mijn eindexamen.-

658

01:14:49,000 --> 01:14:53,490

En je kwam te wonen in het grote nieuwe gezin.

659

01:14:53,490 --> 01:14:55,540

Ik kwam te wonen in dat grote nieuwe gezin.

660

01:14:55,540 --> 01:14:55,670

Maar zij hield niet van je?

661

01:14:56,980 --> 01:15:00,710

Zij hield niet van je?

662

01:15:00,710 --> 01:15:00,710

Nee.

663

01:15:00,710 --> 01:15:02,180

Ik denk ook wel dat je een moeilijk jongetje was, eerlijk gezegd.

664

01:15:02,470 --> 01:15:03,670

Moeilijk? Ja.

665

01:15:03,670 --> 01:15:03,670

Ik denk het wel.

666

01:15:03,670 --> 01:15:04,410

Ja.

667

01:15:07,850 --> 01:15:09,240

Je lijkt me geen makkelijke te zijn geweest.

668

01:15:09,240 --> 01:15:16,212

Als ik bij mijn moeder was geweest en dat gezin binnen kwam

669

01:15:16,212 --> 01:15:22,240

moest ik al na vijf minuten overgeven. Iedere keer.

670

01:15:22,240 --> 01:15:26,540

Je was verdrietig?

671

01:15:26,570 --> 01:15:35,789

Ja, ik kreeg maagpijn, ik werd misselijk. Ik voelde me zo ongelukkig, zo diep ongelukkig als ik daar

672

01:15:35,789 --> 01:15:45,102

aankwam. Binnen de kortst mogelijke tijd stond ik te spugen. Vaak 's avonds, maar vooral als er een

673

01:15:45,102 --> 01:15:54,414

weekend geweest was waarbij ik mijn moeder, broer en zijn verloofde had gezien. Dan moest ik om zeven

674

01:15:54,414 --> 01:16:02,620

uur twintig nummers verder zijn en als ik daar binnenkwam, dan draaide mijn maag zich om.

675

01:16:02,620 --> 01:16:14,100

Hield je van je eerste moeder? Je eerste pleegmoeder, sorry.

676

01:16:14,100 --> 01:16:23,731

Niet zo erg. Het was een koude, kille, zakelijke vrouw. Ze had geen warme

677

01:16:23,731 --> 01:16:32,440

uitstraling en daarom wilde ik ook het liefst bij mijn vader zijn.

678

01:16:33,400 --> 01:16:41,512

Moeder heeft er wel altijd heel veel verdriet om gehad. Dat ik niet bij haar

679

01:16:41,512 --> 01:16:49,625

gebleven ben. Dat heb ik later begrepen. Ik heb daar ook wel eens een beetje

680

01:16:49,625 --> 01:16:58,057

een schuldgevoel over. Maar ook later toen ik ouder was en na mijn trouwen, ben

681

01:16:58,057 --> 01:17:05,529

ik er regelmatig geweest. Maar nee, ik zou niet bij haar willen wonen.

682

01:17:05,920 --> 01:17:10,650

Wel bij mijn vader, maar niet bij mijn pleegmoeder. Nee.

683

01:17:11,580 --> 01:17:14,110

En de tweede pleegmoeder?

684

01:17:14,110 --> 01:17:15,880

Ja, dat was verschrikkelijk.

685

01:17:15,880 --> 01:17:18,550

Dat was gewoon een kreng?

686

01:17:18,550 --> 01:17:22,093

Dat was een kreng. Als ik 's nachts in mijn bed had geplast, dan werd

687

01:17:22,093 --> 01:17:25,686

bewust het matras op de veranda gezet en de lakens en mijn pyjama buiten

688

01:17:25,686 --> 01:17:28,830

gehangen. Dan kon iedereen zien dat ik in mijn bed geplast had.

689

01:17:28,830 --> 01:17:33,180

Ja, maar luister, dat was hoe men dat vroeger deed. [lacht]

690

01:17:33,180 --> 01:17:33,980

Ja?

691

01:17:39,540 --> 01:17:41,140

Dat werd aangeraden. [lacht]

692

01:17:41,140 --> 01:17:46,300

Ik vond het vreselijk.

693

01:17:46,300 --> 01:17:52,350

Misschien wel een psychologie van de koude grond.

694

01:17:52,350 --> 01:17:52,350

Ik vond het vreselijk.

695

01:17:52,350 --> 01:17:52,350

Dat valt haar niet te verwijten hoor. [lacht]

696

01:17:52,350 --> 01:17:52,350

Ik vond het vreselijk.

697

01:17:52,350 --> 01:17:52,350

Ja, natuurlijk.

698

01:17:52,350 --> 01:17:52,350

Vreselijk.

699

01:17:52,350 --> 01:17:52,800

Er is heel lang gedacht dat je dat moest straffen.

700

01:17:52,800 --> 01:17:58,968

Dat hoor ik dan nu voor het eerst. Ik heb het haar altijd verweten. En dan de opmerkingen

701

01:17:58,968 --> 01:18:04,720

als dat is de schuld van het Jodenjong. Dat heb ik zo vaak gehoord. Als er ruzie in

702

01:18:04,720 --> 01:18:10,819

dat gezin was, dan was dat altijd om mij. Als ik ruzie met die vrouw had, wat regelmatig

703

01:18:10,819 --> 01:18:16,572

voorkwam, trok mijn vader altijd partij voor mij. Ik kreeg stiekem geld toegestopt.

704

01:18:16,572 --> 01:18:20,799

Ik mocht stiekem dingen doen die de andere vier niet mochten.

705

01:18:20,800 --> 01:18:21,930

Maar jij was zijn kind.

706

01:18:21,930 --> 01:18:29,703

Ik was zijn kind, ja. Maar goed, ik voelde me daar niet gelukkig mee, moet ik je eerlijk zeggen. Ook

707

01:18:29,703 --> 01:18:37,633

toen ik in het leger zat en 1,25 per dag verdiende, kreeg ik altijd centjes. Hij had een eigen bedrijf

708

01:18:37,633 --> 01:18:45,640

en later ben ik wat voor hem gaan handelen. Toen verdiende ik wel wat. Dan werd daar met argusogen door

709

01:18:45,640 --> 01:18:54,036

die vrouw naar gekeken. Dat ik een paar tientjes kreeg. Dat vond ze maar niks. Ze zijn later ook gescheiden,

710

01:18:54,036 --> 01:19:02,199

nadat ik getrouwd was, want het was een vreselijk huwelijk. Toen is mijn pleegvader met zijn eerste vrouw

711

01:19:02,199 --> 01:19:09,973

het bejaardenhuis ingegaan. met mijn pleegmoeder dus. Ja, het is te zot voor woorden. Daar hebben ze

712

01:19:09,973 --> 01:19:17,824

hun laatste jaren versleten [klokkengeluid], in Amsterdam Buitenveldert. Ik dacht altijd dat ze ruzie

713

01:19:17,824 --> 01:19:25,676

om mij hadden, maar het was gewoon een verschrikkelijk huwelijk. Toen ik getrouwd was en al niet meer

714

01:19:25,676 --> 01:19:33,839

thuis woonde, ging het nog veel slechter. Hij is opnieuw van haar gescheiden en toen weer bij zijn eerste

715

01:19:33,839 --> 01:19:42,157

vrouw teruggekomen en daar vervolgens ook gebleven. Maar ik heb daarna noch met haar, noch met die kinderen

716

01:19:42,157 --> 01:19:50,864

ook maar één woord gewisseld. Het was helemaal over. Ik heb haar vanaf mijn zesentwintigste, zevenentwintigste

717

01:19:50,864 --> 01:19:58,638

niet meer gesproken of gezien en die kinderen ook niet. Behalve dat ene meisje wat in huis was, daar

718

01:19:58,638 --> 01:20:06,490

had ik een goed contact mee. Het waren drie zoons en één dochter. Die heb ik nog één keer gezien.

719

01:20:06,490 --> 01:20:14,341

Ik denk dat het dertig, vijfendertig jaar geleden is. Ze woonde toen in Culemborg en belde mij op. Ik

720

01:20:14,341 --> 01:20:22,115

heb een keer een afspraak met haar gemaakt, eenmalig. Ik wil ook niet aan die periode denken, ik wil

721

01:20:22,115 --> 01:20:30,278

niet aan die kinderen denken. ze bestaan voor mij niet. Ik was zo ongelukkig in dat gezin, van mijn elfde

722

01:20:30,278 --> 01:20:31,599

tot mijn trouwen.

723

01:20:31,600 --> 01:20:36,330

En die poging jou te kapen naar Israël, was dat toen je al in dat gezin was?

724

01:20:36,330 --> 01:20:38,030

Nee.

725

01:20:38,320 --> 01:20:47,630

Dat was in 1948, toen was ik negen. Ongeveer twee jaar voordat ze uit elkaar gingen.

726

01:20:47,630 --> 01:20:51,300

Je ging naar de MULO.

727

01:20:51,300 --> 01:20:51,830

Ja.

728

01:20:51,830 --> 01:20:54,970

Je was een gestoorde leerling [lacht].

729

01:20:54,970 --> 01:20:59,340

Ik was een gestoorde leerling.

730

01:20:59,340 --> 01:20:59,610

Die het toch stevig afmaakte.

731

01:20:59,610 --> 01:20:59,610

Ja.

732

01:20:59,610 --> 01:20:59,970

Je ging om met die Joodse kindertjes.

733

01:20:59,970 --> 01:20:59,970

Ja.

734

01:20:59,970 --> 01:21:04,480

Je kwam in contact met het Jodendom.

735

01:21:04,480 --> 01:21:05,230

Ja.

736

01:21:05,290 --> 01:21:06,410

Hoe?

737

01:21:08,390 --> 01:21:12,140

Door bij vriendjes thuis te komen.

738

01:21:12,140 --> 01:21:12,140

En?

739

01:21:12,140 --> 01:21:19,610

Ja, dat was fantastisch. Een jongen die naast me zat, dat zal in de derde

740

01:21:19,610 --> 01:21:26,774

of vierde klas zijn geweest, was Robbie Visser. Zijn ouders woonden in

741

01:21:26,774 --> 01:21:33,120

die straat die loopt van de wolkenkrabber naar de Berlagebrug.

742

01:21:33,120 --> 01:21:33,230

Vrijheidslaan.

743

01:21:33,230 --> 01:21:34,030

Vrijheidslaan.

744

01:21:34,030 --> 01:21:36,650

Dat is even de Vier Novemberlaan geweest, dat weet ik nog wel.

745

01:21:36,650 --> 01:21:36,830

Ja.

746

01:21:36,830 --> 01:21:39,520

En nu Vrijheidslaan.

747

01:21:39,520 --> 01:21:45,030

Het is ook een tijd de Stalinlaan geweest. Je had de Churchilllaan, Rooseveltlaan en Stalinlaan.

748

01:21:45,030 --> 01:21:45,030

Ja.

749

01:21:45,030 --> 01:21:47,540

En in de Koude Oorlog is dat de Vrijheidslaan geworden.

750

01:21:47,540 --> 01:21:53,019

Robbie Visser zat naast me in de klas. Zijn vader had die bonthandel,

751

01:21:53,019 --> 01:21:56,910

Alaska, in de Amstelstraat, naast bioscoop Flora.

752

01:21:56,910 --> 01:21:58,400

Ja.

753

01:21:58,400 --> 01:22:07,199

Hij had drie broers en als ik daar kwam werd ik zo liefdevol ontvangen. Dat was zo'n heerlijk

754

01:22:07,199 --> 01:22:15,720

gezin. Op vrijdagavond mocht ik aan tafel zitten met al dat lekkers. Die sfeer die daar was,

755

01:22:15,720 --> 01:22:24,334

absorbeerde ik. Dat hoorde bij me. Ik voelde me daar zielsgelukkig. Dat had ik thuis allemaal

756

01:22:24,334 --> 01:22:33,041

niet. Dat was Robbie Visser. Dan was er ook nog Robbie Maurits waar ik thuis kwam, zijn ouders

757

01:22:33,041 --> 01:22:41,747

hadden een textielfabriek. Die woonde toen op de Churchillaan, nummer 136, ik weet het nummer

758

01:22:41,747 --> 01:22:50,454

nog. Hij zat ook bij me in de klas. Ik kwam bij Betsie Rood thuis, haar vader was de beheerder

759

01:22:50,454 --> 01:22:54,530

van de synagoge in de Lekstraat, de sjamasj.

760

01:22:54,530 --> 01:22:54,920

Ja.

761

01:22:54,920 --> 01:23:03,481

Daar kwam ik over de vloer. De warmte die ik daar voelde bij die mensen, die dus wel mijn achtergrond

762

01:23:03,481 --> 01:23:11,958

wisten, omdat ik dat kon vertellen. Ik sprak er niet veel over, maar ik wist wel te vertellen dat ik

763

01:23:11,958 --> 01:23:20,689

ook Joods was en dat ik geen ouders meer had. Maar de warmte die je dan in die gezinnen en die families

764

01:23:20,689 --> 01:23:27,980

ontmoette, dat kom je nergens anders tegen. Dat had ik nooit ergens anders meegemaakt.

765

01:23:27,980 --> 01:23:30,240

Ze waren natuurlijk ook met je begaan.

766

01:23:30,240 --> 01:23:37,760

Natuurlijk, maar dat waren mijn pleegouders ook. Toch had ik die warmte niet.

767

01:23:37,760 --> 01:23:38,760

Ja, dat is een andere uiting van begaan zijn.

768

01:23:38,760 --> 01:23:39,490

Ja.

769

01:23:42,420 --> 01:23:43,380

Ja.

770

01:23:43,380 --> 01:23:43,560

Ze hebben zich dat natuurlijk aangetrokken

771

01:23:43,560 --> 01:23:53,193

Een hand op je, over je rug wrijven en die knuffels. ja, ik ontmoet wel eens Joodse

772

01:23:53,193 --> 01:24:01,550

vrouwen, oudere vrouwen. Die Ruth Wallage, ik weet niet of je haar kent?

773

01:24:01,550 --> 01:24:01,780

Nee.

774

01:24:01,780 --> 01:24:10,751

Ruth Wallage komt uit De Bilt. Ik ontmoette haar de eerste keer met een Israël-reis. Een Joodse

775

01:24:10,751 --> 01:24:19,535

reis in ieder geval. Ik dacht, mag ik je mama noemen, want je bent een Joodse moeder. Zegt ze,

776

01:24:19,535 --> 01:24:28,319

je bent niet de eerste [lacht]. Zij was echt mijn Jiddische mama. Dat was een geweldige vrouw.

777

01:24:28,319 --> 01:24:37,010

Geweldige vrouw. Helaas is ze nu zo oud dat ik haar bijna niet meer tegenkom. Maar dat kun je

778

01:24:37,010 --> 01:24:46,448

niet onder woorden brengen. Ik ben in mijn veel latere leven pas weer teruggekeerd naar het Jodendom.

779

01:24:46,448 --> 01:24:53,270

Ik ben dan thuis. Ik voel me daar thuis, ik voel me bij die mensen thuis.

780

01:24:53,270 --> 01:24:56,490

Ja, je hebt een leven geleid dat niet makkelijk is.

781

01:24:56,490 --> 01:24:56,490

Ja.

782

01:24:56,490 --> 01:24:56,720

Omdat je Joods bent.

783

01:24:57,660 --> 01:24:58,700

Ja.

784

01:24:59,200 --> 01:25:04,390

En wie begrijpen dat beter dan Joden?

785

01:25:04,390 --> 01:25:05,350

Precies.

786

01:25:06,650 --> 01:25:06,890

Ja.

787

01:25:06,890 --> 01:25:06,890

Je hoeft niks te vertellen.

788

01:25:06,890 --> 01:25:06,890

Nee, natuurlijk niet.

789

01:25:08,390 --> 01:25:10,050

Nou, je moet mij nog heel veel vertellen.

790

01:25:10,050 --> 01:25:17,508

Hier krijg je zo vaak de tekst, ach jongen, het is zo lang geleden, waar zeur je nou over? Zet

791

01:25:17,508 --> 01:25:24,650

het toch een keer van je af. Mensen begrijpen het gewoon niet. Alleen Joden begrijpen het.

792

01:25:24,650 --> 01:25:25,800

Nou, de mensen die het hebben meegemaakt.

793

01:25:25,800 --> 01:25:28,900

Of mensen die het hebben meegemaakt.

794

01:25:28,900 --> 01:25:31,646

Ik bedoel, ik kan me heel veel mensen voorstellen die

795

01:25:31,646 --> 01:25:34,290

soortgelijke dingen hebben meegemaakt, Sinti, Roma.

796

01:25:34,290 --> 01:25:35,320

Ja.

797

01:25:35,320 --> 01:25:41,741

Die het begrijpen. Je kunt je van alles voorstellen. Natuurlijk.

798

01:25:41,741 --> 01:25:47,260

Goed, je had het dus ellendig thuis, je zat op de MULO.

799

01:25:47,260 --> 01:25:48,070

Ja.

800

01:25:48,070 --> 01:25:51,510

Werd je verliefd op een meisje?

801

01:25:52,080 --> 01:26:02,262

Ja, regelmatig [lacht]. Ik geloof toen ik al een jaar of twaalf, dertien was. Ik zat nog op de lagere

802

01:26:02,262 --> 01:26:11,839

school en toen was ik al verliefd op een meisje. Absoluut. En dat was wel een bijzonder gevoel,

803

01:26:11,839 --> 01:26:20,610

maar ik was zo verlegen. Ik had wel een grote mond, maar niet ten opzichte van meisjes.

804

01:26:20,610 --> 01:26:22,930

Had je een grote mond?

805

01:26:22,930 --> 01:26:31,784

Ik denk het wel. Ik was aanwezig, laat ik het zo zeggen. Dat merkte ik zelf niet, maar

806

01:26:31,784 --> 01:26:40,844

later wel doordat een leraar vond dat ik aanvoerder moest worden van een team. Dat moest

807

01:26:40,844 --> 01:26:48,360

ik doen. Ik had waarschijnlijk toch een beetje een dominante uitstraling.

808

01:26:48,360 --> 01:26:57,851

Maar niet bewust. Ik heb me dat eigenlijk nooit zo gerealiseerd. Ik ben van nature eerder verlegen

809

01:26:57,851 --> 01:27:05,890

dan dat ik me makkelijk als een manager gedraag. Wat ik overigens wel geworden ben.

810

01:27:05,890 --> 01:27:09,080

Je maakte de school af.

811

01:27:09,080 --> 01:27:10,710

Ik maakte de school af.

812

01:27:10,710 --> 01:27:13,380

En je woonde bij dat gezin.

813

01:27:13,380 --> 01:27:13,830

Ja.

814

01:27:13,830 --> 01:27:16,764

Is daar nog iets belangrijks over te vertellen? Over

815

01:27:16,764 --> 01:27:19,530

die belangrijke en die nare periode in dat gezin?

816

01:27:19,530 --> 01:27:23,480

Nee.

817

01:27:24,000 --> 01:27:32,810

Eigenlijk heb ik de situatie in dat gezin al geschetst. Het klikte voor geen meter.

818

01:27:32,810 --> 01:27:34,980

En je was het Jodenjong.

819

01:27:34,980 --> 01:27:45,263

Ik was het Jodenjong, ik was de vreemde eend in de bijt, voor de zoveelste keer. Ik was er ongelukkig.

820

01:27:45,263 --> 01:27:55,647

Ik had mijn eigen kamer op zolder en daar zat ik heel veel. Daar studeerde ik, maakte ik mijn huiswerk.

821

01:27:55,647 --> 01:28:05,427

Het contact met de kinderen en met die vrouw was zo verschrikkelijk oppervlakkig. Ik kwam beneden

822

01:28:05,427 --> 01:28:15,105

om te eten. 's Morgens het ontbijt, haverhoutpap. Ik was godsblij als ik naar school kon en ik

823

01:28:15,105 --> 01:28:21,759

zag er tegenop als het vier uur was. Nou, dat was mijn schooltijd.

824

01:28:24,120 --> 01:28:27,180

En wat gebeurde er toen je school was afgelopen?

825

01:28:27,710 --> 01:28:35,051

Nou, dan kom je voor een keuze te staan. Wil ik naar kantoor of wil ik niet naar

826

01:28:35,051 --> 01:28:41,750

kantoor? Ik heb toen de keuze gemaakt om naar de analistenschool te gaan.

827

01:28:41,750 --> 01:28:42,420

Zo.

828

01:28:42,420 --> 01:28:52,605

Ik heb toen de chemische analistenopleiding gevolgd bij Van de Broek. Die opleiding was maar liefst

829

01:28:52,605 --> 01:29:03,614

vijf avonden per de week in de Roeterstraat, aan de Gemeente Universiteit. Daar kregen we les en practicum.

830

01:29:03,614 --> 01:29:13,800

Ik ben toen gaan werken als aankomend zoölogisch analist bij de Gemeente Universiteit Amsterdam in

831

01:29:13,800 --> 01:29:23,883

Artis. En daar deed ik heel veel aan histologie, als je dat wat zegt. Ik moest ook dieren, levende

832

01:29:23,883 --> 01:29:34,171

dieren, prepareren voor de nieuwe lichter biologiestudenten die kwamen. Met andere woorden, voordat

833

01:29:34,171 --> 01:29:44,357

de colleges begonnen moest ik ongeveer zestien honden geprepareerd hebben die ik dan moest doden en

834

01:29:44,357 --> 01:29:54,440

ontbloeden en doorspoelen met fysiologisch zout. Daarna moet ik ze met formaline vullen, zodat zij

835

01:29:54,440 --> 01:30:04,729

snij-objecten hadden aan de tafels. Ik heb dat werk niet lang gedaan. Ik heb dat van mijn schooltijd

836

01:30:04,729 --> 01:30:16,046

tot mijn militaire dienstdtijd gedaan en toen wist ik al, dit is niet mijn vak. Ik was ook daar verschrikkelijk

837

01:30:16,046 --> 01:30:26,026

ongelukkig, want ik werkte alleen in een laboratorium en had weinig aanspraak tot geen aanspraak.

838

01:30:26,026 --> 01:30:36,212

Zo nu en dan kwam de prof even binnen vallen of zijn assistent, waar ik mee bezig was. Je gaat maar

839

01:30:36,212 --> 01:30:46,295

door. Ik was heel eenzaam daar en heb daar toen een aversie tegen gekregen. Ik heb toen het eerste

840

01:30:46,295 --> 01:30:57,201

deel KNCV, Koninklijke Nederlandse Chemische Vereniging, gedaan. Ik ben toen gestopt en ben de financiële

841

01:30:57,201 --> 01:31:07,592

richting opgegaan toen ik uit de militaire dienst kwam. Ik heb eerst mijn Middenstandsdiploma gehaald

842

01:31:07,592 --> 01:31:17,778

en toen heb ik PD boekhouden gedaan. Daarna heb ik MBA gedaan en werd ik ziek. Ik was vierentwintig

843

01:31:17,778 --> 01:31:27,758

en werd ziek. Ik heb een tijd in het ziekenhuis gelegen. Toen ik uit militaire dienst kwam ben ik

844

01:31:27,758 --> 01:31:38,355

eerst gaan werken als lokettist bij de PTT, want dat was op die leeftijd zo'n beetje de best betaalde

845

01:31:38,355 --> 01:31:38,870

baan.

846

01:31:38,870 --> 01:31:39,110

Ja, dat zei jij, ja.

847

01:31:39,110 --> 01:31:48,752

Maar na een jaar dacht ik, nou, ik wil geen ambtenaar worden. Ik wil niet nu weten wat ik over twintig

848

01:31:48,752 --> 01:31:57,921

jaar kan verdienen als ik misschien kantoorbeheerder ben. Ik ben toen de boekhoudkant opgegaan en

849

01:31:57,921 --> 01:32:07,374

heb mijn PD boekhouden gehaald. Ik ben toen de confectie ingegaan als boekhouder, woningtextiel. Dat

850

01:32:07,374 --> 01:32:16,638

heb ik een jaar gedaan en toen dacht ik, bij zo'n klein eenmanszaakje, is dat nou mijn toekomst?

851

01:32:16,638 --> 01:32:27,037

Toen vroegen ze een souschef bij een verzekeringsmaatschappij op de boekhouding. Daar heb ik op gesolliciteerd

852

01:32:27,037 --> 01:32:36,868

en werd aangenomen, de Hollandse Lloyd, op de Keizersgracht 620. Op 1 oktober 1962 ben ik daar begonnen.

853

01:32:36,868 --> 01:32:46,416

Bij die Hollandse Lloyd ben ik mijn hele werkbare leven, tot mijn vijfenvijftigste, gebleven. Ik werd

854

01:32:46,416 --> 01:32:56,058

daar helemaal niet aangesteld als souschef, maar als assistent en ben later souschef en nog weer later

855

01:32:56,058 --> 01:33:05,606

chef geworden. Uiteindelijk ben ik in de zeventiger jaren in het managementteam gekomen en kreeg toen

856

01:33:05,606 --> 01:33:14,775

de portefeuille personeelsbeleid en beleggingsbeleid van de maatschappij. Ik heb ongeveer twintig

857

01:33:14,775 --> 01:33:24,607

jaar in dat managementteam gefunctioneerd. Het was een prachtige tijd. Ik had ontzettend goede contacten

858

01:33:24,607 --> 01:33:34,532

met mijn collega's. Ik heb er echt heel fijn gewerkt tussen mijn depressies door. Toen ik vijfenvijftig

859

01:33:34,532 --> 01:33:43,702

was heb ik uiteindelijk moeten afhaken, omdat het te erg werd. Toen begon ik ook met mijn laatste

860

01:33:43,702 --> 01:33:52,966

sessies bij Sinai Ambulant en ben ik voor mezelf begonnen [klokkengeluid]. Het ging niet meer, dus

861

01:33:52,966 --> 01:34:02,608

ik werd afgekeurd en toen heb ik met mijn zoon samen een bedrijfje opgezet in verzekeringen. We hebben

862

01:34:02,608 --> 01:34:11,967

nu een kantoor met acht man. Ik functioneer niet meer, maar we zijn in 1996 gestart en er werken nu

863

01:34:11,967 --> 01:34:21,609

acht mensen. Hij is assuradeur, hij heeft volmachtdiploma's, hij heeft al zijn diploma's en draait

864

01:34:21,609 --> 01:34:30,873

heel erg leuk. En omdat ik uit de beleggings sfeer kwam heb ik ook nog een effectenkantoor opgezet.

865

01:34:30,873 --> 01:34:40,232

Dat is ook in Edam en daar werken nu twaalf mensen, maar ik heb er geen bemoeienis meer mee. Ik heb

866

01:34:40,232 --> 01:34:49,496

me daar helemaal uit teruggetrokken, maar ik ben er apetrots op dat er twee leuke bedrijven exist-

867

01:34:49,496 --> 01:34:49,969

eren.

868

01:34:49,780 --> 01:34:55,560

Haal eventjes je touwtje daar los.

869

01:34:55,560 --> 01:34:57,790

Dat is het in een nutshell.

870

01:34:57,790 --> 01:35:01,440

Maar we gaan gewoon lekker naar de militaire dienst waar het zo leuk was.

871

01:35:01,440 --> 01:35:01,440

Ja.

872

01:35:01,440 --> 01:35:01,440

Kende je je vriendin al?

873

01:35:01,440 --> 01:35:01,440

Ja.

874

01:35:01,440 --> 01:35:01,440

Wanneer heb je die leren kennen?

875

01:35:01,440 --> 01:35:09,449

Toen ik heel jong was. Ik was achttien. Ik had net eindexamen gedaan. Ik was achttien

876

01:35:09,449 --> 01:35:17,648

jaar, ik ging naar de analistenschool. Zij was zestien. In Noordwijkerhout. Haar ouders

877

01:35:17,648 --> 01:35:25,846

hadden een zomerhuisje en ik was daar met Robbie Visser en een ander vriendje. We zaten

878

01:35:25,846 --> 01:35:33,573

in een tentje op een kampeerreintje vlakbij dat huisje. En ik weet nog goed dat

879

01:35:33,573 --> 01:35:39,510

die tent tijdens een vreselijke regenavond helemaal wegspoelde.

880

01:35:39,510 --> 01:35:41,540

Die tent spoelde toen weg [lacht]?

881

01:35:41,540 --> 01:35:51,647

Ja, dat was een sheltertje. Ik had toch al een hekel aan kamperen. Maar goed, toen zijn we in dat

882

01:35:51,647 --> 01:36:02,483

huisje bij haar gekomen en ik vond haar wel erg aardig, erg lief, erg leuk. Ik ben toen aan haar blijven

883

01:36:02,483 --> 01:36:12,694

hangen en we zijn nu vijfenveertig jaar getrouwd. Natuurlijk zijn er problemen geweest. Natuurlijk

884

01:36:12,694 --> 01:36:22,905

is het niet altijd het ideale huwelijk geweest, maar in het begin was ik ziekelijk jaloers. Ik was

885

01:36:22,905 --> 01:36:33,221

zo verschrikkelijk jaloers toen ik op dat laboratorium werkte, daardoor was ik ook zo ongelukkig in

886

01:36:33,221 --> 01:36:43,432

die tijd. Ik vond mezelf verschrikkelijk lelijk, dus ik was allang blij dat ik een meisje had. Het

887

01:36:43,432 --> 01:36:55,831

verbaasde me dat er überhaupt een meisje was wat mij wel aardig vond. Ik had een gigantisch minderwaardigheidscomplex.

888

01:36:55,831 --> 01:37:06,876

Ik was zo bang haar te verliezen dat mijn maag zich omdraaide als zij naar dansles ging. En over overgeven

889

01:37:06,876 --> 01:37:17,400

gesproken, iedere morgen als ik naar het laboratorium ging en ik stapte de voordeur uit, dan lag mijn

890

01:37:17,400 --> 01:37:21,359

ontbijt al in de goot. Iedere ochtend.

891

01:37:21,360 --> 01:37:21,360

Zenuwen.

892

01:37:21,360 --> 01:37:30,886

Zenuwen, ja. Onzeker. Zo vreselijk onzeker. Jaloersheid is onzekerheid. Dat is tegen het ziekelijke

893

01:37:30,886 --> 01:37:40,508

aan. Toen ik in militaire dienst kwam werden we echt goed verliefd op elkaar, zij zeker op mij en ik

894

01:37:40,508 --> 01:37:50,226

was het al op haar. Dat merkte je aan de correspondentie. Dan werd je afgehaald van het station, want

895

01:37:50,226 --> 01:37:59,848

ja, je kwam uit Amersfoort, eerst als rekrut en later als soldaat, en dan stond ze op je te wachten

896

01:37:59,848 --> 01:38:09,471

en ze bracht je zondagsavonds weg. Nee, dat was een heerlijke tijd en juist die militaire diensttijd

897

01:38:09,471 --> 01:38:19,093

heeft mij op een heleboel vlakken goed gedaan. Uiteindelijk zijn we in 1964, toen vierentwintig jaar

898

01:38:19,093 --> 01:38:26,309

was, getrouwd. Heel jong getrouwd om zo gauw mogelijk het huis uit te zijn.

899

01:38:26,310 --> 01:38:27,520

In de Rustenburgerstraat, ja.

900

01:38:27,520 --> 01:38:33,779

Nee, dat was toen inmiddels de Henrick de Keijserstraat geworden, want er zijn weer allerlei

901

01:38:33,779 --> 01:38:39,699

adressen geweest in die tijd. We hebben ook nog in Betondorp gewoond met dat gezin. Dat

902

01:38:39,699 --> 01:38:45,550

gezin is aan het zwerven geweest. We zaten toen uiteindelijk op het Keizerplein nummer

903

01:38:45,550 --> 01:38:51,606

36 twee hoog, geloof ik. Uit dat huis ben ik vertrokken, naar de Van Ostadestraat. Helaas

904

01:38:51,606 --> 01:38:57,593

maar driehonderd meter bij mijn vader vandaan, want daardoor kon hij iedere dag eventjes

905

01:38:57,593 --> 01:39:01,880

langskomen om te vragen of het wel goed met me ging. Maar goed.

906

01:39:01,880 --> 01:39:03,408

Maar die militaire dienst, kun je me vertellen waarom

907

01:39:03,408 --> 01:39:04,850

je dat zo goed deed, wat waren die gebeurtenissen?

908

01:39:04,850 --> 01:39:12,670

Nou, in de eerste plaats, ik was uit dat verschrikkelijke gezin.

909

01:39:12,750 --> 01:39:13,880

Ja, dat begrijp ik.

910

01:39:14,770 --> 01:39:23,091

Dat was primair mijn doelstelling. In de tweede plaats wilde ik ook altijd graag mensen om me

911

01:39:23,091 --> 01:39:31,591

heen hebben. In die periode dat ik alleen werkte in dat laboratorium en daar zo ongelukkig was,

912

01:39:31,591 --> 01:39:39,913

vond ik dit ook een geweldige uitkomst. Het samenzijn met gelijken, het collectief. Misschien

913

01:39:39,913 --> 01:39:48,145

zat er van nature de Kibboetsgedachte in, dat weet ik niet, maar ik vond het heerlijk om met

914

01:39:48,145 --> 01:39:56,556

gelijken lol te trappen, bezig te zijn, oefeningen te doen en te marcheren. En het pakkie vond

915

01:39:56,556 --> 01:40:05,056

ik ook wel aardig. Ik was ineens iemand en voelde me trots op het feit dat ik militair was, hoe

916

01:40:05,056 --> 01:40:13,825

gek dat ook moge klinken. De meesten die willen niet eens. Ik vond het zo'n geweldige afleiding,

917

01:40:13,825 --> 01:40:22,683

ik vond het zo leuk. Ik heb me zo geamuseerd. Ik mocht ook naar de Kadernschool. Dat is uiteindelijk

918

01:40:22,683 --> 01:40:31,184

niet doorgegaan omdat, en dan komt weer die pleegvader naar voren, ik zat zes maanden in dienst

919

01:40:31,184 --> 01:40:39,595

en toen kreeg ik een sociale indicatie, dat had hij verzorgd. Toen kwam ik in de Oranje Nassau

920

01:40:39,595 --> 01:40:43,890

Kazerne in Amsterdam te liggen, lekker dichtbij.

921

01:40:43,890 --> 01:40:51,120

Kun je dat uitleggen, want dit kan ik niet volgen, want dit is een beetje van voor mijn tijd.

922

01:40:51,120 --> 01:40:54,200

Mijn pleegvader die...

923

01:40:54,200 --> 01:40:56,090

Ik bedoel die sociale indicatie hè.

924

01:40:56,090 --> 01:40:59,030

Ik hoefde niet in militaire dienst.

925

01:40:59,030 --> 01:40:59,370

Nee.

926

01:40:59,370 --> 01:41:06,574

In feite kon ik buitengewoon dienstplichtig aanvragen op grond van mijn oorlogsverleden. Kinderen

927

01:41:06,574 --> 01:41:13,110

die zo'n oorlogsverleden hadden als ik werden vrijgesteld voor militaire dienstplicht.

928

01:41:13,110 --> 01:41:13,370

Ja.

929

01:41:13,370 --> 01:41:20,469

Maar daar moet je een handtekening voor zetten. Ik weigerde om die handtekening te zetten,

930

01:41:20,469 --> 01:41:27,726

omdat ik in militaire dienst wilde, gewoon voor mijn nummer, maar ik weigerde, want ik wilde

931

01:41:27,726 --> 01:41:34,667

dat huis uit. Dat vond mijn vader, mijn pleegvader verschrikkelijk. Dat kan je toch niet

932

01:41:34,667 --> 01:41:41,766

aan jongen, je krijgt heimwee. Er werd maar op me ingepraat om het maar tegen te maken. Ik

933

01:41:41,766 --> 01:41:48,944

ben toch gegaan. Mijn pleegvader had door zijn blokhoofdschap en oorlogstijd, ook door zijn

934

01:41:48,944 --> 01:41:56,517

winkeltje, in die hele buurt nogal wat contacten. Hij had ook contacten met Instituut Strietman,

935

01:41:56,517 --> 01:42:01,250

dat was een opleidingsinstituut vergelijkbaar met Schoevers.

936

01:42:01,250 --> 01:42:01,500

Ja.

937

01:42:01,500 --> 01:42:09,978

Voor kantoorpersoneel, dat zat in de Lutmastraat. De directeur van die school was Majoor Strietman.

938

01:42:09,978 --> 01:42:19,313

Naast dat hij een opleidingsinstituut had was hij Majoor in het leger en die kende mijn vader verschrikkelijk

939

01:42:19,313 --> 01:42:27,620

goed. Toen is mijn vader met mijn verhaal, van dat ik niet wilde tekenen en dat ik eigenlijk niet

940

01:42:27,620 --> 01:42:35,927

hoefde, naar die Strietman gegaan. Hij zegt, kan jij niet iets doen zodat die jongen in Amsterdam

941

01:42:35,927 --> 01:42:44,234

komt? En toen heeft die Majoor Strietman, Grootmajoor was hij, ervoor gezorgd dat er in het leger

942

01:42:44,234 --> 01:42:52,713

een sociale indicatie kwam. Dat ik in Amsterdam gelegerd moest worden, in de Oranje Nassau Kazerne.

943

01:42:52,713 --> 01:43:00,849

Ook daar heb ik een hele fijne tijd gehad hoor, want mijn vader dacht dat ik thuis kwam slapen,

944

01:43:00,849 --> 01:43:09,242

nou mooi niet. Ik bleef lekker in de kazerne slapen [lacht] en heb daar een heel jaar doorgebracht

945

01:43:09,242 --> 01:43:17,549

waarbij ik [kucht] heel leuk werk heb gedaan. Ik ging erg goed om met die Kapiteinartsen, want ik

946

01:43:17,549 --> 01:43:26,199

zat bij de geneeskundige troepen, dat had ik ook bewust gekozen. Ik zat daar op de Bataljonshulppost,

947

01:43:26,199 --> 01:43:34,506

zoals dat heet, BHP, en had gewoon mijn weekenddiensten. Ik reed wel eens met de ziekenauto, maar

948

01:43:34,506 --> 01:43:42,899

ik was daar voornamelijk administratief bezig. Ik had volledig instrumentenbeheer, want er was ook

949

01:43:42,899 --> 01:43:52,234

een klein hospitaaltje bij. Het was puur administratief allemaal, ik schaam me zelfs voor het getuigenschrift

950

01:43:52,234 --> 01:43:53,689

wat ik gehad heb.

951

01:43:53,690 --> 01:43:54,600

Namelijk?

952

01:43:55,720 --> 01:43:56,510

Uitmuntend.

953

01:43:56,510 --> 01:43:57,080

Nou.

954

01:43:57,080 --> 01:44:06,384

[lacht] Ik kon daar met iedereen verschrikkelijk goed overweg. Een heerlijke tijd

955

01:44:06,384 --> 01:44:16,838

gewoon, veel vrienden gemaakt. Ik was iemand. Eindelijk was ik iemand. Ik werd gewaardeerd.

956

01:44:16,838 --> 01:44:24,190

Dat gevoel heb ik nooit gehad. Dat was voor het eerst eigenlijk.

957

01:44:24,190 --> 01:44:28,070

En toen het afliep moest je terug?

958

01:44:28,070 --> 01:44:31,810

Ik zou terug moeten naar het laboratorium, maar dat heb ik niet gedaan.

959

01:44:31,810 --> 01:44:33,400

En terug naar thuis?

960

01:44:33,400 --> 01:44:43,388

Wel terug naar thuis, ja. Maar toen waren ze inmiddels verhuisd. Nee, toen woonden ze nog in de Rustenburgerstraat.

961

01:44:43,388 --> 01:44:52,509

Maar inmiddels was ik wel of niet verloofd, en zat ik meer bij mijn verloofde thuis dan bij mezelf thuis.

962

01:44:52,509 --> 01:45:01,542

Ik was daar altijd in de Indische buurt. Ze woonde in de Makassarstraat. Ik ben toen op mijn negentiende

963

01:45:01,542 --> 01:45:10,576

begonnen met scooterrijles en met motorrijles en ik zat op de analistenschool. Ook nog na mijn militaire

964

01:45:10,576 --> 01:45:19,696

diensttijd hoor. Want ik wilde die opleiding afmaken. Ik studeerde ook altijd bij haar thuis 's avonds,

965

01:45:19,696 --> 01:45:24,300

dus ik was er meer niet dan wel. Tot ik ging trouwen.

966

01:45:24,300 --> 01:45:26,310

Wat was het voor gezin, daar in de Makassarstraat?

967

01:45:26,310 --> 01:45:28,750

Een arbeidersgezin.

968

01:45:29,590 --> 01:45:30,950

Groot, klein?

969

01:45:30,950 --> 01:45:39,911

Nee hoor, drie kinderen. Mijn vrouw was de oudste en dan was er een broertje Piet,

970

01:45:39,911 --> 01:45:47,890

heerlijk mens, en een tien jaar jonger zusje, Fanny. Dat was een eenheid.

971

01:45:48,050 --> 01:45:48,770

Wat is haar voornaam?

972

01:45:48,770 --> 01:45:59,561

Riet speelt haar naam. Ze heet Hendrika, maar we noemen haar Riet. Het was een heerlijk arbeidersgezin.

973

01:45:59,561 --> 01:46:10,776

Hij was vleesrijder op het abattoir in Amsterdam. Grote mond, klein hartje. Moeder was wat meer ontwikkeld

974

01:46:10,776 --> 01:46:22,308

en goed bespraakt, speelde ook toneel. Een vrouw van de wereld en dat is ze nu nog, want ze is zevenentachtig

975

01:46:22,308 --> 01:46:32,994

en ze woont hier verderop. Ze rijdt nog auto en ze gaat naar kaartclubjes. Negen van de tien keer als

976

01:46:32,994 --> 01:46:43,363

ik langskom is ze er niet, want dan is ze op stap. Ze gaat met vakantie in haar eentje, want ze is

977

01:46:43,363 --> 01:46:54,154

al jaren weduwe. Een geweldig mens. Maar ik heb heel weinig echte vrienden, omdat ik mij onwillekeurig

978

01:46:54,154 --> 01:47:05,052

op één of andere manier afzet tegen mensen die te dichtbij komen. Dat geldt zelfs voor mijn kinderen.

979

01:47:05,052 --> 01:47:15,632

En dat geldt zeker voor mijn schoonmoeder. Ik heb altijd als het ware een scherm om me heen. Ik denk

980

01:47:15,632 --> 01:47:26,000

omdat ik zo bang ben om te verliezen. Dat kan ik niet aan. Daarom zei ik net dat mijn kinderen mij

981

01:47:26,000 --> 01:47:36,686

dat wel een beetje kwalijk nemen. Maar het gaat zo onbewust hè. Ik wil wel, maar ik kan niet. Ik kan

982

01:47:36,686 --> 01:47:47,055

ook niet met een bloemetje thuiskomen. Dat kan ik niet, dan voel ik me voor aap staan, dat vind ik

983

01:47:47,055 --> 01:47:57,529

verschrikkelijk. Ik weet niet wat dat is. Ik kan mensen ook niet uitnodigen om hier te komen, om op

984

01:47:57,529 --> 01:48:08,215

visite te komen. Ik ben zo bang om afgewezen te worden. Dat ze zullen zeggen dat ze niet kunnen, niet

985

01:48:08,215 --> 01:48:18,689

willen, of geen zin hebben. Dan ben ik zo ongelukkig, zo ongelukkig. Dan kun je het beter maar niet

986

01:48:18,689 --> 01:48:29,586

vragen, dan word je ook niet ongelukkig. Maar daardoor heb ik natuurlijk wel een vrij solistisch leven.

987

01:48:29,586 --> 01:48:40,061

En mijn vrouw is ook niet zo van vrienden en vriendinnen. Ik heb wel een geweldige vriend. We waren

988

01:48:40,061 --> 01:48:50,747

met z'n drieën. Jaap is nu overleden en een andere vriend van me is Michel Waterman. Misschien ken

989

01:48:50,747 --> 01:49:01,115

je hem, directeur van Crescas. En ik ben nog heel goed bevriend met Joël Cahen, directeur van het

990

01:49:01,115 --> 01:49:11,801

Joods Historisch Museum. Dat zijn ook mensen, dan hoef ik alleen maar met mijn vinger te knippen, als

991

01:49:11,801 --> 01:49:22,381

je begrijpt wat ik bedoel [klokkengeluid]. Ik hoef niks uit te leggen. Uiteraard zijn het Joden. Dat

992

01:49:22,381 --> 01:49:32,749

lukt wel, maar buiten die enkelingen, nee. Kom alsjeblieft niet dichtbij. Ook door het gevoel van,

993

01:49:32,749 --> 01:49:43,329

je begrijpt het toch niet. Je begrijpt het toch niet wat er in me omgaat. Die film, Survivors of the

994

01:49:43,329 --> 01:49:53,804

Shoah, is maar met één doel gemaakt, om het mijn kinderen te vertellen. Ik kon er niet over prat-

995

01:49:53,804 --> 01:49:54,121

en.

996

01:49:53,910 --> 01:49:56,020

Nee.

997

01:49:56,840 --> 01:50:09,440

Mijn vrouw heeft wel een hoop verteld. Ik kon het niet.

998

01:50:09,440 --> 01:50:11,170

Wanneer zij die depressies eigenlijk begonnen?

999

01:50:11,170 --> 01:50:23,790

Dat weet ik precies. Die zijn begonnen in december 1963.

1000

01:50:23,790 --> 01:50:27,640

Dus toen was je al wat ouder.

1001

01:50:27,640 --> 01:50:30,140

Vierentwintig.

1002

01:50:30,140 --> 01:50:32,010

Hoe lang was je toen getrouwd?

1003

01:50:32,010 --> 01:50:43,372

Toen was ik nog niet getrouwd. Een half jaar voor mijn trouwen. Ik weet nog goed de dag dat

1004

01:50:43,372 --> 01:50:55,859

het begon. Ik zat voor mijn MBA-examen. In december 1962 werd er een vlek op mijn long geconstateerd

1005

01:50:55,859 --> 01:51:06,973

en ben ik opgenomen, een dag voor Kerstmis, in het Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam. Daar

1006

01:51:06,973 --> 01:51:18,211

heb ik drie maanden gelegen voordat ze erachter waren wat het was. Ik heb toen in die tijd

1007

01:51:18,211 --> 01:51:29,324

drie operaties gehad. Ik kwam het ziekenhuis uit in maart en ik was met mijn MBA gestopt,

1008

01:51:29,324 --> 01:51:41,061

want dat ging niet in een ziekenhuis. Toen ben ik weer opnieuw begonnen en deed ik in december

1009

01:51:41,061 --> 01:51:47,680

1963 examen. En in november 1963 is Kennedy vermoord.

1010

01:51:49,270 --> 01:51:58,148

Dat heb ik me ongelooflijk aangetrokken. Dat vond ik zo verschrikkelijk. Dat had een immense

1011

01:51:58,148 --> 01:52:07,316

indruk op me gemaakt. In de weken voor het examen kregen we allerlei extra lessen van Dinkgreve

1012

01:52:07,316 --> 01:52:16,195

Willemsparkweg en de laatste zaterdag voor het examen kwam ik thuis en toen was alles wazig.

1013

01:52:16,195 --> 01:52:25,170

Ik was misselijk, voelde me beroerd en vanaf dat moment is het heel hard bergafwaarts gegaan.

1014

01:52:25,170 --> 01:52:33,952

Ik denk dat het een cumulatie van factoren was. Ziekenhuis, drie operaties, drie keer onder

1015

01:52:33,952 --> 01:52:42,831

narcose geweest, weer hard studeren om de boel in te halen. Vlak daarna de moord op Kennedy.

1016

01:52:42,831 --> 01:52:51,902

Dat hele harde studeren in die laatste weken voor het examen. Toen kwam mijn eerste hele diepe

1017

01:52:51,902 --> 01:52:57,500

depressie die eigenlijk nooit meer helemaal weggeweest is.

1018

01:52:57,500 --> 01:53:03,580

Ik ben nooit helemaal zonder geweest, behalve de laatste jaren.

1019

01:53:03,580 --> 01:53:03,580

Godzijdank.

1020

01:53:04,550 --> 01:53:06,120

Godzijdank.

1021

01:53:06,120 --> 01:53:11,730

Maar je werd depressief. Heb je toch examen gedaan?

1022

01:53:11,730 --> 01:53:11,730

Ja.

1023

01:53:11,730 --> 01:53:11,730

Gehaald?

1024

01:53:11,730 --> 01:53:11,730

Ja.

1025

01:53:11,730 --> 01:53:20,550

En in die tijd ook nog gewerkt?

1026

01:53:20,550 --> 01:53:27,470

Ik ben hooguit twee maanden thuis geweest, verder ben ik altijd blijven werken.

1027

01:53:27,470 --> 01:53:31,470

En dan zat je meestal bij je aanstaande schoonfamilie?

1028

01:53:31,470 --> 01:53:40,475

Ik zat 's avonds bij mijn aanstaande schoonfamilie, ja. Maar ik ben vrij snel daarna getrouwd. In

1029

01:53:40,475 --> 01:53:49,389

juni 1964 ben ik getrouwd en in december 1963 begon mijn eerste depressie., Dus juist in het begin

1030

01:53:49,389 --> 01:53:58,303

van mijn huwelijk ben ik een periode thuis geweest. Een maand of drie. Daarna halve dagen gewerkt.

1031

01:53:58,303 --> 01:54:07,490

Toen zat ik al bij de Nieuwals, bij de Hollandse Lloyd, dat is later Nieuwe Hollandse Lloyd geworden.

1032

01:54:07,490 --> 01:54:16,586

Voor mijn gevoel heb ik heel veel toneel gespeeld om het maar te verbergen. Ik ging altijd naar mijn

1033

01:54:16,586 --> 01:54:25,500

werk en ik sliep heel, heel erg slecht, soms helemaal niet. Maar kon het er niet bij laten zitten,

1034

01:54:25,500 --> 01:54:34,414

het zal toch wel eens overgaan. Met medicatie, veel tranquillizers, steeds meer tranquillizers heb

1035

01:54:34,414 --> 01:54:43,601

ik me toen staande gehouden. Natuurlijk waren er periodes dat het fantastisch ging, maar die periodes

1036

01:54:43,601 --> 01:54:52,516

werden steeds korter. De depressies kwamen steeds sneller na elkaar. Dat heb ik volgehouden tot ik

1037

01:54:52,516 --> 01:55:01,521

zo'n vijftig, vijfenvijftig was. Toen heb ik gezegd, als ik mijn pensioenleeftijd wil halen, voor

1038

01:55:01,521 --> 01:55:10,799

mijn gevoel, dan moet ik met dit werk stoppen. Want het was vrij intensief hoor. We hadden driehonderd

1039

01:55:10,799 --> 01:55:19,713

man personeel en ik had alleen maar een secretaresse. Ik deed het in mijn eentje en dan had ik ook

1040

01:55:19,713 --> 01:55:28,809

nog het beleggingsbeleid erbij. Ik leefde me er echt in uit. Je kunt het misschien niet voorstellen,

1041

01:55:28,809 --> 01:55:34,540

maar ik was in de organisatie wel de boeman voor het personeel.

1042

01:55:34,540 --> 01:55:36,500

Was je hard?

1043

01:55:37,160 --> 01:55:40,620

Ze vonden me hard. Ik was helemaal niet hard.

1044

01:55:40,620 --> 01:55:42,920

Nee, dat lijkt me niet.

1045

01:55:42,920 --> 01:55:44,860

Maar ik moest.

1046

01:55:44,860 --> 01:55:44,860

[lacht]

1047

01:55:44,860 --> 01:55:52,604

Want ik moest wel beslissingen nemen, initiëren, beleidsvoorbereidend bezig zijn. En natuurlijk ook

1048

01:55:52,604 --> 01:56:00,503

omdat je in het MT zit, dat zag men als een platform wat ver boven de andere driehonderd verweven was.

1049

01:56:00,503 --> 01:56:08,170

Ik was geen graag geziene figuur op de werkvloer. Toen ik was gestopt ben ik als adviseur verbonden

1050

01:56:08,170 --> 01:56:15,915

gebleven aan het bedrijf. Eén dag in de week, tot mijn tweeënzestigste ben ik één dag in de week

1051

01:56:15,915 --> 01:56:23,814

naar Woerden geweest. Daar zaten we en daar heb ik me alleen maar bezig gehouden met beleggingsbeleid.

1052

01:56:23,814 --> 01:56:31,481

Later bleek dat ze nog veel meer kritiek op mijn opvolger hadden dan op mij [lacht], dus zeiden ze,

1053

01:56:31,481 --> 01:56:37,600

hadden we jou nog maar. Dat was wel een prettig geluid, moet ik eerlijk zeggen.

1054

01:56:37,600 --> 01:56:37,600

Getrouwd.

1055

01:56:37,600 --> 01:56:37,600

Ja.

1056

01:56:37,600 --> 01:56:41,620

Je kreeg je eerste depressie.

1057

01:56:41,860 --> 01:56:42,100

Ja.

1058

01:56:42,100 --> 01:56:45,010

En je houdt tijdelijk op met werken.

1059

01:56:45,010 --> 01:56:46,020

Ja.

1060

01:56:46,520 --> 01:56:49,300

En je vader komt iedere dag aan de deur om te kijken hoe het met je gaat.

1061

01:56:49,300 --> 01:56:49,300

Ja.

1062

01:56:49,300 --> 01:56:52,300

Hij was duidelijk heel erg bezorgd over je.

1063

01:56:52,300 --> 01:56:52,590

Absoluut.

1064

01:56:52,590 --> 01:56:57,560

Heb je het daar wel eens met hem over gehad?

1065

01:56:57,560 --> 01:56:58,730

Nee.

1066

01:56:58,730 --> 01:56:58,730

Dat ging niet?

1067

01:57:04,940 --> 01:57:15,462

Nee, want ik wilde mijn weldoener op welke manier dan ook niet beschadigen. Ja, ik ben super gevoelig,

1068

01:57:15,462 --> 01:57:25,571

en hij was het ook. Je wilt een ander niet aandoen wat je voor jezelf niet zou willen, zo dacht ik

1069

01:57:25,571 --> 01:57:34,650

toen. Hij nam mij in bescherming en ik nam hem in bescherming. Eigenlijk weer hetzelfde.

1070

01:57:34,650 --> 01:57:35,630

Alweer, alweer.

1071

01:57:35,630 --> 01:57:43,384

Alweer, zoals dat eerder ook al gebeurd was. Waarom dat was weet ik niet.

1072

01:57:43,384 --> 01:57:51,246

Ja, het was een persoonlijkheid, zonder meer, maar die man was ook in zijn

1073

01:57:51,246 --> 01:57:57,620

hele leven niet gelukkig geweest. Daar ben ik van overtuigd.

1074

01:57:57,620 --> 01:58:06,443

Je kreeg een lieve vrouw die voor je zorgt in die depressies. Was die

1075

01:58:06,443 --> 01:58:14,500

vlek op je longen toen helemaal genezen? Was dat allemaal over?

1076

01:58:14,880 --> 01:58:21,290

Dat is eigenlijk een lang verhaal.

1077

01:58:21,290 --> 01:58:21,290

Ja.

1078

01:58:21,290 --> 01:58:32,500

Daar zitten periodes in. In midden 1962 had je het zogenaamde Masro-onderzoek.

1079

01:58:32,500 --> 01:58:32,810

Ja.

1080

01:58:32,810 --> 01:58:41,408

e Dat waren die wagens die in de buurt stonden en dan werd er een soort thoraxfoto gemaakt. Een paar

1081

01:58:41,408 --> 01:58:50,437

maanden later kreeg ik bericht van de Nieuwe Achtergracht dat ze een vlekje op mijn longen hadden gezien.

1082

01:58:50,437 --> 01:58:59,036

Vermoedelijk was dat een verwaarloosde verkoudheid, maar voor alle zekerheid moest ik toch maar even

1083

01:58:59,036 --> 01:59:07,893

langskomen om het te laten onderzoeken. Dus ik naar de Achtergracht en daar ben ik onderzocht. Foto's

1084

01:59:07,893 --> 01:59:17,438

gemaakt, doorgelicht en toen bleek dat vlekje een vlek geworden te zijn. Ongeveer zo groot, op mijn linkerlong.

1085

01:59:17,438 --> 01:59:26,037

Allerlei onderzoeken, Mantoux, want ze dachten in eerste instantie aan tuberculose, maar een Mantoux

1086

01:59:26,037 --> 01:59:34,980

kwam niet op. En die pleisters kwamen niet op. Ze konden er in ieder geval poliklinisch niet achterkomen

1087

01:59:34,980 --> 01:59:43,750

wat het was. Toen zeiden ze, er is nog maar één manier, dat we je ter observatie opnemen en dat moet

1088

01:59:43,750 --> 01:59:52,349

dan in het Wilhelmina Gasthuis. Dat is toen gebeurd. Ik zei al, één dag voor Kerstmis 1962 kwam ik

1089

01:59:52,349 --> 02:00:01,378

in het Paviljoen vijf of Paviljoen zes, op de afdeling longziekten van het Wilhelmina Gasthuis te liggen.

1090

02:00:01,378 --> 02:00:10,149

Onder leiding van professor doctor Groen, een bekende longarts. Daar hebben ze allerlei toestanden met

1091

02:00:10,149 --> 02:00:18,748

me uitgehaald, proeven, onderzoeken. Ze hebben een mediastinumscopie gemaakt. Ze hebben lymfeklieren

1092

02:00:18,748 --> 02:00:27,519

weggehaald. Dat was allemaal negatief. Toen zat er nog maar één manier op, dat was een stukje van de

1093

02:00:27,519 --> 02:00:36,290

long weghalen. Maar in die tijd deden ze dat niet met een punctie, dat was een volledige longoperatie.

1094

02:00:36,290 --> 02:00:44,975

Dat gebeurde op chirurgie, onder leiding van Boerema en Brummelkamp. Professor Brummelkamp, die heeft

1095

02:00:44,975 --> 02:00:53,831

me toen geopereerd. Toen hebben ze van een linkerbovenstekwab een randje weggehaald. Maar om dat randje

1096

02:00:53,831 --> 02:01:02,602

weg te halen hebben ze een hele rib weggehaald. Ik had tweeëndertig hechtingen onder mijn arm. In die

1097

02:01:02,602 --> 02:01:11,545

tijd moest je nog heel lang in het ziekenhuis blijven om weer helemaal op krachten te komen, want iedere

1098

02:01:11,545 --> 02:01:20,746

dag was natuurlijk ook geld. Ik ben daar dus gebleven en uiteindelijk toen ze dat stukje onderzocht hadden,

1099

02:01:20,746 --> 02:01:29,861

zeiden ze dat ik de Ziekte van Besnier Boeck had, tegenwoordig heet dat Sarcoïdose. Dat is een aandoening

1100

02:01:29,861 --> 02:01:38,718

waar ze weinig van wisten. Zeker eenzijdig, want eenzijdig hadden ze nog nooit meegemaakt en ik had het

1101

02:01:38,718 --> 02:01:47,488

maar aan één long. De behandeling zou hetzelfde moeten zijn als bij tuberculose, maar omdat het maar

1102

02:01:47,488 --> 02:01:56,173

aan één long was dachten ze dat het met rust en tijd wel zou wegtrekken. Dat is ook gebeurd. Ik ben

1103

02:01:56,173 --> 02:02:04,858

toen drie jaar onder controle gebleven, eerst elke week, toen elke twee weken, later iedere maand, je

1104

02:02:04,858 --> 02:02:13,457

kent het wel. Toen ben ik ontslagen. Ik voel het nu nog. Het is vijfenveertig jaar geleden, maar als

1105

02:02:13,457 --> 02:02:22,056

ik eraan denk voel ik nog dat ik daar geopereerd ben. Ik was in die tijd ook een heel fervent judoka

1106

02:02:22,056 --> 02:02:30,999

en daar moest ik mee stoppen. Als je tegenstander rechts is, dan val je links en ik kon op die kant niet

1107

02:02:30,999 --> 02:02:40,028

meer vallen, omdat die rib weg was. En mijn hele leven heb ik toch wel fysieke klachten gehad, desondanks

1108

02:02:40,028 --> 02:02:49,229

doe ik veel aan sport. Ik doe graag aan sport, dat is een geweldige afleiding voor me. Ik vind het heerlijk

1109

02:02:49,229 --> 02:02:57,999

om me uit te leven. Ik tennis al meer dan veertig jaar. Ik golf nu al vijftien jaar en vorig jaar juni

1110

02:02:57,999 --> 02:03:06,684

had ik een soort sportweek. Ik had maandag, dinsdag, woensdag een golfwedstrijd gespeeld van achttien

1111

02:03:06,684 --> 02:03:15,455

holes en op donderdag en vrijdag een tenniswedstrijd. Ik kom vrijdagavond thuis en ik ben niet lekker.

1112

02:03:15,455 --> 02:03:24,312

Ik word zieker en zieker. Ik krijg koorts, voel me beroerd. Naar de dokter [klokkengeluid] waar ik mijn

1113

02:03:24,312 --> 02:03:33,341

bloed laat onderzoeken. Blijkt dat mijn bezinking veel te hoog is. Hij gaf me antibiotica, want hij dacht

1114

02:03:33,341 --> 02:03:42,026

aan een beginnende longontsteking. Ik aan de antibiotica, hielp voor geen meter, de koorts bleef. Het

1115

02:03:42,026 --> 02:03:50,883

waren van die pieken, 's avonds heel erg hoog en 's morgens ging het wel. Na een paar dagen, ik was

1116

02:03:50,883 --> 02:03:59,482

drie of vier dagen met die antibiotica bezig, ben ik naar de hulppost gegaan van het ziekenhuis hier

1117

02:03:59,482 --> 02:04:08,940

in Waterland. Toen bleek dat mijn bezinking eigenlijk niet meer te meten was, die was boven de honderdtwintig.

1118

02:04:08,940 --> 02:04:17,539

En verder dan honderdtwintig gaan ze niet, zeiden ze. Ze hebben mij in het ziekenhuis gehouden en ik

1119

02:04:17,539 --> 02:04:26,482

kwam op de longafdeling. Onderzoeken, onderzoeken, onderzoeken, foto's, scans, noem maar op. Ze konden

1120

02:04:26,482 --> 02:04:35,167

het niet vinden. Toen moest er een PET-scan gemaakt worden in Alkmaar. Dat duurde weer een week en ze

1121

02:04:35,167 --> 02:04:44,024

zeiden dat ik beter ziek thuis kon gaan liggen dan in het ziekenhuis, waar je allerlei risico's loopt

1122

02:04:44,024 --> 02:04:52,967

met bacteriën. Naar huis, PET-scan, weer hoge koorts, weer het ziekenhuis in. Uitkomst van de PET-scan,

1123

02:04:52,967 --> 02:05:02,081

er was wel een vlek op de lever te zien. Dan maar een leverpunctie. Juni, juli, augustus. Ik was inmiddels

1124

02:05:02,081 --> 02:05:11,024

twee en een halve maand aan het koortsen. Ik voelde me doodziek. Toen hebben ze een leverpunctie gedaan.

1125

02:05:11,024 --> 02:05:19,881

De uitkomst was Sarcoïdose, maar nu in de lever. Ik moest aan de Prednison, meteen dan maar. Hij belde

1126

02:05:19,881 --> 02:05:28,652

met de longarts en die zei, begin niet aan Prednison, dat kan niet. Die heeft nog een keer die stukjes

1127

02:05:28,652 --> 02:05:37,423

lever laten onderzoeken en toen kwamen ze tot de ontdekking dat het wel degelijk tuberculose was.
Maar

1128

02:05:37,423 --> 02:05:46,624

ook in tuberculose schijn je een heleboel soorten te hebben en dit was vermoedelijk een hele oude bacterie.

1129

02:05:46,624 --> 02:05:55,395

Toen kwamen ze eigenlijk tot de conclusie dat ik die bacterie altijd al bij me gehad had, maar dat die

1130

02:05:55,395 --> 02:06:04,251

heel lang ingekapseld heeft gezeten. Totdat ik oververmoeid raakte en wat ouder was. We zijn al denkend

1131

02:06:04,251 --> 02:06:13,108

en combinerend tot een conclusie gekomen. Ik vertelde je dat ik in de oorlog was ondergedoken bij zowel

1132

02:06:13,108 --> 02:06:22,309

Lessink als bij Assink. De dochter van Lessink is overleden aan tuberculose en toen had ze ook tuberculose.

1133

02:06:22,309 --> 02:06:31,080

Bij de zoon van Assink, mijn pleegbroer, hebben ze een nier weggehaald, omdat hij tuberculose had.
Met

1134

02:06:31,080 --> 02:06:39,937

andere woorden, ik heb in twee gezinnen gezeten waar tuberculose in die tijd heerste en het is helemaal

1135

02:06:39,937 --> 02:06:49,396

niet onaannemelijk dat ik in die onderduiktijd tuberculose opgelopen heb. Het is toen niet tot een uitbarsting

1136

02:06:49,396 --> 02:06:57,995

gekomen, maar nu dus wel. Ik had tuberculose en ben toen een half jaar aan de medicatie geweest, van

1137

02:06:57,995 --> 02:07:06,851

augustus tot zo'n beetje maart dat jaar en het ging prima. Ik voelde me prima, de koorts was weg, het

1138

02:07:06,851 --> 02:07:15,536

nachtzweeten was weg. Ik begon weer wat zin te krijgen om wat te gaan sporten. De kuur is afgelopen en

1139

02:07:15,536 --> 02:07:24,909

na een paar weken begint de koorts weer. Weer terug naar het ziekenhuis, weer onderzoeken, weer een PET-scan,

1140

02:07:24,909 --> 02:07:33,594

weer een vlek. Omdat tuberculose voornamelijk in de long voorkomt wordt deze lever ook behandeld door

1141

02:07:33,594 --> 02:07:43,053

de longarts. Er werd overlegd met professor doctor Altena in Groningen, dé man op het gebied van tuberculose.

1142

02:07:43,053 --> 02:07:51,738

Ja, als je die medicatie gehad hebt, medicatie is slecht voor je lever en die bacil heeft in je lever

1143

02:07:51,738 --> 02:08:00,337

gezeten, dan is de lever dusdanig aangetast dat er een nawerkeffect is. Dat moeten we bestrijden met

1144

02:08:00,337 --> 02:08:09,107

Prednison. Dus toen ben ik aan de Prednison gegaan. Toen ging het weer goed. Dertig milligram, twintig

1145

02:08:09,107 --> 02:08:17,878

milligram, tien milligram, vijf milligram en toen een schema om ervan af te komen. Eén dag in de week

1146

02:08:17,878 --> 02:08:26,821

niet, een week daarop twee dagen niet. De eerste dag dat ik geen Prednison innam kreeg ik koorts. Daarop

1147

02:08:26,821 --> 02:08:35,764

weer met die vijf milligram begonnen, en toen ging het weer weg. De week daarop twee dagen niet innemen,

1148

02:08:35,764 --> 02:08:44,707

twee dagen koorts. Ik weer terug naar het ziekenhuis voor onderzoek. Er is weer een leverpunctie gemaakt

1149

02:08:44,707 --> 02:08:53,478

en een echo. De leverpunctie was mislukt, dus nu drie weken geleden heb ik er weer één gehad, dat is

1150

02:08:53,478 --> 02:09:02,421

nu de vierde. Dan blijkt dat er nog een milde ontsteking aan de lever zit. Ik moet weer opnieuw beginnen

1151

02:09:02,421 --> 02:09:11,019

met de hele kuur van Prednison. Daar ben ik nu een week geleden mee begonnen, dertig milligram weer.

1152

02:09:11,019 --> 02:09:19,704

En ik begin me nu toch wel weer redelijk te voelen. Maar dat hele traject, al die ellende is mogelijk

1153

02:09:19,704 --> 02:09:26,583

weer terug te leiden tot de oorlogsjaren waarin tuberculose heel veel voorkwam.-

1154

02:09:26,583 --> 02:09:26,669

-

1155

02:09:26,669 --> 02:09:26,755

-

1156

02:09:26,240 --> 02:09:26,350

Ja.

1157

02:09:26,350 --> 02:09:35,811

En juist in die gezinnen waar ik gezeten heb. Ik weet niet of er in dat grote gezin ook tuberculose

1158

02:09:35,811 --> 02:09:45,273

was, misschien is het daar wel geweest. Ik vind dat wel aannemelijk gezien het hele verloop in mijn

1159

02:09:45,273 --> 02:09:55,308

leven. Nu blijkt dat de longaandoening die ik in 1962, 1963 gehad heb vermoedelijk ook al een uitbarsting

1160

02:09:55,308 --> 02:10:03,050

van tuberculose te zijn geweest. Dat kunnen we er ook nog wel bij hebben. [lacht]

1161

02:10:03,050 --> 02:10:05,480

Maar je trouwde en toen was je uit het ziekenhuis?

1162

02:10:05,480 --> 02:10:11,557

Ja, ik was in maart 1963 uit het ziekenhuis en heb in december

1163

02:10:11,557 --> 02:10:16,360

1963 examen gedaan. In juni 1964 ben ik getrouwd.

1164

02:10:16,360 --> 02:10:21,710

Groot feest?

1165

02:10:21,710 --> 02:10:30,167

Ja, ik heb er een leuk feest van gemaakt. Ik ben getrouwd op 13 juni 1962, nee 1964. 13 juni 1964.

1166

02:10:30,167 --> 02:10:39,141

Ik ben blij dat Riet er niet bij is. Ik ben getrouwd op 13 juni 1964, dus dit jaar precies vijfenveertig

1167

02:10:39,141 --> 02:10:47,426

jaar geleden, in het stadhuis Amsterdam aan de Oudezijds Voorburgwal, geloof ik. 's Morgens om

1168

02:10:47,426 --> 02:10:55,969

tien uur, op zaterdagmorgen. Toen hebben we klein zaaltje gehoord voor de lunch op de Zeeburgerdijk

1169

02:10:55,969 --> 02:11:04,512

in Amsterdam, vlakbij mijn schoonouders. Voor de middag had ik een receptie in het Apollo Paviljoen

1170

02:11:04,512 --> 02:11:12,883

in Amsterdam. Een heel druk bezochte receptie, waarbij zowel mijn pleegmoeder als mijn pleegvader

1171

02:11:12,883 --> 02:11:21,254

met zijn nieuwe vrouw bij aanwezig waren. Daar zijn nog toestanden mee geweest. Of ik mijn moeder

1172

02:11:21,254 --> 02:11:30,056

niet op een andere dag kon uitnodigen. Ik zeg, ik peins er niet over, ze hoort erbij. In dat paviljoen

1173

02:11:30,056 --> 02:11:38,599

hebben we 's avonds een diner gehad met genodigden, een man of zesentwintig. Leuke stukjes gedaan

1174

02:11:38,599 --> 02:11:47,229

en na het eten zijn we afgezwaaid. Een leuke dag en achteraf gezien was het de mooiste en de warmste

1175

02:11:47,229 --> 02:11:56,204

dag van heel 1964, alsof het zo moest zijn. Daar heb ik een prettige herinnering aan. Ik heb de rekening

1176

02:11:56,204 --> 02:11:59,569

nog boven liggen, twaalfhonderd gulden.

1177

02:11:59,570 --> 02:11:59,980

Dat was heel wat in die tijd.

1178

02:11:59,980 --> 02:11:59,980

[lacht]

1179

02:11:59,980 --> 02:12:01,300

Jij werkte dus bij die verzekeringen?

1180

02:12:01,300 --> 02:12:07,220

Ik werkte bij die verzekeringsmaatschappij, ja.

1181

02:12:07,270 --> 02:12:09,340

En hoe ging het toen verder?

1182

02:12:09,340 --> 02:12:18,850

Wil je meer over mijn werk weten?

1183

02:12:18,850 --> 02:12:18,850

Jij mag kiezen, jij mag het zeggen.

1184

02:12:18,850 --> 02:12:20,350

Zullen we eerst even privé beginnen?

1185

02:12:20,350 --> 02:12:25,738

Ik beschouw het allebei wel een beetje privé, maar dat ging wel goed. Ik had, zoals

1186

02:12:25,738 --> 02:12:31,318

ik al vertelde, een klein inkomen, slechte behuizing, er kwam een kindje. Huis gekocht.

1187

02:12:31,318 --> 02:12:36,578

Ik zat bij Teixeira de Mattos die failliet is gegaan. Al mijn geld was even weg en

1188

02:12:36,578 --> 02:12:42,030

toen heb ik gezegd, ik koop een huis en alles wat terugkomt dat gaat het huis in. Dan

1189

02:12:42,030 --> 02:12:46,200

weet ik in ieder geval dat het me niet meer afgenomen kan worden.

1190

02:12:46,200 --> 02:12:51,618

[lacht] Dat heb ik ook zo gedaan. Ik durfde nooit een huis te kopen, maar juist als

1191

02:12:51,618 --> 02:12:57,102

je niks hebt, dan durf je ineens van alles. Dan kan het je niet meer schelen hoe erg

1192

02:12:57,102 --> 02:13:02,260

het wordt. Ik heb toen tachtig procent teruggehad. Dat is allemaal goed gegaan.

1193

02:13:02,260 --> 02:13:04,380

Was daar een regeling op?

1194

02:13:04,380 --> 02:13:11,209

Ja, je had toen de bankiersvereniging en die heeft er uiteindelijk voor gezorgd dat we

1195

02:13:11,209 --> 02:13:17,880

allemaal tachtig procent van ons geld terugkregen. Tegenwoordig is dat die regeling.

1196

02:13:17,880 --> 02:13:18,770

Die regeling, ja.

1197

02:13:18,770 --> 02:13:23,690

Die regeling van de overheid die ook door de banken betaald wordt trouwens.

1198

02:13:23,690 --> 02:13:23,690

Ja.

1199

02:13:23,690 --> 02:13:32,912

Maar goed, dat even terzijde. Judith was geboren in Amsterdam en Judith ging mee naar Volendam.
Tien

1200

02:13:32,912 --> 02:13:42,319

jaar op Volendam gewoond. Daar is Daniel geboren, Nathan Daniel heet hij. In 1969. Judith is van 1966,

1201

02:13:42,319 --> 02:13:51,357

er zit drie jaar tussen. Ik heb nu een dochter van drieënveertig en een zoon van veertig. Ze zijn

1202

02:13:51,357 --> 02:14:00,303

allebei zelfstandig werkzaam. Mijn dochter heeft een naschoolse kinderopvang. Op drie vestigingen

1203

02:14:00,303 --> 02:14:09,895

en ze heeft er nu een onderkomen bij gekregen in Amstelveen, dat gaat ze ook opstarten. Erg ondernemend.

1204

02:14:09,895 --> 02:14:19,118

Van wie ze het hebben, ik zou het niet weten. Mijn zoon zet het bedrijf wat we in 1996 samen opgezet

1205

02:14:19,118 --> 02:14:28,064

hebben voort, als assuradeur. Met andere woorden, hij heeft een aantal volmachten. Hij werkt voor

1206

02:14:28,064 --> 02:14:37,194

maatschappijen en heeft alle diploma's die je maar bedenken kan. Hij staat goed aangeschreven bij

1207

02:14:37,194 --> 02:14:46,232

de AFM, want die zitten tegenwoordig ook bij tussenpersonen. Als een bok op de haverkist. Terecht.

1208

02:14:46,232 --> 02:14:55,455

Maar het is een stuk moeilijker geworden dan vroeger. Hij doet het leuk. Hij doet het absoluut leuk.

1209

02:14:55,455 --> 02:15:00,619

Ik ben op mijn manier best gelukkig met mijn gezinnetje.

1210

02:15:08,300 --> 02:15:10,280

Je hebt verteld dat je heel vaak depressief was?

1211

02:15:10,280 --> 02:15:17,891

Ja, ik heb ontzettend veel depressies gehad en dat was heel ellendig. Ik heb ook

1212

02:15:17,891 --> 02:15:26,073

wel dagen op kantoor gezeten. Ik ging gewoon naar kantoor toe. Eerst was het Amsterdam

1213

02:15:26,073 --> 02:15:33,590

op de Keizersgracht en toen is het bedrijf verplaatst naar Woerden. Toen ben ik

1214

02:15:33,590 --> 02:15:40,060

nog tien jaar vanuit Edam naar Woerden gereden, op en neer elke dag.

1215

02:15:40,060 --> 02:15:41,210

Met de auto?

1216

02:15:41,210 --> 02:15:48,883

Dat ging, met de auto. Het openbaar vervoer was niet te doen, want dan was je zes uur onderweg

1217

02:15:48,883 --> 02:15:56,557

als je hier vandaan naar Woerden moest. Ik heb daar met alle plezier gewerkt, maar er zijn ook

1218

02:15:56,557 --> 02:16:04,149

dagen geweest waarop het helemaal mis was met me. Dat uitte zich vooral in niet slapen, en ik

1219

02:16:04,149 --> 02:16:12,150

ben iemand die slaap nodig heeft. Zonder slaap ben ik echt een zombie. Ik heb wel dagen op kantoor

1220

02:16:12,150 --> 02:16:19,823

gehad dat er totaal niets, maar dan ook niets uit mijn handen kwam. Ik had gelukkig mijn eigen

1221

02:16:19,823 --> 02:16:27,660

kamer. Mijn secretaresse, of mijn assistent, die wist wat er met me aan de hand was. En ook mijn

1222

02:16:27,660 --> 02:16:35,416

collega's wisten precies wat er sommige dagen in me omging. Dan werd ik ook redelijk met rust

1223

02:16:35,416 --> 02:16:43,334

gelaten. Ze hebben me alle mogelijke ruimte gegeven als het slecht ging, ze hielden daar rekening

1224

02:16:43,334 --> 02:16:47,580

mee. Wat dat betreft ben ik echt op handen gedragen.

1225

02:16:47,580 --> 02:16:48,120

Dat is toch uitzonderlijk.

1226

02:16:48,120 --> 02:16:57,820

Ja. Ik heb ook een heel mooi afscheid gehad met alle collega's. We waren een platform, een managementteam

1227

02:16:57,820 --> 02:17:07,158

van een man of negen. In tegenstelling tot de werkvloer, waar ik onterecht als boeman werd gezien, werd

1228

02:17:07,158 --> 02:17:16,315

ik door mijn collega's stuk voor stuk op handen gedragen. Ik had daar een heel goed contact mee. Ze

1229

02:17:16,315 --> 02:17:25,562

kwamen ook graag bij me voor adviezen. Ja, ik ben een self-made-man. Later heb ik in het psychologisch

1230

02:17:25,562 --> 02:17:34,628

rapport gelezen welke universitaire studie ik met gemak had kunnen volgen, maar ja, ik ben nooit aan

1231

02:17:34,628 --> 02:17:43,694

studeren toegekomen. Er waren geen centjes voor. Want ik wilde dolgraag in het onderwijs. Ik heb ook

1232

02:17:43,694 --> 02:17:53,394

één dag op de kweekschool ingeschreven gestaan, maar dat ging niet door. Dat ben ik net trouwens vergeten

1233

02:17:53,394 --> 02:18:02,460

te vertellen. Er was een studiebeurs van Hollandia-Kattenburg, die op het laatste moment ingetrokken

1234

02:18:02,460 --> 02:18:11,889

werd. Niet vanwege de cijfers, maar vanwege de resultaten bij Hollandia-Kattenburg en toen moest ik toch

1235

02:18:11,889 --> 02:18:17,510

gaan werken. Maar dat was even een zijsprongetje. Waar was ik?

1236

02:18:17,510 --> 02:18:17,510

Aan het werk.

1237

02:18:17,510 --> 02:18:25,366

Werkelijk, ik heb fantastische collega's gehad. Dat is ook vertaald toen ze me vroegen alsjeblieft

1238

02:18:25,366 --> 02:18:33,694

nog één dag per week naar kantoor te komen om advies te geven en het beleggingsbeleid te doen. Ze hadden

1239

02:18:33,694 --> 02:18:42,336

die know-how niet. Het is altijd een hobby van me geweest [klokkengeluid]. Beleggen, geld, het wereldgebeuren,

1240

02:18:42,336 --> 02:18:50,193

de invloeden daarop. Dus ik heb daar ja tegen gezegd. Ik ben met alle plezier één dag naar Woerden

1241

02:18:50,193 --> 02:18:58,128

gegaan. Heel goed contact met de algemene directie en met mijn opvolgster. De P&O Manager kwam ook

1242

02:18:58,128 --> 02:19:06,142

elke dag even bij me buurten. Ik had soms tijd te kort. Ik moest thuis doen wat ik daar in Woerden van

1243

02:19:06,142 --> 02:19:14,077

plan was te doen [lacht]. Ik heb daar hele fijne contacten gehad. Ik heb ook een prachtige waardering

1244

02:19:14,077 --> 02:19:22,248

gekregen, want ze hebben me in dienst gehouden tot mijn vijfenzestigste. Ze hebben mijn pensioenregeling

1245

02:19:22,248 --> 02:19:30,262

betaald tot mijn vijfenzestigste, alsof ik gewoon aan het werk geweest ben. Terwijl ik de laatste tien

1246

02:19:30,262 --> 02:19:38,197

of negen jaar, maar één dag in de week op kantoor geweest ben. Ze schrijven ook zelf dat ze dat uit

1247

02:19:38,197 --> 02:19:42,439

waardering gedaan hebben en daar ben ik best trots op.

1248

02:19:42,440 --> 02:19:42,440

Tuurlijk.

1249

02:19:42,440 --> 02:19:44,740

Dat doet me goed.

1250

02:19:44,740 --> 02:19:44,740

Tuurlijk.

1251

02:19:44,740 --> 02:19:53,273

vooral als je zoals ik toch wat verlegen bent, niet overtuigd van je eigen kwaliteiten.

1252

02:19:53,273 --> 02:20:01,610

Dan is het juist des te prettiger als je hoort van een ander dat ze je erg waarderen.

1253

02:20:02,070 --> 02:20:02,380

Tuurlijk.

1254

02:20:02,380 --> 02:20:06,444

Ik denk ook dat ik heel goed werk heb gedaan, toen en nu nog,

1255

02:20:06,444 --> 02:20:09,910

want ik doe heel veel sociaal werk als het even kan.

1256

02:20:11,730 --> 02:20:16,670

En terwijl je daar werkte verhuisde je van Amsterdam naar Volendam?

1257

02:20:16,670 --> 02:20:24,014

Ik verhuisde in 1967 van Amsterdam naar Volendam, ja. Met vrouw en één kind, en bijna zonder

1258

02:20:24,014 --> 02:20:31,436

inboedel. We hadden geen bed en sliepen op luchtbedden, zo successievelijk. Je kwam toen in die

1259

02:20:31,436 --> 02:20:39,093

jaren terecht dat de inflatie heel erg hoog was, dus je salaris ging stijgen. Die maandlasten voor

1260

02:20:39,093 --> 02:20:46,515

dat huis bleven hetzelfde, dus ik ging vrij snel omhoog op de financiële ladder omhoog. Na een

1261

02:20:46,515 --> 02:20:53,937

jaar kwam de subsidie voor het nieuwe huis en daar hebben we het hele huis verder van in kunnen

1262

02:20:53,937 --> 02:21:01,438

richten en centrale verwarming van aangelegd. We hebben daar gewoond tot midden zeventiger jaren

1263

02:21:01,438 --> 02:21:08,860

en toen kwam dit stuk grond aan de gemeentegrens vrij. We hebben toen gezegd, we moeten nu maar

1264

02:21:08,860 --> 02:21:16,439

eens kijken of we wat groter kunnen wonen, want het waren vrij kleine en gehorige huisjes. Ik had

1265

02:21:16,439 --> 02:21:23,861

het voor negenentwintig gekocht en ik heb het na tien jaar voor tachtigduizend verkocht. Ik heb

1266

02:21:23,861 --> 02:21:31,284

dit toen gekocht voor honderdtienduizend, maar hier zat weer dertigduizend subsidie op. Ik woon

1267

02:21:31,284 --> 02:21:36,050

nu in een huis waar drie en een halve ton voor wordt geboden.

1268

02:21:36,050 --> 02:21:36,050

Ja.

1269

02:21:36,050 --> 02:21:40,960

Wat dat betreft heb ik het wel goed gedaan. Maar ja, met mijn

1270

02:21:40,960 --> 02:21:45,710

andere beleggingen is het twee keer wat minder goed gegaan.

1271

02:21:45,710 --> 02:21:48,480

En dit is Edam?

1272

02:21:48,480 --> 02:21:57,379

Dit is Edam. Edam en Volendam, dat zijn twee werelden. Volendam is 99,9% Katholiek. Je kent

1273

02:21:57,379 --> 02:22:06,083

Volendam uit de pers, er gebeurt van alles, er wordt heel veel gedronken, wordt heel veel

1274

02:22:06,083 --> 02:22:14,200

drugs gebruikt. Volendammers vormen een volkje dat heel erg op zichzelf gericht is.

1275

02:22:14,920 --> 02:22:22,834

Volendammers trouwen ook met elkaar, en daarom kan ik zo goed met Volendammers in tegenstelling

1276

02:22:22,834 --> 02:22:28,750

tot Edammers, echte Edammers. Volendammers hebben de Amsterdamse humor.

1277

02:22:29,460 --> 02:22:35,242

Dat merk je ook als je bij een Volendammer binnenkomt. Dat spreekt me zo aan, als je

1278

02:22:35,242 --> 02:22:41,093

vroeger in de Jordaan bij een echt Amsterdams gezin kwam, met die crapeautjes, en die

1279

02:22:41,093 --> 02:22:46,670

gordijntjes en die tierelantijntjes overal. Dat zie je ook in een Volendams huis.

1280

02:22:48,850 --> 02:22:49,570

O ja?

1281

02:22:49,570 --> 02:22:50,200

Precies hetzelfde.

1282

02:22:50,200 --> 02:22:50,330

Ja?

1283

02:22:50,330 --> 02:22:57,010

Dat is volkomen identiek. Als ik bij een wat oudere Volendammer binnenstap, dan is het net of ik

1284

02:22:57,010 --> 02:23:03,968

in de Jordaan een woning binnenstap en de humor is precies dezelfde als de Amsterdamse humor.
Daarom

1285

02:23:03,968 --> 02:23:10,926

liggen we elkaar zo verschrikkelijk goed. Ik heb ook heel veel kennissen. Ik noem het geen vrienden,

1286

02:23:10,926 --> 02:23:17,537

maar heel veel kennissen in Volendam. In tegenstelling tot menigeen die zegt over Volendammers,

1287

02:23:17,537 --> 02:23:24,286

daar moet je inkomen, helemaal niet nodig. Als je jezelf bent, zeker als Amsterdammer, binnen een

1288

02:23:24,286 --> 02:23:30,967

mum van tijd wind je ze zo om je vinger. Als ik wegga zit ik negen van de tien keer in Volendam.

1289

02:23:30,967 --> 02:23:35,489

Edam is een prachtig pittoresk stadje, maar het is mij te rustig.

1290

02:23:35,490 --> 02:23:35,490

Saai.

1291

02:23:35,490 --> 02:23:39,570

Het is saai, er gebeurt niks. En Volendam bruist.

1292

02:23:39,940 --> 02:23:40,170

Ja?

1293

02:23:40,170 --> 02:23:43,825

Ja, Volendam bruist. Ik heb ook veel in het verenigingsleven gedaan. Ik heb

1294

02:23:43,825 --> 02:23:47,480

in het tennisbestuur gezeten. Met andere woorden, als ik door Volendam loop

1295

02:23:47,480 --> 02:23:50,990

en ik kom tien mensen tegen, dan ken ik er één, laat ik het zo zeggen.

1296

02:23:50,990 --> 02:23:51,408

Maar hoe heeft zich dat ontwikkeld, want je praat steeds

1297

02:23:51,408 --> 02:23:51,790

over jezelf als een heel bang, bescheiden mannetje?

1298

02:23:52,170 --> 02:24:05,150

En dat was op je vierentwintigste nog?

1299

02:24:05,150 --> 02:24:14,260

Ja, ik heb me daar op één of andere manier toch overheen weten te zetten. Kijk, als je

1300

02:24:14,260 --> 02:24:23,578

merkt dat je waardering krijgt en dat merkte ik al heel vroeg. Eigenlijk al eind zestiger,

1301

02:24:23,578 --> 02:24:32,585

begin zeventiger jaren. Zeker in mijn werk. In 1975 ben ik in het directieteam benoemd.

1302

02:24:32,585 --> 02:24:40,350

Als je waardering om je heen voelt, dan krijg je een stukje zelfvertrouwen.

1303

02:24:40,650 --> 02:24:52,843

En als je een beetje zelfvertrouwen hebt, dan durf je jezelf ook weer wat makkelijk te geven. Dan verdwijnt

1304

02:24:52,843 --> 02:25:04,581

dat minderwaardigheidscomplex een beetje. Dan denk je, kennelijk ben ik voor een ander toch meer waard,

1305

02:25:04,581 --> 02:25:16,547

ben ik meer dan dat ik van mijzelf denk. Dat wil niet zeggen dat je dan overmoedig wordt, maar dan worden

1306

02:25:16,547 --> 02:25:27,943

de drempels wat lager om eroverheen te stappen. Het is enerzijds vanuit mezelf, maar ongemerkt, door

1307

02:25:27,943 --> 02:25:39,680

de feedback die ik kreeg. Het heeft mij geholpen om mij toch wat meer te voelen dan dat ik aanvankelijk

1308

02:25:39,680 --> 02:25:47,430

voelde, want ik vond mezelf maar niks, hoe gek het ook moge klinken.

1309

02:25:47,430 --> 02:25:47,730

En dat doorsneden door allerlei depressies.

1310

02:25:47,730 --> 02:25:55,268

Bij de eerste depressie, dan denk je, als ik met dit gevoel vijfenzestig moet worden, dan

1311

02:25:55,268 --> 02:26:02,975

hoeft het voor mij niet. Maar toch merk je iedere keer op het laagste punt van je depressie

1312

02:26:02,975 --> 02:26:10,344

bent, het aller-diepste punt, dat je er ineens weer uit kan zijn of bijna uit kan zijn.

1313

02:26:10,344 --> 02:26:18,136

Dat je jezelf weer prettig kunt gaan voelen. En op een geven moment ga je daar zo aan wennen

1314

02:26:18,136 --> 02:26:25,758

dat je zegt, ik ben nu heel erg nerveus, ik voel me rot, maar ik weet, is het niet morgen,

1315

02:26:25,758 --> 02:26:31,010

dan is het misschien volgende week, maar hier kom ik weer uit.

1316

02:26:31,010 --> 02:26:32,230

Die omslag komt, ja.

1317

02:26:32,230 --> 02:26:39,467

Die omslag komt. En dat heeft mij steeds op de been gehouden. Dan zeg ik, toch maar weer even

1318

02:26:39,467 --> 02:26:46,394

door die zure appel heen bijten, want het gaat straks wel weer beter. En dat gebeurde ook

1319

02:26:46,394 --> 02:26:53,709

steeds. Dat is altijd nog gebeurd. Ik ben er nooit in gebleven. Alleen wat ik al zei, de goede

1320

02:26:53,709 --> 02:27:00,791

periodes daartussen, die werden steeds korter en de depressies op zich gingen steeds langer

1321

02:27:00,791 --> 02:27:08,107

duren. En ter voorkoming dat ik alleen maar in een status-quo zou komen ben ik toen afgehaakt.

1322

02:27:08,107 --> 02:27:13,010

Ik heb hulp gezocht en die laatste hulp is fantastisch geweest.

1323

02:27:13,010 --> 02:27:13,130

Ja.

1324

02:27:13,130 --> 02:27:23,038

Die is werkelijk fantastisch geweest. Ik leef nu bijna vijftien jaar als een gelukkig mens,

1325

02:27:23,038 --> 02:27:31,750

mede dankzij de laatste therapie Sinai Ambulant. Dat was fantastisch, die groep.

1326

02:27:31,750 --> 02:27:36,822

Ik ben er ook gestopt omdat op een gegeven moment het gevoel ging

1327

02:27:36,822 --> 02:27:41,660

krijgen dat ik niet meer voor mezelf ging, maar voor de groep.

1328

02:27:41,660 --> 02:27:41,660

Dat lijkt me niet gezond [lacht].

1329

02:27:41,660 --> 02:27:48,747

Maar ze belden me en stelden vragen en ze vonden het verschrikkelijk. Dat was gewoon zo, toen ik

1330

02:27:48,747 --> 02:27:56,278

zei van dat ik ermee ging, ging stoppen. De groep heeft ook nog maar een half jaar of een jaar bestaan

1331

02:27:56,278 --> 02:28:03,366

en werd daarna opgeheven. Ik had het gevoel dat ik op de stoel van de psycholoog ging zitten. Ik

1332

02:28:03,366 --> 02:28:10,602

begon zelfs vragen stellen, en nu zeg je dat, en wat voel je daarbij? Dan ben je helemaal verkeerd

1333

02:28:10,602 --> 02:28:17,763

bezig natuurlijk [lacht], want je zit er voor jezelf, niet voor de rest. En ik dacht, voordat het

1334

02:28:17,763 --> 02:28:25,073

zo erg wordt dat ik om hen niet meer weg wil, moet ik wegwezen. En dat gecombineerd met mijn bezoek

1335

02:28:25,073 --> 02:28:32,234

aan Sobibor. Ik ben toen snel afgehaakt. En dat bellen is toen wel minder geworden. Inmiddels heb

1336

02:28:32,234 --> 02:28:36,960

ik met niemand meer contact. Ik kom er nog wel eens één tegen.

1337

02:28:36,960 --> 02:28:39,490

En die Joodse Marcus, waar was die gebleven?

1338

02:28:45,340 --> 02:28:46,970

Al die jaren?

1339

02:28:46,970 --> 02:28:56,371

Ik vond het interessant om te weten dat ik Jood was. Ik hoorde ergens bij, maar ik deed er helemaal

1340

02:28:56,371 --> 02:29:05,868

niets aan. Ik had een vreselijke schroom om naar een synagoge te gaan. Ik had een vreselijke schroom

1341

02:29:05,868 --> 02:29:15,079

om te contacten met alles wat maar Joods was. Ik weet nog wel, toen ik pas getrouwd was kwamen ze

1342

02:29:15,079 --> 02:29:24,576

van de orthodoxe Joodse gemeente om te vragen of ik lid wilde worden. En toen heb ik gezegd, dat wil

1343

02:29:24,576 --> 02:29:33,883

ik alleen als mijn vrouw ook lid kan worden. Nee, dat kan niet. Dan word ik het ook niet. Die zijn

1344

02:29:33,883 --> 02:29:43,664

één keer bij me thuis geweest, in mijn trouwen en toen is het stil gebleven. En pas na het overlijden

1345

02:29:43,664 --> 02:29:53,351

van mijn pleegouders, met name na de dood van mijn pleegvader in 1986, die negentachtig is geworden,

1346

02:29:53,351 --> 02:30:03,227

was ineens die drempel weg. Hij had er altijd zo'n aversie tegen en ineens was die abstracte barricade

1347

02:30:03,227 --> 02:30:12,439

weg. Toen begon ik me er steeds meer voor te interesseren. En dat is ook wel een grappig verhaal.

1348

02:30:12,439 --> 02:30:21,651

Ik had een Joods gezinnetje ontmoet met skiën in Oostenrijk. Een Joods gezin uit Israël. Ik kom

1349

02:30:21,651 --> 02:30:31,337

daarmee in contact en we praten en vertellen, om een lang verhaal kort te maken, we worden uitgenodigd

1350

02:30:31,337 --> 02:30:41,119

om in 1980 naar Israël te komen. Dat hebben we gedaan. We zijn daar drie weken geweest met de kinderen

1351

02:30:41,119 --> 02:30:50,805

en dat was fantastisch. We hebben een hele leuke drie weken gehad, maar voordat ik die reis ging maken

1352

02:30:50,805 --> 02:31:00,302

wist ik niet hoe dat ging met een reisbureau of wat dan ook. Dus ik bel het Joods verkeersbureau op.

1353

02:31:00,302 --> 02:31:09,798

Ik zeg, moet je luisteren, ik wil een reis boeken naar Israël, maar kunt u mij aangeven wat nou het

1354

02:31:09,798 --> 02:31:19,200

beste reisbureau is wat ik nemen kan. Ze zegt, dat kan ik wel, maar dat mag ik niet, want wij mogen

1355

02:31:19,200 --> 02:31:29,266

geen voorkeur uitspreken voor een reisbureau. Ik zeg, dan doen we het anders, noemt u mij vijf reisbureaus

1356

02:31:29,266 --> 02:31:38,668

waar die ene bij zit. Dat mocht wel. Dus zij zegt, Travel House, Oppenheim, Van Gelder. Ze noemt er

1357

02:31:38,668 --> 02:31:47,975

een aantal op en ik zeg, zit die daarbij? Ja, daar zit die bij. Ik zeg, en u mag niet zeggen welke

1358

02:31:47,975 --> 02:31:57,471

het is? Nee, dat mag ik niet zeggen, maar ik adviseer u om te beginnen met nummer één. [lacht] Dus

1359

02:31:57,471 --> 02:32:06,683

ik bel Travel House en ik krijg Michel Waterman aan de telefoon en dat klikte zo fantastisch, het

1360

02:32:06,683 --> 02:32:15,895

is nu mijn boezemvriend en hij heeft toen die reis voor me verzorgd. Dat vergeet ik nooit. Ik mag

1361

02:32:15,895 --> 02:32:25,296

niet zeggen welke het is, maar begint u met nummer één. We zijn nog steeds tot de dag van vandaag

1362

02:32:25,296 --> 02:32:34,698

bevriend. We gaan elk jaar, nu met z'n tweeën, een weekje naar Israël of ergens anders naartoe.

1363

02:32:34,698 --> 02:32:44,005

Dan praten we heerlijk bij. En toen ik in het ziekenhuis lag, kwam hij om de dag langs. Fantastis-

1364

02:32:44,005 --> 02:32:44,289

ch.

1365

02:32:44,750 --> 02:32:48,520

Maar het was dus in tachtig en toen leefde je pleegvader nog?

1366

02:32:48,520 --> 02:32:56,289

Dat was in tachtig, maar na het overlijden van mijn pleegvader, want hij was lid van de Liberaal Joodse

1367

02:32:56,289 --> 02:33:04,284

gemeente. Hij heeft nooit geprobeerd mij daarbij te betrekken. Na het overlijden, toen heb ik tegen Michel

1368

02:33:04,284 --> 02:33:12,129

gezegd, ik wil toch iets meer weten van het Jodendom. Dat heeft nog wel een paar jaar geduurd, tot begin

1369

02:33:12,129 --> 02:33:19,974

negentiger jaren. Ik durfde ook niet naar Sinai Ambulant. Er was een enorme drempel voor alles wat Joods

1370

02:33:19,974 --> 02:33:27,517

was. Toen ik in 1994, 1995 naar Sinai Ambulant ging, en ik hoorde dat al die mannetjes regelmatig in

1371

02:33:27,517 --> 02:33:35,060

de synagoge kwamen, toen heb ik Michel gebeld en gezegd, nu wil ik toch wel een keer met je mee naar

1372

02:33:35,060 --> 02:33:42,754

de LJG. Vervolgens ben ik een keer met hem mee geweest naar een dienst en die sfeer sprak mij erg aan.

1373

02:33:42,754 --> 02:33:50,297

[klokkengeluid] Ik was daarvoor al eens een keer mee geweest. Dat is ook weer zo'n verhaal. Mag ik

1374

02:33:50,297 --> 02:33:55,200

er even een ander verhaaltje tussendoor vertellen of liever niet?

1375

02:33:55,640 --> 02:33:55,920

Tuurlijk.

1376

02:33:55,920 --> 02:34:03,863

Elk jaar is er een herdenking op de plek waar de fabriek van Hollandia-Kattenburg

1377

02:34:03,863 --> 02:34:11,218

gestaan heeft, dat is op 11 november, want op 11 november 1942 heeft er een

1378

02:34:11,218 --> 02:34:17,200

razzia plaatsgevonden in de fabriek van Hollandia-Kattenburg.

1379

02:34:17,460 --> 02:34:25,896

Elk jaar op 11 november tussen vier en half vijf is daar een herdenking in Amsterdam-Noord. De fabriek

1380

02:34:25,896 --> 02:34:34,333

staat er niet meer, daar staat nu een monument. Op dat monument staan namen, borden met namen.
Bij die

1381

02:34:34,333 --> 02:34:42,852

namen staat ook de naam van mijn vader, Levi de Groot en ik heb de eer om daar elk jaar op 11 november,

1382

02:34:42,852 --> 02:34:51,455

dus nu over een paar weken weer, het Kaddish te mogen zeggen. Dat doet mij verschrikkelijk goed.
Voordat

1383

02:34:51,455 --> 02:34:59,643

die herdenking begint hebben ze altijd een bijeenkomst van oud-medewerkers van het Joods Historisch

1384

02:34:59,643 --> 02:35:07,997

Museum, een soort reünie. Ik ga daar dan ook naartoe en daar zitten allerlei hele oude vrouwtjes, ik

1385

02:35:07,997 --> 02:35:16,517

heb nog bij jouw vader op de afdeling gewerkt, en die weten dan verhalen over mijn vader. Dat absorbeer

1386

02:35:16,517 --> 02:35:24,705

ik en vind ik fantastisch. Over twee weken ben ik er weer. Er is een boek getiteld Boek Der Tranen.

1387

02:35:24,705 --> 02:35:33,142

Dat stelt het Joods Historisch Museum beschikbaar, waar in principe een foto staat van elke medewerker

1388

02:35:33,142 --> 02:35:41,579

die toen op 11 november 1942 of later afgevoerd is. Daar staan ook mijn vader en twee zusters van mijn

1389

02:35:41,579 --> 02:35:50,181

vader in die bij Hollandia-Kattenburg werkten. En ik zit zo begin jaren negentig in dat boek te bladeren

1390

02:35:50,181 --> 02:35:58,701

en er komt een klein mannetje naast me staan. Ik zeg, wilt u ook het boek inkijken? Ik kijk hem zo aan,

1391

02:35:58,701 --> 02:36:06,972

ik zat, hij stond. Ja, maar laat ik me eerst zelf even voorstellen. Hij zegt, mijn naam is De Groot,

1392

02:36:06,972 --> 02:36:15,326

Levi de Groot. Ik zeg, dat is ook toevallig, ik heet ook De Groot. Je bent toch niet die De Groot uit

1393

02:36:15,326 --> 02:36:23,515

Edam hè? Ik zeg, ja, ik ben wel De Groot uit Edam. Dan zijn wij familie. Blijkt het een volle neef

1394

02:36:23,515 --> 02:36:32,034

van mijn vader te zijn. Hij was al tachtig. Hij zat in een aanleunwoning in Beth Shalom, met zijn vrouw

1395

02:36:32,034 --> 02:36:40,388

Reina. Dat boek was helemaal niet interessant meer, dat begrijp je. Hij heeft mijn vader goed gekend.

1396

02:36:40,388 --> 02:36:48,742

Zijn vrouw had ook bij Hollandia-Kattenburg gewerkt. Hij had zelf zijn hele leven in textiel gezeten.

1397

02:36:48,742 --> 02:36:57,014

Om een lang verhaal kort te maken, vanaf dat moment zat ik zeker één keer per maand een hele avond

1398

02:36:57,014 --> 02:36:59,330

in Beth Shalom om te praten.

1399

02:37:00,580 --> 02:37:07,420

Met Levi de Groot, Louis de Groot. Hij was vernoemd naar mijn overgrootvader, Levi.

1400

02:37:08,050 --> 02:37:17,314

Mijn vader en deze man zijn allebei naar dezelfde grootvader genoemd. Ze heten dus allebei Levi

1401

02:37:17,314 --> 02:37:27,164

de Groot, naar mijn overgrootvader. Hij was geen achterneef, maar een volle neef. Fantastisch contact

1402

02:37:27,164 --> 02:37:36,819

met die man gehad. Hij had van zijn grootvader een zegelring gelregen, die droeg hij, en daar stond

1403

02:37:36,819 --> 02:37:46,083

LDG in. Helaas heb ik hem maar een paar jaar mee mogen maken voordat hij is overleden. Reina de

1404

02:37:46,083 --> 02:37:55,640

Groot, die inmiddels ook overleden is, zei toen dat Levi of Louis graag wilde dat ik die zegelring

1405

02:37:55,640 --> 02:38:03,149

kreeg. Heel flauw staat er LDG in en dit is een ring van mijn overgrootvader.

1406

02:38:03,150 --> 02:38:06,530

Laat eens zien?

1407

02:38:06,530 --> 02:38:06,530

Oké.

1408

02:38:11,990 --> 02:38:21,896

Ik koester dit, want ik heb helemaal niks. Ik heb alleen nog een trouwboekje van mijn ouders,

1409

02:38:21,896 --> 02:38:31,908

meer heb ik niet. En dit is me zo dierbaar. Die hebben ze afgezaagd, omdat ik geopereerd moest

1410

02:38:31,908 --> 02:38:40,750

worden in 2001 en ik heb hem niet laten maken, maar hier komen ze niet aan [lacht].

1411

02:38:40,750 --> 02:38:48,800

Jij zegt dat jij het Kaddish zegt bij Hollandia-Kattenburg, toen kon je al het Kaddish zeggen dus?

1412

02:38:49,830 --> 02:38:58,192

Ik ga even terug naar Michel Waterman en mijn bezoek aan de Liberale Joodse Gemeente.

1413

02:38:58,192 --> 02:39:06,064

Toen ik aan die groep net begonnen was, dacht ik, ik weet helemaal niets van het

1414

02:39:06,064 --> 02:39:13,836

Jodendom, nul komma nul. Ik was een keer mee geweest naar de synagoge. Dan hoor

1415

02:39:13,836 --> 02:39:19,740

je dus het liturgische Hebreeuws wat je helemaal niets zegt.

1416

02:39:20,490 --> 02:39:32,384

Toen ben ik gaan kijken of er niet één of andere cursus was en heb ik geïnformeerd

1417

02:39:32,384 --> 02:39:43,020

bij de orthodoxie in Amsterdam-Zuid bij dat witte gebouw, vlakbij de VU.

1418

02:39:43,020 --> 02:39:44,140

Boechorststraat.

1419

02:39:44,140 --> 02:39:54,569

Van Boechorststraat. Die hadden alleen cursussen op zondag en toen heb ik bij de Liberaal Joodse Gemeente

1420

02:39:54,569 --> 02:40:04,700

geïnformeerd en die hadden cursussen op doordeweekse avonden. Ik ging veel liever op een doordeweekse

1421

02:40:04,700 --> 02:40:14,931

avond naar een cursus, dan op zondag. Ik vond toen een cursus Sidoer lezen, gegeven door Channa Meijer.

1422

02:40:14,931 --> 02:40:24,765

Dat leek me wel wat. Dus ik ben een cursus Sidoer lezen gaan volgen en het was alsof ik het vroeger

1423

02:40:24,765 --> 02:40:34,797

al gekend moet hebben, het ging zo van een leien dakje. Binnen een jaar kon ik de Sidoer lezen in het

1424

02:40:34,797 --> 02:40:45,326

Hebreeuws zonder het fonetisch ernaast. Ik wist niet altijd wat ik zei, maar ik kan het wel lezen. Tijdens

1425

02:40:45,326 --> 02:40:55,457

die cursus kwam ineens het fantastische idee op om de Bar Mitswa te gaan doen. Naast mij waren er meer

1426

02:40:55,457 --> 02:41:06,185

ouderen die nog nooit hun Bar Mitswa hadden gedaan. Toen zei Channa Meijer, dat is helemaal niks bijzonders,

1427

02:41:06,185 --> 02:41:16,515

want vijftien of zestien jaar geleden heeft David Lilienthal ook wel eens een keer een Bar Mitswa sessie

1428

02:41:16,515 --> 02:41:27,342

gehouden, waarbij mensen dus hun Bar Mitswa op latere leeftijd gedaan hebben. Ik zeg, wat zou dat fantastisch

1429

02:41:27,342 --> 02:41:37,871

zijn om dat te doen. Waarop zij het ging bespreken met David. Daar kwam een hele positieve reactie vandaan

1430

02:41:37,871 --> 02:41:47,704

en ik geloof dat het in 1997 of 1998 was dat ik samen met elf andere ouderen alsnog mijn Bar Mitswa

1431

02:41:47,704 --> 02:41:58,034

gedaan heb. Ik heb niet het hele voor hoofdstuk uit de Thora gelijnd, maar we hebben allemaal een stukje

1432

02:41:58,034 --> 02:42:08,265

uit de Thora gelijnd en heb zodoende alsnog mijn Bar Mitswa gedaan. Afgeladen was de synagoge, er waren

1433

02:42:08,265 --> 02:42:18,397

geen zitplaatsen genoeg, mensen stonden. Zo'n overweldigend feest geweest met wel driehonderdvijftig

1434

02:42:18,397 --> 02:42:28,230

mensen. Maar ja, we waren ook met z'n twaalven. Fantastisch. Toevallig nog een andere Edamse Jood

1435

02:42:28,230 --> 02:42:38,163

die het ook deed, Mick Nolte. Met hem heb ik trouwens nog steeds heel goed contact. Er komt iemand -

1436

02:42:38,163 --> 02:42:38,858

binnen.

1437

02:42:41,670 --> 02:42:49,780

We gaan door. Je ging voor die tijd al skiën en toen kwam je dat Joodse gezin tegen.

1438

02:42:49,780 --> 02:42:49,880

Ja.

1439

02:42:49,880 --> 02:42:58,500

Je ging skiën in Oostenrijk. Ging je voor die tijd ook al naar Israël.

1440

02:42:58,500 --> 02:43:07,504

Nee. Voordat ik die Israëlische familie Zweig in Oostenrijk ontmoette, was ik nog nooit in Israël

1441

02:43:07,504 --> 02:43:16,508

geweest. Ik ontmoette die mensen in 1979 en in 1980 zijn we met z'n viertjes naar Israël gegaan.

1442

02:43:16,508 --> 02:43:25,331

De kinderen waren toen nog elf en dertien of veertien jaar. Daar zijn we toen drie weken geweest.

1443

02:43:25,331 --> 02:43:33,972

We hebben een flat gehuurd vlakbij hun in de buurt en we hebben hele leuke tochten gemaakt, het

1444

02:43:33,972 --> 02:43:42,703

was fantastisch. Die eerste landing in Israël, dan komt er zoiets raars over je. Dan wil je wel

1445

02:43:42,703 --> 02:43:51,526

op de grond gaan liggen en de grond zoenen en waarom? Ja, idee-fixe zeg ik dan maar, maar het was

1446

02:43:51,526 --> 02:44:00,439

een heel emotioneel gevoel, heel emotioneel. Heel bijzonder. Dat vergeet ik nooit, die eerste keer

1447

02:44:00,439 --> 02:44:06,170

dat ik uit het vliegtuig stapte en op Israëlische bodem stond.

1448

02:44:06,850 --> 02:44:14,491

Maar leg me eens uit, tussen je huwelijk en dat bezoek aan Israël, waar was

1449

02:44:14,491 --> 02:44:21,630

de Joodse Marcus? Want je ging niet voor niets naar Israël natuurlijk.

1450

02:44:23,390 --> 02:44:32,835

Laat ik het zo zeggen, ik wist dat ik Jood was. Ik was ontzettend betrokken bij alles

1451

02:44:32,835 --> 02:44:42,837

wat in Israël gebeurde, ook met de oorlogen die er in die periode geweest zijn, slapeloze

1452

02:44:42,837 --> 02:44:52,394

nachten. De hele dag en nacht aan de radio zitten om maar te luisteren hoe het tijdens

1453

02:44:52,394 --> 02:45:01,950

de oorlogen ging. Ik voelde me daar ongelooflijk mee verbonden. Ik heb ook in die tijd

1454

02:45:01,950 --> 02:45:11,396

de neiging gehad om als vrijwilliger naar Israël te gaan. Maar Israël was voor mij

1455

02:45:11,396 --> 02:45:18,620

toch iets anders dan het religieuze Joodse gebeuren in Nederland.

1456

02:45:18,620 --> 02:45:19,570

Ja, ik vraag daar nu dus naar.

1457

02:45:19,570 --> 02:45:29,290

Ik had een huivering voor dat religieuze, omdat je daar een bepaald beeld van hebt. Zeker de

1458

02:45:29,290 --> 02:45:38,800

orthodoxe gemeenschap die heel kenbaar is, zich vertoont met hun pijes, ik weet niet of je

1459

02:45:38,800 --> 02:45:48,415

dat ook een Tallith noemt, maar met hun uiterlijke verschijning. Daar voelde ik me helemaal

1460

02:45:48,415 --> 02:45:58,242

niet bij thuishoren. de mensen deden ook nooit aardig. Ik vond dat niet leuk en had er gewoon

1461

02:45:58,242 --> 02:46:06,590

een huivering tegen, tegen alles wat kerkelijk was. Dat had een beetje mystiek.

1462

02:46:06,590 --> 02:46:11,640

Ga eens naar de niet kerkelijke Joodse Marcus.

1463

02:46:11,640 --> 02:46:21,158

De niet kerkelijke Joodse Marcus, dat was meer een Israëliër dan een religieuze Jood. Ik voelde

1464

02:46:21,158 --> 02:46:30,382

me Jood in de zin van Israël, daar hoor ik bij. [klokkengeluid] Ik ben Israëliër, maar geen

1465

02:46:30,382 --> 02:46:38,920

religieuze Israëliër. Ik voelde me verbonden met Israël en dat was de Joodse Marcus.

1466

02:46:38,920 --> 02:46:44,830

Maar het was niet de oorlog?

1467

02:46:46,870 --> 02:46:57,642

Ja, wel de oorlog in Israël waardoor het steeds kwam, maar niet de oorlog van

1468

02:46:57,642 --> 02:47:08,000

1940/1945 waardoor dat bewust gekomen is. Ik heb ook nooit het gevoel gehad

1469

02:47:08,000 --> 02:47:17,530

te moeten vluchten voor antisemitisme. Ik was een Joodse Nederlander.

1470

02:47:18,890 --> 02:47:24,820

Met een hele sterke sympathie voor de Staat Israël.

1471

02:47:24,820 --> 02:47:32,090

Hoe uitte zich dat je Joodse Nederlander was? Praatte je daarover met je kinderen?

1472

02:47:32,090 --> 02:47:45,379

Nee, niet met mijn kinderen, maar wel als het in de praat te pas kwam. Ik verborg het nooit. Ik had

1473

02:47:45,379 --> 02:47:58,669

het gevoel ergens bij te horen, en dan komt die identiteit. Het gevoel ergens bij te horen was voor

1474

02:47:58,669 --> 02:48:11,824

mij heel belangrijk en in dit geval hoorde ik bij het Jodendom, maar dan wel helemaal separaat van

1475

02:48:11,824 --> 02:48:25,785

het religieuze. Ik geloofde op mijn manier, maar ik had een huivering voor eigenlijk alles wat kerkelijk

1476

02:48:25,785 --> 02:48:37,329

was. Ik kwam ook niet graag in een Katholieke kerk. Ik kwam in geen enkele kerk graag.

1477

02:48:37,330 --> 02:48:38,190

Was je actief in de pro-Israël beweging?

1478

02:48:38,190 --> 02:48:38,350

Nee.

1479

02:48:38,350 --> 02:48:40,130

Niks?

1480

02:48:40,130 --> 02:48:48,887

d Ja, ik deed wel sociaal werk, maar altijd in bestuurlijke functies. Op sportgebied, maar niet

1481

02:48:48,887 --> 02:48:58,014

anderszins, dat was weer een brug te ver. Ik was mateloos geïnteresseerd, maar ik ben nooit actief

1482

02:48:58,014 --> 02:49:06,956

geweest. Dat zou dan altijd in Nederland plaatsvinden en dan heb je toch weer met het Nederlandse

1483

02:49:06,956 --> 02:49:16,083

Jodendom te maken en daar was ik helemaal niet in ingevoerd. Daar kende ik ook verder niemand, want

1484

02:49:16,083 --> 02:49:25,486

met die schoolmaatjes van vroeger had ik ook helemaal geen contact meer. Eigenlijk is dat pas gekomen,

1485

02:49:25,486 --> 02:49:34,890

enerzijds door Michel Waterman, anderzijds door de gespreksgroep bij Sinai Ambulant. Daar is eigenlijk

1486

02:49:34,890 --> 02:49:43,740

alle schroom van me afgevallen en ben ik me steeds meer Jood gaan voelen. Ik wil ook niet alleen

1487

02:49:43,740 --> 02:49:53,328

het gevoel hebben dat Israël mijn land is, maar ik wil ook bij het Jodendom in Nederland meer contacten

1488

02:49:53,328 --> 02:50:02,178

en dat is me uitstekend bevallen. Wat ook een enorme omslag geweest is, en dat herinner ik me nu

1489

02:50:02,178 --> 02:50:11,304

ineens, ik ben zo ontzettend kwaad geweest toen de Drie van Breda vrijgelaten werden. Zo ontzettend

1490

02:50:11,304 --> 02:50:20,339

boos. Ik had nog nooit in mijn leven geprotesteerd, maar uit machteloze woede stond ik toen op het

1491

02:50:20,339 --> 02:50:29,097

Jonas Daniel Meijerplein, voor het eerst van mijn leven. Dat is met geen pen te beschrijven. Ik

1492

02:50:29,097 --> 02:50:38,224

weet niet hoe lang dat alweer geleden is, dat zal ook wel weer dertig of veertig jaar geleden zijn.

1493

02:50:38,224 --> 02:50:47,903

Ik was zo boos op Van Agt en consorten. Het was ook een geweldige confrontatie met de Joodse gemeenschap,

1494

02:50:47,903 --> 02:50:57,030

en dat deed me goed, dat ik niet alleen in mijn woede stond. En dat is gegroeid. Het is gewoon heel

1495

02:50:57,030 --> 02:50:58,690

langzaam gegroeid.

1496

02:50:58,690 --> 02:51:00,540

Je hoorde dat er een demonstratie was en je ging?

1497

02:51:00,540 --> 02:51:09,775

Ja, ik ging. Ik moest. Ik heb er nog geen spijt van. En ik hoor nog een Joodse man schreeuwen,

1498

02:51:09,775 --> 02:51:18,716

vrij, onmiddellijk vrij, die mensen moeten vrij, hier nu, op dit moment [lacht]. Met andere

1499

02:51:18,716 --> 02:51:28,147

woorden, dan kan ik ze zelf eigenhandig de nek omdraaien. Zo erg was dat. Ik heb daar veel steun

1500

02:51:28,147 --> 02:51:37,285

in gevonden, dat je niet alleen bent in je woede, maar dat er meer zo zijn. Maar toen kwam er

1501

02:51:37,285 --> 02:51:46,324

een machteloosheid over me die met geen pen te beschrijven is. Dan krijg ik nog weer, als ik

1502

02:51:46,324 --> 02:51:55,755

eraan denk, en zeker als ik hoor hoe Van Agt zich opstelt ten opzichte van de Joodse gemeenschap

1503

02:51:55,755 --> 02:52:05,187

en het Palestijnse volk. Dan projecteer ik dat op die periode en dan denk ik, nou weet ik waarom

1504

02:52:05,187 --> 02:52:15,111

ze zo nodig vrij moesten. Heel slecht gedacht misschien, maar dat ga je dan onmiddellijk associëren,

1505

02:52:15,111 --> 02:52:20,219

want voor mij is het zo langzamerhand antisemitisch.

1506

02:52:20,220 --> 02:52:24,680

Maar dat was je eerste oorlogse daad, zal ik maar zeggen.

1507

02:52:24,680 --> 02:52:28,110

Er was toen geen oorlog.

1508

02:52:28,110 --> 02:52:28,110

Nee, precies.

1509

02:52:28,110 --> 02:52:28,650

Dat was mijn eerste jaar.

1510

02:52:28,650 --> 02:52:30,370

Duidelijk te maken ook met de Tweede Wereldoorlog.

1511

02:52:30,370 --> 02:52:36,823

Precies, ja. Toen ben ik mij daar echt heel intensief mee bezig

1512

02:52:36,823 --> 02:52:42,560

gaan houden en ben er ook echt heel beroerd van geweest.

1513

02:52:42,560 --> 02:52:43,910

Weer depressie?

1514

02:52:43,910 --> 02:52:45,350

Ja.

1515

02:52:48,190 --> 02:52:56,490

Tot je bij de Stichting Sobibor kwam, waren er helemaal geen activiteiten rond de oorlog?

1516

02:52:56,490 --> 02:53:02,900

Nee, maar ik zit niet in de stichting, ik ben een vriend.

1517

02:53:02,900 --> 02:53:02,900

Nee.

1518

02:53:02,900 --> 02:53:12,951

Zo langzamerhand begin ik wat werk te doen voor ze, dat vind ik best wel leuk. Ik heb wel ander werk

1519

02:53:12,951 --> 02:53:22,500

gedaan. Toen ik mijn Bar Mitswa gedaan heb, ben ik ook lid geworden van de LJG, zelfs daarvoor.

1520

02:53:22,500 --> 02:53:23,250

Liberaal Joodse Gemeente.

1521

02:53:23,250 --> 02:53:32,120

Ja, Liberaal Joodse Gemeente. En na een jaar vroegen ze mij of ik penningmeester wilde worden van het

1522

02:53:32,120 --> 02:53:40,991

studiecentrum voor Jodendom voor volwassenen. Daar heb ik ja tegen gezegd. Toen ben ik penningmeester

1523

02:53:40,991 --> 02:53:49,862

geworden, dus ik volgde ook al die vergaderingen over volwassen onderwijs. Dat vond ik een hele leuke

1524

02:53:49,862 --> 02:53:58,821

tijd. Daarnaast werd ik gevraagd om penningmeester te worden van de Folkertsma Stichting in Hilversum.

1525

02:53:58,821 --> 02:54:07,428

Daar heb ik ook ja tegen gezegd. Ik had toen binnen het Jodendom, binnen de kortst mogelijke tijd,

1526

02:54:07,428 --> 02:54:16,211

twee bestuurlijke functies, en dan leer je toch ook meer Joden kennen. Je leert met elkaar omgaan en

1527

02:54:16,211 --> 02:54:24,906

het aller plezierigst vond ik de mate van intelligentie. Kijk, ik ben zelf niet academisch gevormd,

1528

02:54:24,906 --> 02:54:33,689

maar dat hele bestuur was academisch gevormd. En ook nog een keer bij het studiecentrum, op één of

1529

02:54:33,689 --> 02:54:42,297

twee na. Ik keek altijd als een berg op tegen iemand die een universitaire studie gedaan had, want

1530

02:54:42,297 --> 02:54:50,904

dat was zo ver bij me vandaan. Maar dan merk je toch gauw dat het best meevalt en dat het soms wel

1531

02:54:50,904 --> 02:54:59,775

eens andersom is. Dat ik denk, Jezus, heb jij nou een universitaire studie gehad? Het ei van Columbus

1532

02:54:59,775 --> 02:55:08,382

ligt voor je neus. Maar goed, dat heeft me heel erg goed gedaan, laat ik het zo zeggen. En nu nog,

1533

02:55:08,382 --> 02:55:17,429

ik doe nog een aantal werkzaamheden. Door die Folkertsma Stichting leerde ik Sasja Martel kennen.
Sasja

1534

02:55:17,429 --> 02:55:26,036

Martel was daar de zakelijk leider, onder Yehuda Kena, Ashkenazy. We hebben toen als bestuur ruzie

1535

02:55:26,036 --> 02:55:34,907

gekregen met Yehuda op grond van het feit dat Yehuda vond dat de studenten belangrijker waren dan het

1536

02:55:34,907 --> 02:55:43,690

bestuur. Het is toen in ieder geval gebarsten. Sasje heeft ontslag gekregen en daardoor zijn wij als

1537

02:55:43,690 --> 02:55:52,297

voltallig bestuur opgestapt. Binnen een half jaar had ik Sasja aan de telefoon en die zegt, Marco,

1538

02:55:52,297 --> 02:56:00,905

ik ben nog steeds zonder werk, maar ik heb een idee, kunnen we daarover praten? Ik zeg, natuurlijk

1539

02:56:00,905 --> 02:56:09,512

en toen zijn we gaan praten. Zij kwam met het idee om een Joods Hospice te gaan opzetten. Ze vroeg

1540

02:56:09,512 --> 02:56:18,383

of ik dat financieel bestuurlijk wilde gaan begeleiden? Daar heb ik onmiddellijk ja tegen gezegd, dat

1541

02:56:18,383 --> 02:56:22,160

was in 2002. Er staat een prachtig huis nu.

1542

02:56:22,160 --> 02:56:22,540

Ja, aan de Amstelveenseweg.

1543

02:56:22,540 --> 02:56:31,165

Aan de Amstelveenseweg. Ik ben nog steeds penningmeester, tot 31 december. We hadden nul komma

1544

02:56:31,165 --> 02:56:39,791

nul. Ik heb de eerste duizend euro gestort, dat weet ik nog wel, om de eerste kosten te kunnen

1545

02:56:39,791 --> 02:56:48,326

betalen. Er staat nu een fantastisch pand met een nagenoeg volledige bezetting. Het existeert

1546

02:56:48,326 --> 02:56:56,676

geweldig. Er zijn zestig vrijwilligers aan het werk. Ik ben er apetrots op. Ik treed alleen

1547

02:56:56,676 --> 02:57:05,761

wel af op 31 december. Het doel is bereikt en voor de voortgang moet maar een andere penningmeester

1548

02:57:05,761 --> 02:57:11,910

het van me overnemen. Maar ik heb daar heel, heel hard aan gewerkt.

1549

02:57:11,910 --> 02:57:16,022

Weet je dat je eigenlijk heel weinig hebt verteld over die twintig

1550

02:57:16,022 --> 02:57:19,200

jaar. Het lijkt wel alsof je die overgeslagen hebt?

1551

02:57:19,200 --> 02:57:21,670

Ja, maar toen was ik ook ziek.

1552

02:57:21,670 --> 02:57:23,880

Toen was je ziek natuurlijk.

1553

02:57:26,760 --> 02:57:29,530

Je viel van depressie naar depressie naar depressie.

1554

02:57:29,530 --> 02:57:36,650

Toen was ik ziek. Ik heb me staande gehouden, maar daar is ook alles mee gezegd.

1555

02:57:36,650 --> 02:57:37,350

Ja, sorry.

1556

02:57:38,890 --> 02:57:39,840

Ik ben me dat bewust hoor.

1557

02:57:39,840 --> 02:57:43,540

Ik kwam thuis eten en om half acht lag ik in bed.

1558

02:57:43,540 --> 02:57:43,540

Ja.

1559

02:57:43,540 --> 02:57:52,530

Ik was ziek. Ik ben zeker twintig, vijftwintig jaar ziek geweest.

1560

02:57:53,490 --> 02:57:54,470

Allemachtig.

1561

02:57:54,470 --> 02:57:57,230

Want de medicatie die ik nu heb bestond ook niet.

1562

02:57:57,230 --> 02:57:59,850

Nee, die pillen zijn allemaal nieuw.

1563

02:57:59,850 --> 02:58:05,930

Die bestond niet en door die medicatie en de therapie ben ik een heel ander mens geworden.

1564

02:58:05,930 --> 02:58:12,120

Wil je nog iets vertellen over hoe het bij je opkwam dat je naar Sobibor wilde gaan?

1565

02:58:12,120 --> 02:58:12,910

Ja.

1566

02:58:12,910 --> 02:58:19,170

Daar zit natuurlijk de oorsprong van alles wat er met je is gebeurd.

1567

02:58:19,470 --> 02:58:23,480

Wil je dat verhaal rustig nog een keer vertellen?

1568

02:58:23,480 --> 02:58:25,600

Wat ik net al verteld heb?

1569

02:58:25,600 --> 02:58:27,750

Ja, maar dat ging heel snel.

1570

02:58:27,750 --> 02:58:36,988

Het ging heel snel, oké. Ik had al heel jong het gevoel, al bij mijn eerste therapie eind zestiger

1571

02:58:36,988 --> 02:58:46,320

jaren, dat ik naar de plek zou willen waar mijn ouders vermoord zijn. Ik wil weten hoe het daar was,

1572

02:58:46,320 --> 02:58:55,745

want je fantaseert daarover. Was het in een bos, was het een open plek? Ik wil weten hoe het daar was

1573

02:58:55,745 --> 02:59:05,170

en dat gevoel had ik dus al op vrij jonge leeftijd. In de loop der jaren is dat gevoel steeds sterker

1574

02:59:05,170 --> 02:59:14,409

geworden. Er was altijd een drempel. De eerste drempel was de Valeriuskliniek. Jongen, alsjeblieft,

1575

02:59:14,409 --> 02:59:23,834

begin er niet aan. Het middel is veel erger dan de kwaal, je weet niet half hoe je daar vandaan komt.

1576

02:59:23,834 --> 02:59:33,539

De tweede drempel was de kliniek van Bastiaans. Niet doen, helemaal verkeerd, word je alleen maar zieker

1577

02:59:33,539 --> 02:59:43,710

van, niet doen, laat het rusten, probeer daar zo min mogelijk aan te denken, het helpt toch niet, enzovoorts.

1578

02:59:43,710 --> 02:59:53,229

Bij Sinai Ambulant zei de psychiater in eerste instantie, je mag gaan en ik weet dat je wilt, maar pas

1579

02:59:53,229 --> 03:00:02,654

als ik het zeg. Je moet van mij verlof hebben. Als je van mij geen toestemming krijgt, ga je niet. Ik

1580

03:00:02,654 --> 03:00:12,546

heb niet op die toestemming gewacht. Op een gegeven moment werd het verlangen zo hevig, mede ook ingegeven

1581

03:00:12,546 --> 03:00:22,157

door de groep waar ik in zat. [klokkengeluid] Ik moest gewoon gaan. Ik kan het niet verklaren, het kwam

1582

03:00:22,157 --> 03:00:31,489

van binnenuit. Die aantrekkingskracht naar die plek was zo verschrikkelijk groot. Ik kende mijn neef

1583

03:00:31,489 --> 03:00:41,381

toen en ik wilde absoluut niet met een groep, want als ik ga wil ik daar alleen zijn. Ik wil niet afgeleid

1584

03:00:41,381 --> 03:00:50,899

worden, ik wil niet begeleid worden. Ik wil geen vreemden om me heen. Ik wil daar alleen zijn met mijn

1585

03:00:50,899 --> 03:01:00,605

gevoelens zonder invloed van vreemden of andere derden, anders dan mijn naaste familie. Ik heb een datum

1586

03:01:00,605 --> 03:01:09,936

geprikt en ik zeg, wie mee gaat, gaat mee. Desnoods ga ik alleen, maar ik ga. Riet zei onmiddellijk,

1587

03:01:09,936 --> 03:01:20,015

ik ga met je mee. Ik heb mijn neef gebeld en gezegd dat hij het zelf moest weten, maar dat ik het hartstikke

1588

03:01:20,015 --> 03:01:29,346

leuk zou vinden als hij en zijn vrouw mee zouden gaan, maar ik ga sowieso. Hij hoefde geen minuut na

1589

03:01:29,346 --> 03:01:38,678

te denken, hij zegt, Marco ik ga met je mee. En toen zijn we vanuit Tilburg naar Sobibor vertrokken.

1590

03:01:38,678 --> 03:01:48,010

Wij hebben de eerste nacht in Berkel-Enschot geslapen, zonder dat zij het wisten. We hadden daar een

1591

03:01:48,010 --> 03:01:57,529

hotelletje genomen. Ik had ze gezegd dat wij om negen uur bij hun zouden zijn en dat vonden ze al gek,

1592

03:01:57,529 --> 03:02:06,954

maar we waren daar precies om negen uur en ze stapten in. Toen vertelde ik dat we om de hoek geslapen

1593

03:02:06,954 --> 03:02:16,845

hadden zonder dat ze het wisten. We zijn we in de auto gestapt en zijn door West-Duitsland, Oost-Duitsland

1594

03:02:16,845 --> 03:02:26,270

en Polen gereden. We hebben die tocht gemaakt naar Sobibor. Ik vertelde je al dat de stemming omsloeg

1595

03:02:26,270 --> 03:02:35,602

van halleluja tot heel emotioneel, althans binnen mij. Papa, mama, ik ben zo bij jullie. Toen kwamen

1596

03:02:35,602 --> 03:02:45,214

we in het plaatsje Sobibor, want Sobibor is Sobibor, maar het kamp Sobibor is helemaal niet in Sobibor,

1597

03:02:45,214 --> 03:02:54,733

dat ligt er een stuk buiten. We konden het absoluut niet vinden. We waren daar aan het rijden door die

1598

03:02:54,733 --> 03:03:03,971

bossen en het staat ook verder heel slecht aangegeven. We komen weer bij een paar huisjes en ik zie

1599

03:03:03,971 --> 03:03:13,489

daar een man lopen en ik zeg, wij willen naar Sobibor, naar het kamp Sobibor. Ja, zegt hij, dat is een

1600

03:03:13,489 --> 03:03:22,821

beetje ingewikkeld, maar hij zegt, ik loop wel vooruit, rijden jullie maar achter me aan. En toen is

1601

03:03:22,821 --> 03:03:32,620

hij voor de auto gaan lopen. Het was misschien twee- of driehonderd meter en hij is over een spoorbaantje

1602

03:03:32,620 --> 03:03:41,951

gelopen, rechtsaf en hier is het. Dus we waren daar tussen de middag om een uur of twaalf, één, ik

1603

03:03:41,951 --> 03:03:51,470

weet het niet meer precies. Het was een grauwe dag. Je hebt rechts dat stationnetje, we hadden de auto

1604

03:03:51,470 --> 03:04:00,802

geparkeerd en we zagen daar huisje staan, dat wachthuisje wat nu dan een museumpje is. Ik zeg, er is

1605

03:04:00,802 --> 03:04:10,040

nog een museum ook, laten we daar eerst eens eventjes aankloppen. Het was gesloten, maar er zat wel

1606

03:04:10,040 --> 03:04:19,652

iemand. Wij in onze gebrekkige taal vertellen dat wij helemaal uit Holland komen, of we even het museum

1607

03:04:19,652 --> 03:04:29,077

mochten zien. Daar was geen sprake van. Het was tot twaalf uur open en het was al gesloten. We kregen

1608

03:04:29,077 --> 03:04:38,502

niet de kans om daarbinnen te komen. Dat was op zich natuurlijk een beetje teleurstellend. Wisten wij

1609

03:04:38,502 --> 03:04:47,834

veel wat er in dat museum te zien was. Achteraf blijkt dat het dus niet zo gek veel voorstelde. Maar

1610

03:04:47,834 --> 03:04:57,446

goed, we hadden de auto geparkeerd en toen hebben we die lange weg gelopen naar de asberg. Het was toen

1611

03:04:57,446 --> 03:05:06,778

nog een andere asberg dan tegenwoordig. Hij is nu helemaal gerenoveerd, maar toen was het gewoon een

1612

03:05:06,778 --> 03:05:16,016

asheuvel. Wat je tegenwoordig ook niet meer ziet is een glazen kastje met knekels erin. Dat vond ik

1613

03:05:16,016 --> 03:05:25,721

eigenlijk heel vervelend, niet prettig om te zien. Dat hadden ze ook niet moeten doen, vind ik, althans.

1614

03:05:25,721 --> 03:05:35,146

Voor ons soort niet, want het zijn toch menselijke beenderen en ik vind het een beetje respectloos en

1615

03:05:35,146 --> 03:05:35,986

luguber.-

1616

03:05:35,800 --> 03:05:35,800

Heel confronterend.

1617

03:05:35,800 --> 03:05:44,803

Heel confronterend dat kastje, godzijdank is het er niet meer. Riet vroeg heel tactisch, moeten we meelopen

1618

03:05:44,803 --> 03:05:53,471

of niet? Ik zeg, nee, ik wil alleen zijn. Dus ik ben alleen vooruit gelopen. Max achter me aan. We zijn

1619

03:05:53,471 --> 03:06:01,885

twee kanten opgegaan en die gevoelens die je dan hebt, voor het eerst aan het graf van je ouders. Zo

1620

03:06:01,885 --> 03:06:10,384

zag ik het. En of het nou echte as is of die as op een andere plek ligt, dat maakt voor mij niet uit.

1621

03:06:10,384 --> 03:06:19,052

Voor mij is die berg het graf van mijn ouders. Toen kreeg ik het vreselijk te kwaad. Daar komt nog bij,

1622

03:06:19,052 --> 03:06:27,887

op dat moment hoorde je net in de verte een treintje, de fluit gaan, ook dat nog, en toen die zonnestraal

1623

03:06:27,887 --> 03:06:36,807

en het tegenkomen van Max. Het huilen met elkaar, heel verdrietig zijn. Toch weer teruggelopen, uiteraard.

1624

03:06:36,807 --> 03:06:45,137

We zijn er niet al te lang geweest. Ik denk dat we bij elkaar misschien een uurtje geweest zijn. We

1625

03:06:45,137 --> 03:06:53,720

wisten ook heel weinig van dat kamp. We wisten niet hoe het verder in elkaar zat, maar die asberg, dat

1626

03:06:53,720 --> 03:07:02,304

was het voor mij. We zijn toen in de auto gestapt en naar Warschau gereden. Daar zouden we dan een dag

1627

03:07:02,304 --> 03:07:10,971

blijven om bij te komen. Dus we hebben twee nachten in Warschau geslapen en wat daar nou weer gebeurde,

1628

03:07:10,971 --> 03:07:19,975

los van het feit dat ik onderweg een bekeuring krijg vanwege te hard rijden. Want ik wilde zo snel mogelijk

1629

03:07:19,975 --> 03:07:28,474

een hotel zien te vinden in Warschau. Ik heb die bekeuring op straat nog af kunnen kopen voor vijftig

1630

03:07:28,474 --> 03:07:37,057

procent van wat hij vroeg, over corruptheid gesproken. We zitten in Warschau, we hebben daar geslapen.

1631

03:07:37,057 --> 03:07:45,724

We hadden een heerlijk hotel en de volgende ochtend gaan we Warschau in. Ik vind Warschau helemaal geen

1632

03:07:45,724 --> 03:07:46,649

leuke stad.

1633

03:07:46,650 --> 03:07:46,770

Nee.

1634

03:07:46,770 --> 03:07:56,143

Ik vind Polen ook geen leuke mensen, behoudens enkele uitzonderingen, maar dat even terzij. We

1635

03:07:56,143 --> 03:08:05,617

gaan naar de plek waar het getto van Warschau is geweest en daar staat nog een synagoge. Max en

1636

03:08:05,617 --> 03:08:14,891

ik lopen zo naar die synagoge toe, want we wilden daar gewoon eens kijken hoe die synagoge er

1637

03:08:14,891 --> 03:08:24,365

uitzag. En we passeren een man en we zijn hem voorbij en die man roept ons na, ich hasse Juden.

1638

03:08:24,365 --> 03:08:33,839

Een dag daarvoor zijn we in Sobibor geweest. We trekken allebei lijkwit weg. We lopen door van,

1639

03:08:33,839 --> 03:08:43,512

pak jij hem of pak ik hem, maar we bleven lopen. We hebben het er later [lacht] nog wel vaak over

1640

03:08:43,512 --> 03:08:53,185

gehad, dat als hij alleen geweest was of ik alleen geweest was, dat ik niet voor mezelf ingestaan

1641

03:08:53,185 --> 03:09:03,157

had. Maar doordat we met z'n tweeën waren zijn we blijven lopen. Ik had dat nog nooit meegemaakt,

1642

03:09:03,157 --> 03:09:12,830

zoiets. Nog nooit. En uitgerekend daar, een dag later, ich hasse Juden. Wat een verhaal ook weer,

1643

03:09:12,830 --> 03:09:22,703

en waarom, denk je dan. Waarom zegt hij dat nou niet tegen een ander [lacht] die daar ook toevallig

1644

03:09:22,703 --> 03:09:27,489

loopt. Nee, tegen ons die net uit Sobibor komen.

1645

03:09:27,720 --> 03:09:28,980

Maar goed.

1646

03:09:28,980 --> 03:09:31,570

Richting het getto van Warschau zijn vaak Joden.

1647

03:09:31,570 --> 03:09:41,327

Ja. En we zijn daar ontzettend aardig ontvangen. We hebben een kijkje genomen in het oude sjoeltje en

1648

03:09:41,327 --> 03:09:51,181

zijn die dag echt lekker bijgekomen. Het was ook redelijk weer. We hebben Warschau een beetje bekeken.

1649

03:09:51,181 --> 03:10:01,518

Je hebt daar nog van die stalletjes met toch wel veel beeldjes van Joodse mannetjes en dat soort dingetjes.

1650

03:10:01,518 --> 03:10:11,566

We hebben ons die dag best wel weer geamuseerd, we zijn lekker op verhaal gekomen en in twee dagen terug

1651

03:10:11,566 --> 03:10:21,420

gereden. Ik heb hun in Tilburg afgezet en wij zijn doorgereden naar Edam. Ik voelde me in die week, de

1652

03:10:21,420 --> 03:10:31,080

eerste twee, drie dagen toch wel aangedaan, maar toen dat begon weg te ebben, kreeg ik een uitermate

1653

03:10:31,080 --> 03:10:38,230

plezierig gevoel. Ik was bevrijd. Ik was bij mijn vader en moeder geweest.

1654

03:10:38,230 --> 03:10:38,230

Ja.

1655

03:10:38,230 --> 03:10:49,460

Ik had gedag gezegd, ze wisten dat ik kwam. Ik had afscheid genomen. Ik was gelukkig.

1656

03:10:49,460 --> 03:10:55,860

We zitten hier ook vanwege de aanloop naar het Demjanjuk proces.

1657

03:10:55,860 --> 03:10:56,140

Ja.

1658

03:10:56,140 --> 03:10:58,770

Hoe ben je in die groep beland?

1659

03:10:58,770 --> 03:11:05,470

Omdat ik gebeld ben. Ik ben gebeld door Rozette Kats.

1660

03:11:05,470 --> 03:11:07,000

En hoe kende zij jou?

1661

03:11:07,000 --> 03:11:16,595

Ik kende Rozette Kats van een Sobibor-reis. Nadat ik de eerste keer in Sobibor was geweest heb ik gezegd,

1662

03:11:16,595 --> 03:11:26,281

het is goed zo, ik hoef nooit meer. Toen kwam de mogelijkheid om een steen te plaatsen met een gedenkplaat

1663

03:11:26,281 --> 03:11:35,237

en een boom aan de Gedenkklan en dat heb ik onmiddellijk gedaan voor mijn ouders. Dan wilde ik ook

1664

03:11:35,237 --> 03:11:44,192

weten hoe dat geworden was. Toen ben ik lid geworden van de Stichting Sobibor en ben ik met hun de

1665

03:11:44,192 --> 03:11:53,513

eerste keer meegegaan naar Sobibor om te kijken hoe de steen voor mijn ouders met die gedenktekst daar

1666

03:11:53,513 --> 03:12:02,651

lag. Ik ben dus drie dagen met die groep geweest. Dat was top, was werkelijk top. Daar was bijna het

1667

03:12:02,651 --> 03:12:11,698

hele bestuur van de Sobibor Stichting bij. Ik had een goed contact met Rozette en met Jetje Manheim

1668

03:12:11,698 --> 03:12:17,730

en met, hoe heet die jongeman, die pas afgestuurd is in theologie?

1669

03:12:17,730 --> 03:12:19,100

Alwin.

1670

03:12:19,100 --> 03:12:29,999

Alwin, ook een hele fijne vent. Dat was nu vier jaar geleden en mijn dochter was mee, die tweede keer.

1671

03:12:29,999 --> 03:12:40,793

We kregen we de mogelijkheid om namen voor te lezen bij de asberg voordat het Kaddish gezegd werd.
Ik

1672

03:12:40,793 --> 03:12:51,586

zei een aantal namen. Ik had afgesproken met Judith dat zij de ene helft zou doen en ik de andere. Ik

1673

03:12:51,586 --> 03:13:02,486

deed de eerste helft en ik noem onder andere voor mijn vader Levi de Groot, voor mijn moeder Henriette

1674

03:13:02,486 --> 03:13:13,813

de Groot-Roozendaal en voor mijn ongeboren broertje of zusje. En toen begon Judith min of meer te krijsen,

1675

03:13:13,813 --> 03:13:24,927

want dat wist ze helemaal niet. Dat hadden we nooit verteld, dat mijn moeder zwanger was. Dus zij hilde

1676

03:13:24,927 --> 03:13:31,980

onbedaarlijk. En nu wil ik een steentje voor dat ongeboren kindje.

1677

03:13:31,980 --> 03:13:33,240

De schat.

1678

03:13:33,680 --> 03:13:38,963

We zijn toen het jaar daarop weer geweest en nu ligt er een steentje naast de grote

1679

03:13:38,963 --> 03:13:43,610

steen. Een wat kleinere steen voor het ongeboren kindje, fantastisch hè?

1680

03:13:43,610 --> 03:13:44,430

Lief.

1681

03:13:44,430 --> 03:13:49,337

Fantastisch, vandaar ook dat je mij ziet staan bij twee

1682

03:13:49,337 --> 03:13:53,710

steentjes, een grotere steen en een kleine steen.

1683

03:13:55,310 --> 03:14:04,720

Ik heb daar een heel goed contact mee gekregen. Toen vroeg Rozette of het ook niet eens iets voor mij

1684

03:14:04,720 --> 03:14:14,131

zou zijn om gastspreker te worden op scholen. Ik zeg, ik sta niet te springen, maar ik denk dat ik er

1685

03:14:14,131 --> 03:14:23,448

een goede zaak mee doe, dus ik ga dat doen. Ik heb me dus opgegeven. Daarnaast ben ik ook nog op een

1686

03:14:23,448 --> 03:14:33,325

dag geweest in Westerbork. Ik was nog nooit in Westerbork geweest. Het was op de dag dat ze al die sessies

1687

03:14:33,325 --> 03:14:42,549

hadden. Ik weet niet of je daar ook geweest bent, met dat toneelstuk. Dat was een fantastische dag.

1688

03:14:42,549 --> 03:14:51,774

Het contact met Rozette is toen wat intensiever geworden. Zij belde mij een aantal weken geleden en

1689

03:14:51,774 --> 03:15:01,184

vertelde toen van dat proces. Ze zei, we zoeken Nebenkläger en vertelde wat ze hiermee bedoelde, wil

1690

03:15:01,184 --> 03:15:10,595

je dat? Ik hoefde geen seconde na te denken, ik zeg, ja, ik heb geen keus. Ik heb geen keus. Als mijn

1691

03:15:10,595 --> 03:15:20,844

ouder een graf hadden zouden ze zich erin omdraaien als ik dit voor hun niet doe. Ik moet mezelf uitschakelen,

1692

03:15:20,844 --> 03:15:30,255

dat moet ik voor hun doen. Dat is toch het minste wat ik kan doen. Dus ik heb onmiddellijk ja gezegd,

1693

03:15:30,255 --> 03:15:39,852

ik hoefde er niet eens over na te denken. Ik heb ook niet aan de consequenties gedacht. Ik doe het voor

1694

03:15:39,852 --> 03:15:49,170

papa en mama en dat moet ik absoluut. Zodoende ben ik nu Nebenkläger. [klokkengeluid] Vraag me niet

1695

03:15:49,170 --> 03:15:59,046

of ik het plezierig of onplezierig vind, het kommt niet im Frage, sorry dat ik het in het Jiddisch uitdruk

1696

03:15:59,046 --> 03:16:08,457

[lacht]. Ik moet het doen. Ik zag wel een beetje op tegen het gesprek met Duitse advocaten, hoewel ik

1697

03:16:08,457 --> 03:16:17,775

redelijk Duits spreek. Ik spreek beter Duits dan Engels. Een paar weken geleden toen jij er ook was,

1698

03:16:17,775 --> 03:16:27,185

die woensdag, kreeg ik 's middags een leverpunctie, vandaar dat ik zo vroeg weg moest. Ik kwam toen

1699

03:16:27,185 --> 03:16:36,689

in contact met Herr Kleidermann, want ik zit in zijn groepje, en ik zeg, ik moet weg, maar ik wil even

1700

03:16:36,689 --> 03:16:46,193

met u praten. Hij begint zo te vertellen en ik vraag aan hem, waarom doet u dit werk? Waarop hij zegt,

1701

03:16:46,193 --> 03:16:55,697

ja, maar ik heb ook een hele hoop familie verloren. Ik denk, o God, nee toch. Hij zegt, ja, mijn vader

1702

03:16:55,697 --> 03:17:05,108

was Joods. Toen was helemaal het ijs gebroken [lacht] en daar was ik zo blij mee. Het klikt geweldig.

1703

03:17:05,108 --> 03:17:14,425

Ik had hem vanmorgen nog aan de telefoon om het één en ander door te spreken. Ik heb een heel goed

1704

03:17:14,425 --> 03:17:23,743

contact met hem. Die weerstand tegenover hem als Duitse advocaat is helemaal bij me weggenomen, maar

1705

03:17:23,743 --> 03:17:32,967

ook de weerstand tegenover de anderen, want ze staan zo achter onze zaak. Ook die Nestler, ik draag

1706

03:17:32,967 --> 03:17:42,378

ze nu een beetje op handen. Ik vind het fantastisch dat ze dit op zich nemen, dat ze hun nek hiervoor

1707

03:17:42,378 --> 03:17:43,310

uitsteken.

1708

03:17:44,450 --> 03:17:44,520

Ja.

1709

03:17:44,520 --> 03:17:55,014

Dat vind ik echt geweldig. Dat vond ik een leuke bijkomstigheid ten opzichte van mijn eerste angstige

1710

03:17:55,014 --> 03:18:05,404

gevoel om te contacten met Duitse advocaten. Zo zie je maar. Wat zei nou mijn pleegvader altijd? Men

1711

03:18:05,404 --> 03:18:14,860

lijdt het meest voor het lijden wat men vreest, en dat is een waarheid als een koe [lacht].

1712

03:18:15,420 --> 03:18:21,060

Luister, we zijn heel lang met elkaar bezig, is er nog iets wat je wilt vertellen?

1713

03:18:21,060 --> 03:18:26,760

Het kan altijd nog.

1714

03:18:26,760 --> 03:18:36,085

Ik heb dat ook in het kleine boekje geschreven. Er is nog één ding wat ik vertellen wil en wat ik

1715

03:18:36,085 --> 03:18:45,694

heel belangrijk vind en dat ik mij ook weer afvraag, hoe kan het mogelijk zijn? Ik heb je verteld over

1716

03:18:45,694 --> 03:18:55,020

Levi de Groot die ik ontmoet heb bij Hollandia-Kattenburg. Toeval? Het moest zo zijn. En zo zijn er

1717

03:18:55,020 --> 03:19:04,817

meer ontmoetingen geweest waarvan je dat kunt zeggen. Mijn neef die belt, vijftien jaar geleden, toeval?

1718

03:19:04,817 --> 03:19:14,237

Het moest zo zijn. Het zal nu vijftientig jaar geleden zijn en ik moest een tenniswedstrijd spelen

1719

03:19:14,237 --> 03:19:24,034

hier in Volendam op ons eigen tenniscomplex. We spelen tegen DDV uit Amsterdam. Dat is de club die naast

1720

03:19:24,034 --> 03:19:33,548

het stadion zit en DDV heeft een heleboel Joodse leden. Judith Salomé gaf daar ook les. Ik kom tegen

1721

03:19:33,548 --> 03:19:43,156

een man te spelen die zeker tien jaar ouder is. Het is op zo'n uitwisselingstoernooitje en je speelt

1722

03:19:43,156 --> 03:19:52,671

op tijd tegen elkaar en ik speel tegen die man, vraag me niet meer of ik gewonnen verloren heb. Na de

1723

03:19:52,671 --> 03:19:58,700

wedstrijd zitten we aan de bar en hij zegt, Marco, ben jij Jood?

1724

03:20:00,780 --> 03:20:09,115

Hij zegt, Marco, ben jij Jood? Ik zeg, ja, hoe weet jij dat? Ja, zegt hij, jij draagt een Magen David.

1725

03:20:09,115 --> 03:20:17,450

Ach, ik wist niet dat je dat gezien had. Ik zeg, jij soms ook? Ja, ik ook. Bob van de Berg heette hij.

1726

03:20:17,450 --> 03:20:25,867

Ik zeg heette, want hij is inmiddels dood. En ik vraag, hoe ben jij de oorlog doorgekomen, want je bent

1727

03:20:25,867 --> 03:20:34,121

toch wel een stukje ouder dan ik. Toen vertelde hij zijn verhaal. Hij zat op de trein om afgevoerd te

1728

03:20:34,121 --> 03:20:42,375

worden en is van de rijdende trein gesprongen en heeft zich in de bossen schuil kunnen houden. Hij is

1729

03:20:42,375 --> 03:20:50,465

geholpen door Duitsers en is zo de oorlog doorgekomen. Hij zegt, hoe ben jij de oorlog doorgekomen?

1730

03:20:50,465 --> 03:20:58,719

Ik zeg, mijn vader werkte bij Hollandia-Kattenburg en ik zie hem verstarren. Hollandia-Kattenburg, je

1731

03:20:58,719 --> 03:21:07,217

heet De Groot. Jij bent toch geen zoon van Levi de Groot? Ik zeg, ja, ik ben een zoon van Levi de Groot.

1732

03:21:07,217 --> 03:21:15,389

Van die man heb ik het kleermakersvak geleerd. Die man wist zoveel voor het eerst over mijn vader te

1733

03:21:15,389 --> 03:21:23,643

vertellen. Ik heb de dag van mijn leven gehad. Toeval? Op deze immense wereld met al die mensen, hier

1734

03:21:23,643 --> 03:21:31,978

in Volendam, uitgerekend tegen hem een single partijtje spelen, aan de bar, door mijn Magen David. Hij

1735

03:21:31,978 --> 03:21:36,309

kent mijn vader beter dan dat ik hem ooit gekend heb.

1736

03:21:36,310 --> 03:21:41,576

Dat maakt dat ik me realiseer dat we het daar niet over hebben gehad.

1737

03:21:41,576 --> 03:21:46,080

Jouw vader is met een grote groep van Hollandia-Kattenburg?

1738

03:21:46,080 --> 03:21:53,880

Nee. Mijn vader zat in de staf, de staf van Hollandia-Kattenburg. Op één of andere manier had hij er

1739

03:21:53,880 --> 03:22:01,757

lucht van gekregen dat er een razzia zou komen en voor de razzia heeft hij zijn naam in de boeken laten

1740

03:22:01,757 --> 03:22:08,870

doorhalen als ontslagene en heeft de benen genomen. Hij is niet met de grote groep afgevoerd.

1741

03:22:08,870 --> 03:22:09,580

Maar?

1742

03:22:09,580 --> 03:22:17,830

Toen mijn moeder opgepakt werd in Tilburg, dat was een aantal maanden later, is hij niet meer teruggegaan

1743

03:22:17,830 --> 03:22:25,452

naar Hollandia-Kattenburg. Hij is gaan kijken of hij nog wat voor mijn moeder betekenen kon en is

1744

03:22:25,452 --> 03:22:32,210

toen opgepakt en ook afgevoerd, rechtstreeks naar Westerbork en van Westerbork naar...

1745

03:22:32,210 --> 03:22:32,470

Sobibor.

1746

03:22:32,470 --> 03:22:37,905

Hij staat in het Boek der Tranen en zijn naam staat op het monument, maar hij

1747

03:22:37,905 --> 03:22:44,823

is niet met de driehonderdzevenenzestig tegelijk afgevoerd bij de razzia bij Hollandia-Kattenburg,

1748

03:22:44,823 --> 03:22:51,106

omdat hij zijn snor gedrukt had op dat moment. Maar dat weten ze bij Hollandia-Kattenburg

1749

03:22:51,106 --> 03:22:53,860

niet eens meer, en ik laat het maar zo.

1750

03:22:55,080 --> 03:23:01,010

Ik denk dat we aan het eind zijn.

1751

03:23:01,010 --> 03:23:01,010

Oké.

1752

03:23:01,010 --> 03:23:01,010

Ik wil je heel erg danken voor dit interview.

1753

03:23:01,010 --> 03:23:10,840

Ik kan niet zeggen dat ik het met plezier gedaan heb, maar ik heb het graag gedaan.